

Història dels drets humans

**COM ERA EL LLADRE QUE ELS VA ROBAR
ELS DRETS HUMANS?**

**SINISTRE, SEMBLAVA UN
DIRECTOR DE BANC O
D'UNA MULTINACIONAL...**

**AMNISTIA
INTERNACIONAL**

Grup d'Educació, Amnistia Internacional Catalunya

Aquest material està basat en la documentació publicada a:

www.amnistiacatalunya.org/edu/cat/historia

S'ha elaborat amb la finalitat de facilitar la impressió de la versió en línia i alhora fer-la més atractiva mitjançant la incorporació de vinyetes humorístiques. Aquesta edició en català s'enllesteix la primavera del 2013, i cal tenir en compte:

- 1) El text de l'edició en línia pot contenir eventuais actualitzacions.
- 2) En aquesta versió il·lustrada, per raons d'espai, alguns temes s'han tractat de forma tangencial (infància, pena de mort, tortura...). La informació completa sobre aquests temes es pot consultar a la versió en línia.
- 3) Tampoc s'inclou tota la informació sobre l'esclavitud, només un capítol amb una visió de conjunt (però no els altres tres capítols: "El comerç d'esclaus atlàntic i l'abolició de l'esclavitud", "La esclavitud dels indis a les colònies espanyoles", "Totalitarismes i esclavitud durant el segle XX").
- 4) Una altra de les limitacions d'aquesta versió il·lustrada és la manca dels hiperenllaços de la versió en línia, que permeten accedir a textos que complementen la informació facilitada.
- 5) Les vinyetes que il·lustren aquestes pàgines han estat cedides per Flanagan:
usuarios.tinet.org/cicc/humor/flanagan

Una darrera cosa: aquestes pàgines s'han elaborat amb una clara finalitat didàctica, exposada a l'apartat corresponent. Per tant, agraiem qualsevol suggeriment que permeti millorar-ne el contingut, sobretot en funció d'aquest component didàctic.

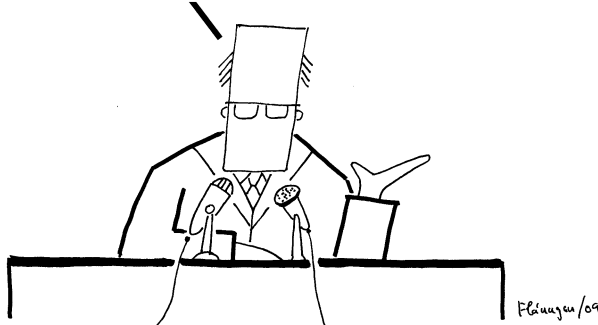

Amnistia Internacional Catalunya, Grup d'Educació
Alfons XII, 19-21. pral. 08006 Barcelona.
www.amnistiacatalunya.org/edu

Índex

Presentació	3
Objectius didàctics	5
Sobre les fonts d'informació	7
Primera part	8
No facis als altres el que no vulguis que et facin a tu	9
Genètica, evolució i drets	12
Ètica, felicitat i drets	15
Iusnaturalisme i positivisme	19
Segona part	21
Egipte, Mesopotàmia, Grècia i Roma	22
El naixement de les grans religions monoteïstes	28
Índia i Xina	33
Invasions germàniques, Feudalisme i Renaixement	36
Nous mons, colonialisme	41
Segles XVII i XVIII. Les grans declaracions	45
El segle XIX	51
El segle XX	54
Tercera part	59
L'altra mitja humanitat: les dones a través de la història	60
L'esclavitud: una visió de conjunt	66
Espanya: segles XIX i XX	73
Quarta part	79
Orígens de la Declaració Universal	80
Importància i influència de la Declaració Universal	82
Contingut de la Declaració Universal	85
Característiques dels drets humans	88
Els drets de tercera generació	90
Drets individuals i drets col·lectius	94
Drets i deures	96
L'oposició a la Declaració Universal	97
Annexos	100
Els drets humans en l'actualitat: cites breus	101
Cronologia dels drets humans	105
Text de la La Declaració Universal	110
Bibliografia	114

**AVUI PARLAREM DE DRETS HUMANS.
PER FAVOR, QUE ABANDONIN LA
SALA LES DONES, ELS HOMOSEXUALS
I ELS IMMIGRANTS**

Presentació

El coneixement de la història és instructiu i profitós quan va més enllà de la mera curiositat o entreteniment i ens serveix de referència per transformar el present. No és una feina fàcil, però sí apassionant i alhora necessària: aprofitar les experiències, les contradiccions, els encerts i els errors de les generacions que ens han precedit per corregir els aspectes del moment actual més injustos i insolidaris.

"En les societats humanes s'aprèn poca història i s'aprèn poc de la història."

Ferran Requejo, La Vanguardia, 26-7-2010.

En abordar l'estudi del passat o del present, ens podem trobar amb diferents dificultats. Per començar, el grau de fiabilitat de la informació disponible. És obvi que aquesta fiabilitat està condicionada per la tendència, pròpia tant dels individus com dels col·lectius, a reelaborar el propi passat remot o immediat (en general sense ni tan sols ser-ne conscients), expurgant o difuminant els episodis més incòmodes i criticables i embellint i sobredimensionant aquells altres episodis presumptament més nobles i dignes d'admiració.

No obstant això, aquesta mateixa dificultat també es pot prendre com un desafiament i dur-lo vers l'àmbit que ens interessa, el vinculat amb l'objectiu didàctic i transformador que es persegueix. Fixem-nos per exemple en el següent text:

"La Història d'Espanya és el relat dels fets més importants realitzats pels espanyols. Tot bon espanyol estima la seva pàtria i vol conèixer el que van fer els seus avantpassats i per què ho van fer. Les coses bones per admirar-les i imitar-les, i les dolentes per evitar-les."

El text correspon a una història d'Espanya per a escolars de 1958 (1). El problema és que després resulta que "els fets més importants" són llistes de reis i de batalles, junt amb l'apologia de l'expansió del cristianisme i de la lluita contra "els infidels i els heretges". I "les coses dolentes per evitar-les" es van oblidar d'incloure-les, per exemple, la participació espanyola, durant més de tres segles, en el comerç d'esclaus africans destinats a les colònies americanes (Espanya va ser un dels últims països en abolir l'esclavitud de les seves colònies, no ho va fer fins a finals del segle XIX).

La primera conclusió és que els manuals d'història del nacionalcatolicisme espanyol eren bastant tendenciosos. Igual que en general tots els manuals d'història dels diferents països, també els de règims democràtics (al capdavant és només una qüestió de grau). Però, a partir d'aquesta constatació, es pot plantejar la següent reflexió: si en totes les cròniques es voregen determinats fets i col·lectius, quines són les persones apartades de les cròniques de l'actualitat? Quines són avui les persones marginades, "invisibilitzades", els drets fonamentals de les quals no són respectats? Quina és la nostra actitud envers elles? Quina és la nostra responsabilitat en relació amb les circumstàncies desfavorables que els toca viure? Com ens jutjaran les generacions futures, quan s'interroguin sobre les nostres vides i les nostres responsabilitats pel que fa a les vulneracions dels drets humans que es cometen en l'actualitat?

Si aquestes pàgines dedicades a la història dels drets humans, malgrat les seves limitacions, serveixen (aportant idees, generant reflexions, estimulant l'acció transformadora) per sumar un gra de sorra a la tasca de construir un món en el qual els drets humans siguin més respectats, l'esforç de la seva elaboració haurà valgut la pena.

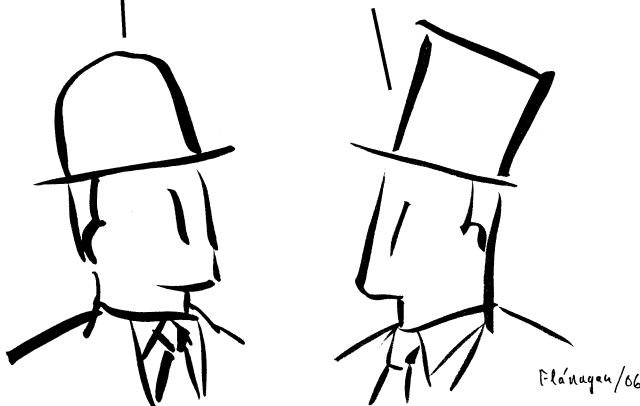
--

(1) Historia de España. Tercero y cuarto cursos. Compañía de Santa Teresa de Jesús. Barcelona, 1958

ÉS CLAR QUE S'HA D'EDUCAR EN VALORS

¡BORSARIS, PER DESCOMPTAT!

Objectius didàctics

Aquestes pàgines sobre la història dels drets humans s'han elaborat amb diferents objectius didàctics.

1. Objectius informatius:

- Explicar que les fites assolides en matèria de drets humans no han estat fàcils. Són el resultat d'un esforç col·lectiu i perllongat al llarg de segles.
- Posar en relleu que l'avanç en el reconeixement, la reivindicació i la defensa de la dignitat de l'ésser humà no és un projecte del que cap poble o cultura pugui reclamar-ne la seva exclusiva, sinó que és un edifici construït des de diferents continents, cultures i religions.
- Deixar constància que aquest avanç global no ha estat constant ni lineal: ha coexistit amb paradoxes de difícil assimilació (com l'existència de l'esclavitud fins a finals del segle XIX, amb reminiscències encara en l'actualitat), i amb brutals retrocessos (com la política genocida duta a terme pel nazisme a mitjan segle XX, dins d'una Europa en teoria abanderada dels drets de les persones).
- Recordar que els avanços aconseguits en l'actualitat no són cap garantia de cara al futur, si no es fan els esforços necessaris per conservar les fites assolides.
- Apuntar que l'estat actual encara és lluny de ser el d'un món en el qual els drets humans són efectivament respectats: en l'actualitat, alhora que els drets de les persones estan recollits i detallades en múltiples documents internacionals i nacionals, se segueixin produint gravíssimes violacions d'aquests drets.

2. Objectius operatius:

- Exposar que la informació facilitada és només un mitjà de sensibilització encaminat a impulsar la construcció d'un món en el qual els drets humans siguin més respectats.
  - Exposar que aquest projecte ha de ser abordat des de diferents instàncies polítiques i socials, però també individuals: avui, ara, cadascú des de les opcions i els recursos de la seva pròpia vida.
-

- Recordar que no podem alterar les agressions a la dignitat de les persones ocorregudes al llarg de la història, però que està en les nostres mans contribuir a que ara aquestes agressions no es repeteixin.
- Manifestar que aquestes propostes són viables, ja que l'experiència històrica demostra que ha estat sempre la protesta, la iniciativa i l'activisme de les persones allò que ha permès els avanços que s'han aconseguit.

"No dubtis mai que un petit grup de persones pot canviar el món. De fet, sempre s'ha fet així."
Margaret Mead

**NO ENS HI OPOSEM, SI ELS INSURGENTS TAMBÉ
VOLEN EXPLICAR LA SEVA VERSIÓ DEL QUE HA
PASSAT, PERÒ HI HA UN PETIT PROBLEMA...**

**(L'OPERACIÓ HA SIGUT UN ÈXIT,
ESTAN TOTS LIQUIDATS)**

Sobre les fonts d'informació

A l'elaborar aquesta petita història sobre els drets humans s'ha intentat contrastar, fins on ha estat possible, la informació utilitzada. No obstant això, no es descarta que contingui eventuais errors, així com inevitables mancances, de les quals ja se'n reconeix per endavant la seva existència. Sobre els errors, no cal dir que n'agraïrem la seva notificació, per a poder així dur a terme les oportunes correccions. Sobre les mancances, agraiem també qualsevol suggeriment, de cara a avaluar llavors la possibilitat de resoldre-les (sense oblidar que la modèstia d'aquest projecte condiona en certa mesura la capacitat de verificació exhaustiva de les dades aportades).

"No es tracta d'una obra científica (...) S'ha procurat, certament, obtenir totes les garanties respecte a l'autenticitat dels textos citats. Però no ha estat possible aprofundir en la crítica rigorosa d'aquests textos ni en la verificació exacta de la seva traducció, a causa de la gran diversitat de les fonts i de les llengües originals. És possible que hi hagi inexactituds."

Jeanne Hersch fa aquesta consideració a "El dret de ser home", la recopilació de textos relacionats amb els drets humans de diferents èpoques i cultures promoguda per la UNESCO. Sense la pretensió d'establir cap comparació entre l'ambiciós projecte de la UNESCO i aquestes modes-tes pàgines, creiem que l'oportú avís de Jeanne Hersch també es pot aplicar aquí.

**ÉS DESOLADOR, A L'OFICINA D'OBJECTES
PERDUTS TAMPOC EN SABEN RES, DELS
NOSTRES DRETS HUMANS...**

Primera part

- No facis als altres el que no vulguis que et facin a tu
  - Genètica, evolució i drets
  - Ètica, felicitat i drets
  - Iusnaturalisme i positivisme
-

AVUI HE FET UNA BONA OBRA: HE RECOLLIT UN POBRE QUE ESTAVA MALALT I L'HE DUT A UN DESCAMPAT SOLITARI, PERQUÈ AGONITZÉS EN PAU, LLUNY DEL NEGUIT DELS BARRIS LUXOSOS DE LA CIUTAT

No facis als altres el que no vulguis que et facin a tu

En totes les cultures i religions de les quals ens han arribat mostres escrites es poden trobar exhortacions com les següents:

"Tot el que una persona no desitja que li facin ha d'abstenir-se de fer-ho als altres."
Mahabharata, XII (primer mil·lenni aC)

"No facis a un altre el que no vulguis que et facin a tu."
Confuci (551-479 aC). Diàlegs

"Esforça't a tractar els altres com voldries ser tractat, i veuràs que és el camí més curt a la benevolència".
Menci (370-289 aC)

"El que a tu et molesta, no ho facis als altres."
Talmud. Sabbat, 31

"Tot allò que voleu que us facin a vosaltres els homes, feu-ho vosaltres als altres."
Mateu. Evangelis, 7,12

"Cap de vosaltres és creient mentre no prefereixi per al seu germà el que prefereix per a si mateix."
Mahoma. Dites del Profeta (S VII)

La necessitat de comportar-se fraternalment amb aquells que ens envolten és una característica comuna de totes les grans tradicions. Ja sigui a Àsia (Xina, Índia), Orient Mitjà (Mesopotàmia, Egipte), les cultures precolombines o aquelles en les quals es basa la cultura europea (Grècia i Roma). El budisme, l'hinduisme, el cristianisme, l'islam... totes les religions incideixen en aquest punt. Aquesta comminació a tenir en compte les necessitats de l'altre és la pedra angular a partir de la qual s'aniran construint sistemes socials cada vegada més complexos, dintre dels quals els drets dels individus de forma progressiva adquiriran major protagonisme.

Un altre dels pilars fonamentals d'aquesta construcció dels drets de les persones és la igualtat:

"He fet cada home igual al seu proïsme. No he ordenat que els homes cometin injustícia."

Inscripció egípcia, XI dinastia (finals del 3r. mil·lenni aC)

"No hi ha cap diferència entre les persones. Tot el món és d'origen diví."

Mahabharata (primer mil·lenni aC)

El respecte i la solidaritat:

"També l'estranger té dret a l'oli del teu gerro."

Amenemopet (ca 1300-1100 aC), Antic Egipte

"No explotaràs el jornaler humil i pobre, ja sigui un dels teus germans o un foraster que resideixi dintre de les teves portes."

La Bíblia. Deuteronomi, 24.

La justícia:

"Fes regnar la maat (justícia-veritat) mentre romanguis en la terra. Consola el que plora, no despullis la vídua, no privis cap home dels béns del seu pare."

Ensenyaments per a Merikare, Antic Egipte, X dinastia (finals del 3r. mil·lenni aC)

"No modifiqueu mai una llei per a satisfer els capricis d'un príncep; la llei està per sobre del príncep."

Kuan-tseu (S VII aC), Xina

Si ens acostem a les cultures de tradició oral, veurem que comparteixen també la mateixa preocupació. En aquest cas, si mancant els testimonis escrits ens basem en els seus refranys, veurem que afirmacions com les següents, o semblants, també són comunes en la majoria dels casos.

"Tots els homes són del llinatge de Déu, cap és del llinatge de la Terra."

Proverbi akán (Ghana)

"Imana (l'Ésser Suprem) crea els homes i no els diferencia."

Proverbi de Burundi

"Home o dona, ric o pobre, no són essencialment diferents: tots són éssers humans nascuts de dona i destinats a morir."

Proverbi mongo (Congo)

"Aixeca el que ha caigut, no oblidis el que ha mort."

Proverbi ambàric (Etiòpia)

És cert també que aquest reconeixement de la dignitat humana anirà acompanyat al llarg dels segles de concepcions i pràctiques detestables, com l'existència de l'esclavitud, la misogínia generalitzada, la desprotecció de la infància o la intolerància religiosa. Fins al punt que no costaria cap esforç fer una altra recopilació de cites, corresponents a les mateixes cultures, que justifiquin en aquest cas les mateixes discriminacions o agressions que es pretenen evitar amb les exhortacions anteriors. Textos representatius d'ideologies que, en ocasions, al ser portades a la pràctica, han donat lloc a fets que fan dubtar de qualsevol progrés moral de la humanitat (com les atrocitats comeses pel nazisme o les dictadures socialistes durant el segle XX).

La història de la humanitat és la història d'una tensió, entre defensors de privilegis i de conductes ultratjants o violentes d'una banda (emparant-se en els costums, en designis divins o altres raona-

ments), i per un altre, l'anhel de vida, llibertat i benestar dels éssers humans marginats o oprimits. La construcció de la humanitat com una gran família en la qual tots els seus membres gaudeixen, almenys en teoria, dels mateixos drets fonamentals ha estat el resultat d'un treball de segles, al qual han contribuït homes i dones de diferents cultures i religions. El reconeixement de la dignitat de les persones, ja sigui basant-se en teories iusnaturalistes o positivistes (és a dir, "descobrint" unes propietats preexistents en l'ésser humà, o "creant-les", consensuant la dignitat individual com la base imprescindible per a un marc de convivència desitjable), és l'aventura més brillant de la humanitat.

Com a resum del que s'ha dit en aquest apartat, finalitzarem amb dues cites, una de Siun Tseu (293-238 aC), pensador xinès de l'escola confucionista:

"Si els individus no s'ajuden entre ells, viuen en la pobresa; si la societat no reconeix els drets de l'individu, es produeixen conflictes. La pobresa crea l'angoixa i els conflictes engendren la desgràcia. Per a mitigar l'angoixa i eliminar els conflictes, el millor és instituir una societat que reconegui clarament els drets de l'individu."

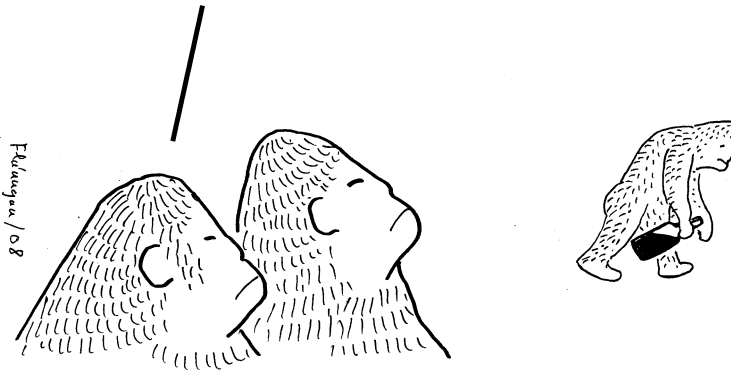
I una altra de Kofi Annan, Secretari General de les Nacions Unides, corresponent a la conferència celebrada en la Universitat de Teheran (10-12-1997), amb motiu del cinquanta aniversari de la Declaració Universal de Drets Humans:

"Els drets humans, ben entesos i interpretats de manera justa, no són estranys a cap cultura; són inherents a totes les nacions. (...) Els principis consagrats a la Declaració Universal de Drets Humans tenen profundes arrels en la història de la humanitat. Poden trobar-se en els ensenyaments de totes les grans tradicions culturals i religioses del món."

Discurs complet: www.un.org/spanish/hr/50/dpi1937g.htm (2007)

**ÉS UN DEGENERAT,
SEMBLA UN HOMO SAPIENS**

Genètica, evolució i drets

La consciència d'un mateix és el gran invent evolutiu que caracteritza l'ésser humà (1). Aquesta capacitat li permet a la vegada la consciència de l'existència de l'altre i, al capdavall, l'empatia. La pròpia consciència reivindica el respecte aliè cap a les pròpies necessitats, mentre que l'empatia permet formular la necessitat de respectar el proïsme.

Amb aquestes eines s'inicia la construcció de la vida social humana. Al principi, "la humanitat" es limita al propi clan. De fet, molts pobles i cultures s'han denominat a si mateixos "els humans", en oposició als altres pobles o cultures.

El repte al que s'enfrontaran els éssers humans, a mesura que les societats es facin més complexes i estableixin contactes entre elles, serà la necessària ampliació dels membres inclosos "dintre de la humanitat", i es veuran obligats a revisar la seva atàvica concepció restrictiva i a eliminar, de forma progressiva, les discriminacions en funció de l'origen geogràfic, el color de la pell, les creences, la condició social o altres motius.

"El que els revolucionaris francesos de 1789 van denominar 'fraternitat' és el que ara se sol anomenar 'solidaritat'. La solidaritat és un sentiment que consisteix a experimentar com propis el dolor i la humiliació que senten altres persones. És una forma de simpatia, de reconeixement.

"Però no sembla existir una simpatia natural entre tots els éssers humans. Tot i que encara no coneguem amb precisió quins són els factors que ens fan excloure aquell que és diferent, el fonament explicatiu del sentiment de solidaritat és l'existència d'un cercle de persones que ens considerem 'nosaltres'.

"Per això, el deure de comportar-nos fraternalment de manera universal ha d'entendre's com l'obligació d'anar ampliant aquest cercle de 'nosaltres' incloent-hi progressivament aquells que abans eren 'els altres'."

José Antonio Estévez. La Declaración Universal de los Derechos Humanos. Asociación para las Naciones Unidas en España. Icaria, Barcelona, 1998 (p. 108)

La progressiva socialització és la que permet l'adquisició de noves capacitats cognitives, emocionals i materials. "La llei del més capaç" (en oposició a "La llei del més fort") es perfila en l'actualitat com una explicació raonable per entendre l'èxit evolutiu de la humanitat. Una capacitat

que dependria directament del grau de col·laboració mútua assolida entre els diferents membres de les comunitats humanes: a major col·laboració, majors habilitats i recursos disponibles i, per tant, major capacitat de reflexió i actuació davant els diferents desafiaments de la vida. Sense aquesta dimensió col·laboradora, segurament l'espècie humana hauria desaparegut, a causa de l'hostilitat del mitjà que l'envoltava.

Per tant, es podria deduir que, malgrat ser els drets humans, segons les teories positivistas, un invent de la humanitat, és una brillant invenció que respon a característiques fonamentals de l'ésser humà: un ésser humà genèticament equipat per tenir consciència de si mateix i del proïsme, i obligat biològicament a la convivència i a l'ajuda mútua com el millor mitjà de supervivència i progrés.

"Els instints socials -el primer principi de la constitució moral de l'home- van conduir naturalment, amb l'ajuda de facultats intel·lectuals actives i dels efectes de l'hàbit, a la Regla d'Or: 'no facis als altres el que no vols que et facin a tu.'"

Charles Darwin. El origen del hombre. Espasa Calpe. Madrid, 1987

"Ara sabem que malgrat un procés evolutiu centrat en la lluita per la vida, els organismes no estan necessàriament en un conflicte perpetu amb armes d'atac i defensa. En particular, la cooperació pot ser una bona estratègia biològica. També sabem que els humans són els organismes que de manera preeminent han adoptat aquesta via de la cooperació i col·laboració. Així mateix, hi ha raons per pensar que una de les principals maneres de cooperació dels humans és la possessió d'un sentit ètic. (...)

"Pensem que hem d'ajudar, que tenim obligacions envers els altres, perquè tenir aquestes idees va en el nostre interès biològic. Però, des d'una perspectiva evolutiva, aquestes idees existeixen senzillament perquè aquells dels nostres avantpassats que les van tenir van sobreviure i es van reproduir millor que aquells que no les tenien. En altres paraules, l'altruisme és una adaptació humana, igual que ho són les nostres mans i ulls i dents i braços i peus. Som morals perquè els nostres gens, modelats per la selecció natural, ens omplen d'idees sobre la conveniència de ser-ho."

Michael Ruse. La significación de la evolución. Capítol 44 de Compendio de ética (coordinat por Peter Singer). Alianza Editorial. Madrid, 1995

D'altra banda, aquest equipatge genètic comú ens recorda el que avui és un fet demostrat: tots els éssers humans procedim d'un mateix ancestre africà, dotat ja presumiblement d'avançades habilitats socials. Les mínimes variacions genètiques entre les mal anomenades races humanes, originades després de la dispersió d'aquell nucli d'homo sapiens africà pels diferents continents, són molt menors (quan existeixen) que les existents entre els mateixos membres d'un determinat col·lectiu racial o ètnic (com les que determinen, per exemple, la propensió a algunes malalties entre els membres d'una mateixa comunitat).

"Hi va haver un temps en el qual els fòssils i uns quants artefactes de pedra eren pràcticament els únics mitjans que els científics tenien per rastrejar les línies de la primera evolució humana. I les llacunes en aquestes proves materials resultaven frustrants de tan grans com eren. Quan els biòlegs moleculars es van unir a la investigació fa uns 30 anys, les seves tècniques d'anàlisi genètica van produir revelacions sorprenents. Els estudis d'ADN assenyalaven que fa almenys 130.000 anys va existir a Àfrica una avantpassada de tots els humans anatòmicament moderns. Inevitablement va acabar sent coneguda com l'Eva africana."

John Nobel Wilford. El árbol de la familia humana, El País, 25-7-2007

Aquest origen comú, el patrimoni genètic comú resultant i la nostra capacitat de transmetre co-neixement a través de les generacions, són els factors que expliquen que uns determinats principis

morals hagin emergit i estiguin presents en pràcticament tots els col·lectius humans al llarg de la seva història. El fet que la Regla d'or ("no facis als altres el que no vols que et facin a tu", "tracta els altres com t'agradaria que et tractessin") es manifesti en la majoria de tradicions culturals i religioses no és cap casualitat, sinó el resultat de la capacitat d'empatia i reflexió característica de l'ésser humà. I de la seva capacitat de transmetre a les següents generacions les troballes ètiques resultants d'aquestes reflexions. Unes capacitats que, a mesura que les societats es fan més complexes, condueixen també a la percepció de la necessitat de fixar drets i responsabilitats, i que al seu torn acaben duent-nos, al cap de mil·lennis, al que avui coneixem com a drets humans.

Per tant, quan a l'article primer de la Declaració Universal dels Drets Humans de 1948 es proclama la igualtat de tots els éssers humans, no només es formula una aspiració, sinó que també es constata una realitat, corroborada pels actuals coneixements científics sobre l'origen de tots els éssers humans i el seu patrimoni genètic comú.

---

(1) L'afirmació és simplificadora, ja que de fet no està clar que la consciència i l'empatia siguin exclusives de l'ésser humà. Cada vegada és més arriscat afirmar que altres éssers vius no tinguin en algun grau aquestes característiques, especialment els més propers a nosaltres, com els grans simis. En qualsevol cas, si aquestes característiques no són exclusivament humanes, sí que ho és la complexitat i el grau de desenvolupament a què han arribat en l'ésser humà. Però aprofundir en aquest debat, sens dubte apassionant (obrint llavors inexorablement la porta a la reflexió sobre el sofriment, les necessitats específiques i els eventuals drets d'altres éssers vius), ens allunyaria de l'objectiu d'aquestes pàgines.

Ètica, felicitat i drets

La història de l'ètica (aquella part de la filosofia que es dedica a la reflexió sobre la moral), té una estreta relació amb l'emergència del que finalment hem acabat anomenant drets humans.

Tot i que l'ètica va ser tractada sistemàticament per primera vegada en la Grècia clàssica, la veritat és que la seva presència en el món mental dels éssers humans és molt anterior: la reflexió sobre les millors formes de comportament humà segurament apareix lentament, a partir del moment que alguns homínids inicien el procés de "humanització", un procés que els durà a establir de forma progressiva normes de conducta, individuals i col·lectives, amb la finalitat de fer possible la vida dintre d'una comunitat (família, clan, més tard les ciutats...), ja que sense normes i valors la vida en comú no és viable.

Devem als filòsofs de la Grècia clàssica que fossin els primers sistematitzadors de la reflexió sobre les normes morals i uns grans divulgadors d'aquestes reflexions. Van afirmar que l'objectiu de l'ésser humà és aconseguir la felicitat, cosa que fa que calgui avaluar la idoneïtat del conjunt de normes i creences que regulen el comportament d'una persona (la seva moral), establint aquells principis que es consideren bons (eficaços, desitjables) per aconseguir la felicitat, i aquells principis que es consideren dolents (obstaculitzadors, rebutjables). I no només en l'àmbit individual, també en el polític: quins són els trets morals, el tipus d'organització social més adequat per a aconseguir la felicitat col·lectiva, una recerca que els va dur a la invenció i la defensa dels primers sistemes democràtics.

No obstant això, en la mesura que la idea de felicitat és una creació humana, es concreta conceptualment de formes diferents. Per exemple, a la Grècia clàssica, a través de l'ètica aristotèlica, l'ètica hedonista, o l'ètica estoica. Aquesta última, amb la seva doctrina de la llei natural i de la dignitat humana, va exercir una gran influència sobre tota l'evolució posterior del món occidental, principalment a través de la seva incorporació al cristianisme emergent, convertit en el segle IV en religió oficial de l'Imperi Romà.

A cavall entre els segles IV i V, Agustí d'Hipona inicia la tradició de les ètiques teològiques (se-

gons les quals només en Déu podem trobar la felicitat i les respostes a les nostres preguntes). Ja en el segle XIII, Tomàs d'Aquino, continuant la tradició agustiniana, argumenta l'existència d'un dret natural establert per Déu, i conclou que tota acció que segueix els principis del dret natural és correcta, i incorrecta si no els segueix.

Al segle XVII, John Locke argumenta que els drets de les persones no depenen d'un dret natural instaurat per alguna divinitat, sinó que són els mateixos éssers humans els que tenen la capacitat d'establir un pacte que reguli les seves relacions: un pacte que defineixi el que és correcte i el que no ho és, de manera que quedi garantit el respecte dels drets que posseeixen tots els éssers humans (uns drets que ell afirma que són irrenunciables, a diferència de Hobbes).

Al segle XVIII David Hume considera que són els sentiments, i no la raó, els elements que utilitzen els éssers humans per decidir allò que és correcte o incorrecte: les accions humanes provoquen una sèrie de sentiments, d'aprovació o de rebuig, que serveixen per avaluar la correcció d'aquestes accions.

Per la seva banda, també durant el segle XVIII, Immanuel Kant és l'hereu de les antigues ètiques estoiques. Kant és el modern iniciador de les ètiques del deure, aquelles que tenen com a referent el que la raó conclou que és el més just (en oposició a les ètiques de les finalitats com la aristotèlica i l'hedonista, aquelles que es pregunten el que fa feliços els éssers humans).

A més de les aportacions filosòfiques de Hume i Kant, des del punt de vista de l'evolució de les concepcions morals, l'altre fet transcendent del segle XVIII és la proclamació de les grans declaracions de drets. Al preàmbul de la Declaració dels drets de l'home i del ciutadà de 1789, l'antiga aspiració a la felicitat de la Grècia clàssica hi segueix present:

"Els representants del poble francès (...) han resolt exposar, en una declaració solemne, els drets naturals, inalienables i sagrats de l'home (...) a fi que els actes del poder legislatiu i del poder executiu (...) redundin sempre en benefici del manteniment de la Constitució i de la felicitat de tots."

La felicitat també apareix en les declaracions de drets americanes de finals del segle XVIII, com en la Declaració de Drets de Virgínia, o en la mateixa Declaració d'Independència dels Estats Units. En elles, s'esmenta "la recerca i obtenció de la felicitat", i fa entendre (d'acord amb les teories aristotèliques), que la seva obtenció només pot ser el resultat d'una acció, d'una activitat: la felicitat no es concedeix ni es garanteix, el que es pot fer és assolir-la. La societat, l'estat, el que ha de fer és no posar impediments als individus, garantir que no existeixin obstacles. Per exemple, a una persona esclavitzada o que visqui amb el temor de ser torturada, "la recerca i obtenció de la felicitat" no li serà tasca fàcil.

No obstant això, quan es redacta el 1948 la Declaració Universal dels Drets Humans, la felicitat, a diferència de les declaracions americanes i francesa, ja no s'esmenta. Aquesta desaparició està relacionada amb l'evolució de les teories ètiques (sobre les quals és determinant la influència kantiana), que al costat de la recerca de la felicitat incorporen un nou concepte, la recerca de la justícia, un objectiu al qual cada vegada se li atribueix un major protagonisme.

"No hi ha dubte que l'Ètica, entesa a la manera aristotèlica com un saber orientat a l'esclarament de la vida bona, amb la mirada posada en la realització de la felicitat individual i comunitària, segueix formant part de la Filosofia pràctica, encara que, com veurem, la qüestió de la felicitat ha deixat de ser el centre de la reflexió per a moltes de les teories ètiques modernes, la preocupació de les quals es centra més aviat en el concepte de justícia. Si la pregunta ètica per Aristòtil era 'quines virtuts morals hem de practicar per assolir una vida feliç, tant individualment, com comunitàriament?', en la Modernitat, en canvi, la pregunta ètica més aviat seria aquesta altra: 'quins deures morals bàsics haurien de regir la vida dels homes per tal que sigui possible una convivència justa, en pau i en llibertat, donat el pluralisme existent quant a les maneres de ser feliç?'"

Adela Cortina y Emilio Martínez. *Ètica*. Ediciones Akal. Madrid, 1996

L'evolució de les idees filosòfiques es concreta en l'aparició d'una nova moral, la dels drets humans, que té el seu referent més clar en la Declaració Universal de 1948. Aquesta moral dels drets humans coexisteix (en ocasions amb tensions, però no forçosament), amb altres morals que afecten altres àmbits de l'existència humana, morals pròpies de diferents col·lectius o estrictament individuals.

"Qui desitgi la vida bona per a si mateix, d'acord al projecte ètic, també ha de desitjar que la comunitat política dels homes es basi en la llibertat, la justícia i l'assistència. La democràcia moderna ha intentat al llarg dels dos últims segles establir (primer en la teoria i a poc a poc en la pràctica) aquestes exigències mínimes que ha de complir la societat política: són els anomenats drets humans la llista dels quals encara és avui, per a la nostra vergonya col·lectiva, un catàleg de bons propòsits més que de realitats efectives. Insistir en reivindicar-los sencers, a tot arreu i per a tothom, no uns quants i només per a uns quants, segueix sent l'única empresa política de la qual l'ètica no pot desentendre's."

Fernando Savater. *Ètica para Amador*. Ariel. Barcelona, 1991

Aquesta nova moral dels drets humans és també, lògicament, un objectiu d'estudi per part de l'ètica, del que es dedueix que els principis morals dels drets humans no són immutables: si la seva anàlisi ètica demostra que són perfectibles, ha d'abordar-se la seva actualització, tal com de fet passa realment. En l'àmbit teòric a través dels fòrums de discussió filosòfics, i també en l'àmbit pràctic a través de les noves normes, documents i puntualitzacions sobre drets humans que es van gestant en organismes com les Nacions Unides.

Dintre d'aquest procés d'actualització emergeixen les ètiques aplicades, centrades en els nous desafiaments propis del nostre temps, com la bioètica o l'ètica mediambiental. En el segon cas, a més, es produeix la paradoxa que per afrontar els problemes plantejats, (el deteriorament del medi ambient i la seva incidència negativa sobre els drets humans), són útils aspectes de morals ancestrals en el seu moment menyspreades: aquelles morals pròpies de les cultures indígenes que promouien una relació més respectuosa amb l'entorn.

Des dels temps més remots, els éssers humans han inventat múltiples sistemes morals i diferents teories ètiques, més o menys rigoroses. Els sistemes morals han anat evolucionant: uns han desaparegut, uns altres s'han transformat. En ocasions, les transformacions han estat tan profundes que han donat lloc a nous sistemes morals. D'altra banda, quan els sistemes morals han evolucionat, la seva evolució no sempre ha estat positiva, com en el cas de l'emergència del nazisme al segle XX, amb la seva filosofia racista i genocida.

Les antigues morals que han desaparegut, en general ha estat a causa del colonialisme (físic, cultural, religiós), i han estat suplantades pels sistemes morals dels pobles invasors o les cultures dominants. La desaparició d'alguns sistemes morals, o de part d'alguns sistemes, ha suposat innegables avanços en l'afirmació de la dignitat de tots els éssers humans (com la supressió de les morals que justificaven l'esclavitud). Altres desaparicions, en canvi, han suposat pèrdues, com la ja esmentada d'aquelles cultures que mantenien una relació més respectuosa amb l'entorn.

En l'actualitat, segueixen convivint diferents sistemes morals, no sempre respectuosos amb els drets humans (com aquells que encara neguen la igualtat de drets per a les dones). Avui, la raó d'existir de l'ètica segueix sent estudiar, racionalment, la coherència i la bondat d'aquests sistemes morals. La nova moral dels drets humans també s'ha de sotmetre a aquesta anàlisi ètica, ja que és la millor garantia de cara a afermar aquesta proposta moral basada en la dignitat inherent a tots els éssers humans, la més adequada, alhora, de cara a garantir que totes les persones puguin exercir lliurement la vella aspiració aristotèlica de buscar la felicitat.

Iusnaturalisme i positivisme

Al llarg de la història hi ha hagut un debat sobre la construcció i fonamentació dels drets humans entre dos corrents de pensament: el iusnaturalisme i el positivisme.

El positivisme afirma que només és dret allò que està escrit en un ordenament jurídic. Per tant, l'única font del dret, l'únic origen de la norma, es fonamenta en el fet que està per escrit i vigent en un país, en un determinat moment històric. És el que es coneix com la llei positiva.

"Els drets no són una cosa que existeixi ja donada a la naturalesa i que nosaltres ens limitem a descobrir, com els cromosomes o els continents. Els drets els creem nosaltres mitjançant les nostres convencions. Així que la pregunta rellevant no és 'quins drets té una criatura?', sinó 'quins drets volem que tingui?'."

Jesús Mosterín. Creando derechos. El País, 29-8-1999

En canvi, el iusnaturalisme sosté que l'origen dels drets humans no resideix en la llei positiva, sinó que parteix de la naturalesa pròpia de l'ésser humà, una naturalesa que és superior i precedent a qualsevol llei positiva. Una definició clàssica de iusnaturalisme és la següent: el dret natural és aquell que la naturalesa dóna als éssers humans pel simple fet de ser-ho. En el cas de les tradicions religioses, els drets naturals són una de les característiques amb les quals Déu dota els éssers humans.

"Només si estan arrelats en bases objectives de la naturalesa que el Creador ha donat a l'home, els drets que se li han atribuït poden ser afirmats sense temor de ser desmentits (...) Per tant, és important que els organismes internacionals no perdin de vista el fonament natural dels drets de l'home. Això els protegiria del risc, per desgràcia sempre present, d'anar caient cap a una interpretació merament positivista d'aquests drets."

Benedicte XVI. Missatge amb motiu de la Jornada Mundial de la Pau, 1-1-2007.

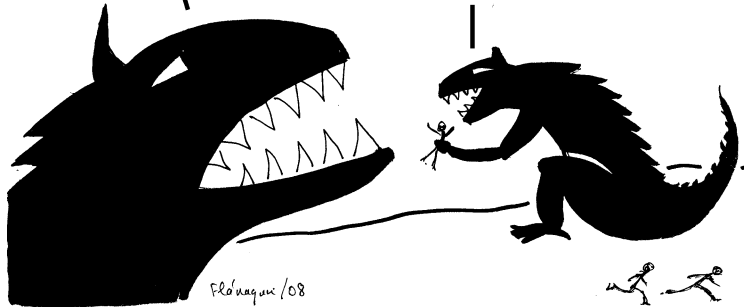
Cal afegir, no obstant, que no existeix un únic tipus de iusnaturalisme ni de positivisme: parlar de positivisme i iusnaturalisme sense esmentar els diferents corrents dintre de cadascuna de les dues tendències, el desenvolupament o evolució d'aquestes postures al llarg de la història, així

com dels intents de síntesis d'algunes propostes, implica una simplificació excessiva, però que aquí és inevitable per raons d'espai.

Durant l'elaboració de la Declaració Universal dels Drets Humans de 1948 es van produir debats sobre aquestes qüestions, i es va optar finalment per no esmentar el tema: en el que s'estava d'acord era en la necessitat de protegir els drets de les persones, i llavors no era imprescindible justificar la fonamentació d'aquesta protecció, sinó senzillament proclamar-la.

**APROFITA ARA, ABANS NO SE'LS PASSI
PEL CAP D'INVENTAR-SE ELS DRETS
HUMANS!**

**QUIN GUSTET,
SÓN UNA DELÍCIA...**

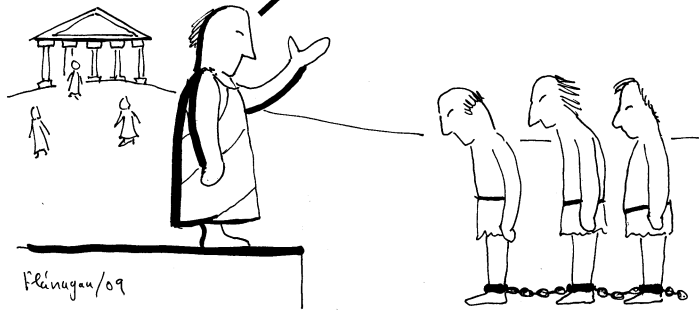

Segona part

- Egipte, Mesopotàmia, Grècia i Roma
- El naixement de les grans religions monoteistes
- Índia i Xina
- Invasions germàniques, feudalisme i Renaixement
- Nous mons, colonialisme
- Segles XVII i XVIII. Les grans declaracions
- El segle XIX
- El segle XX

INVENCió DE LA DEMOCRÀCIA A GRÈCIA

**ACABEM D'INVENTAR LA DEMOCRÀCIA,
I DEMOCRÀTICAMENT HEM DECIDIT QUE,
DE MOMENT, SEGUIREU SENT ESCLAUS**

Egipte, Mesopotàmia, Grècia i Roma

A partir del moment en què les diferents cultures accedeixen a l'escriptura i deixen testimonis dels seus costums i creences, podem rastrejar en els seus textos els primers esbossos d'allò que, a força d'evolucionar i perfeccionar-se, al cap de segles acabarem dient-ne drets humans.

Les primeres notícies documentades que podem considerar com a precursors d'aquesta gran aventura corresponen a l'Antic Egipte:

"No he fet mal a la filla del pobre."

Libre dels Morts (III mil·lenni aC); al·legacions d'un difunt davant el tribunal d'Osiris, amb l'objectiu d'assegurar-se la vida eterna.

"Observa la veritat i respecta-la, que no et guï la passió del cor. No calumniïs cap persona, sigui important o no."

Ensenyaments de Ptahhotep (finals del III mil·lenni aC); normes per facilitar la vida en societat destinades al futur visir del faraó.

"No et riguis d'un cec, no et burlis d'un nan ni facis mal a un coix."

Amenemopet (ca 1300-1100 aC)

Però és a Mesopotàmia, també durant el tercer mil·lenni abans de Crist, on apareixen per primera vegada recopilacions de normes, de forma sistematitzada, orientades a organitzar la vida social. El Codi de Urukagina (ca 2350 aC, conegut només per les referències incloses en documents posteriors), i el Codi de Ur-Nammu (ca 2050 aC, el primer codi jurídic escrit que es coneix i que ja establia jutges especialitzats, el testimoni sota jurament i la facultat dels jutges d'ordenar al culpable la indemnització de perjudicis), van ser els precedents del Codi d'Hammurabi (ca 1700 aC), la compilació jurídica més coneguda de l'Antiguitat, composta per 282 articles que, a més de normes referents als tribunals, contenia disposicions sobre la família i el comerç.

El Codi d'Hammurabi regulava la coneguda Llei del Talió. Encara que ara ens sembli un principi extremadament brutal, llavors va suposar una veritable innovació, ja que era una forma de controlar les venjances successives i sense límits a què estaven exposades les persones i els col·lectius en casos de conflictes. La llei establia una mesura, discutible però objectiva i d'obligat compli-

ment, i amb ella es deslegitimava qualsevol interpretació subjectiva dels fets per part dels implicats, i especialment les conseqüències que poguessin derivar-se d'aquesta apreciació subjectiva.

Els codis o recopilacions de lleis que van anar apareixent durant l'Antiguitat perseguien finalitats pràctiques. Per exemple, la proporcionalitat de la venjança de la Llei del Talió limitava les pèrdues humanes i materials que implicaven les successives agressions, de manera que al final el sobirà, el legislador, en sortia beneficiat: conservant la vida dels seus súbdits, aquests podien ser enrolats en l'exercit o obligats a pagar impostos.

"Els primers Estats, sovint per raons egoistes, van impedir que la població s'enfrontés i lluités (...) no perquè fossin especialment benèvolos o demòcrates sinó per les mateixes raons per les quals un ramader no vol que els seus caps de bestiar es matin els uns als altres, perquè les pèrdues que això podria representar per a ell són inadmissibles."

Steven Pinker. Redes, 26-6-2011

www.rtve.es/television/20110626/declive-violencia/442996.shtml (2011)

Aquesta particularitat, l'avanç dels drets de les persones a causa de la coincidència o complementaritat dels interessos estatals (o de les classes socials dominants) amb els interessos de determinats col·lectius o de la població en general, al llarg de la història s'ha produït en diferents ocasions. Com en el cas de l'abolició de l'esclavitud al segle XIX, quan, al costat de raons humanitàries, un argument determinant va ser que llavors econòmicament ja era més avantatjós (i socialment més fàcil de regular) el treball de les persones lliures que el dels esclaus.

El Codi d'Hammurabi no distingeix entre dret civil i dret penal, simplement és una successió de lleis que enumeren els possibles casos i com s'ha d'obrar en conseqüència. Sí que distingeix entre homes lliures i esclaus, i segons la condició estableix la pena.

"Si un fill ha colpejat el seu pare, se li amputarà la mà."

"Si un senyor ha rebentat l'ull d'un altre senyor, se li rebentarà el seu ull."

"Si un senyor ha trencat l'os d'un altre senyor, se li trencarà el seu os."

"Si ha rebentat l'ull d'un subaltern o ha trencat l'os d'un subaltern pesarà una 'mina' de plata."

Codi de Hammurabi (edició a càrrec de Federico Lara Peinado). Editora Nacional. Madrid, 1982

Després d'Egipte i Mesopotàmia, el següent referent fonamental és el del món hel·lènic. Una de les seves innovacions més importants és la forma d'organització social d'algunes de les seves ciutats: la democràcia. L'atenesa va ser la més poderosa, estable i duradora (510 a 322 *aC), però no l'única, ni el seu, l'únic model:

"Tenim un règim de govern que no enveja les lleis d'altres ciutats, sinó que més aviat som exemple per a uns altres que no imitadors dels altres. El seu nom és democràcia, ja que el govern no depèn de uns pocs, sinó d'un nombre major."

Tucidides (ca 460-396 aC), Història de la Guerra del Peloponès

www.unav.es/hAntigua/textos/docencia/grecia/practicas/textosgrecia.html (2007)

La democràcia atenesa es basava en un nou concepte de la dignitat humana, en l'home lliure, el ciutadà. Però ciutadà no ho era tothom: la ciutadania d'una banda estava restringida a només una part de la població, mentre que d'altra banda els membres que la gaudien influïen de forma diferent en les decisions de govern, en funció (segons les èpoques) dels seus orígens o de la seva situació patrimonial. Totes aquestes restriccions a partir de llavors seran motiu de debat i confrontació.

tació social, i es reduïent amb el pas del temps els sectors exclosos (al marge dels períodes en els quals ja llavors es produïen involucions que duïen de nou a sistemes més o menys dictatorials).

"La polis és una col·lectivitat de ciutadans, per tant, necessitem saber qui pot dir-se ciutadà i què és un ciutadà. La noció de ciutadà es presta sovint a discussió, ja que no tot el món està d'acord a considerar ciutadans les mateixes persones."

Aristòtil (384-322 aC), Política, III.

www.unav.es/hAntigua/textos/docencia/grecia/practicas/textossociedad.html (2003)

Les dones, els estrangers i els esclaus n'estaven exclosos. En el cas dels esclaus, aquests eren considerats imprescindibles per al manteniment del sistema social vigent: la seva condició no es qüestionava, i tant a través dels relats mitològics com de les reflexions de filòsofs i polítics s'argumentava que la seva raó d'ésser es sustentava en una inherent inferioritat natural.

Per exemple, a l'Odissea, podem llegir com Zeus va treure la meitat de la ment als esclaus. I Plató, recollint el mite homèric, afirmava en les seves lleis que en l'esclau no hi havia res de sa ni de sencer. Aristòtil senzillament justificava l'esclavitud com a part necessària del sistema socioeconòmic llavors imperant:

"Aquell que per una llei natural no es pertany a si mateix, sinó que, no obstant ser home, pertany a un altre, és naturalment esclau. (...) Cal veure ara si hi ha homes que siguin així per naturalesa o si no existeixen, i si, sigui això com sigui, és just i útil ser esclau, o bé si tota esclavitud és un fet contrari a la naturalesa. (...) Quan algú és inferior als seus semblants, tal com ho són el cos respecte de l'ànima i l'animal respecte de l'home, i aquesta és la condició de tots aquells en qui l'ocupació de les forces corporals és el millor i únic partit que pot treure's del seu ésser, s'és esclau per naturalesa."

Aristòtil. Política (llibre primer, capítol II, De l'esclavitud)

Això no obstant, ja llavors hi havia veus discrepants, i el mateix Aristòtil s'hi refereix: "Hi ha qui és del parer que el poder del senyor sobre l'esclau és cosa fora de la naturalesa". Desconeixem quins filòsofs defensaven aquestes postures antiesclavistes, i possiblement el fet que aquesta informació no s'hagi conservat té relació amb el seu contingut contrari a les estructures de poder llavors imperants, basades en l'existència de l'esclavitud. Podria ser que Aristòtil s'estigués referint a Antifont (480-411 aC), orador i filòsof sofista que defensava la igualtat entre tots els homes, o a Antístenes (444-365 aC), fundador de l'escola cínica, i al seu deixeble Diògenes de Sinop (412-323 aC), contraris a qualsevol tipus de submissió social, no només la dels esclaus.

Potser no existien postures clarament abolicionistes, però sí que en ocasions es feia palès el rebuig que generava l'esclavitud en algunes persones. Com en el cas de l'escriptor de tragèdies Eurípides (480-406 aC), conscient que els homes lliures vivien gràcies al treball dels esclaus i que la seva submissió era injusta:

"Ai, ai! Que dolenta és sempre per naturalesa l'esclavitud, i com suporta el que no li toca, vençuda per la força!"

Eurípides, Hècuba

Si la institució de l'esclavitud generava algunes discrepàncies, amb el model democràtic atenès passava una cosa semblant, sent els casos més coneguts els de Plató i Aristòtil. El primer, pertanyent a la classe alta, defensava un sistema dominat per l'aristocràcia, i el segon, a causa de la

seva condició d'estranger i per tant privat de drets polítics (era originari de Macedònia), un sistema dominat per les classes mitjanes:

"La Democràcia d'Atenes és una democràcia directa en què tots els ciutadans són considerats amb les mateixes capacitats polítiques i, per tant, alguns càrrecs públics són sortejats. Plató proposa un sistema polític més elitista (...) considerant que no tots els éssers humans tenen les mateixes capacitats i, com és lògic, els més capacitats són els que haurien de governar la ciutat (...) Aristòtil no compartirà la visió de Plató sobre la democràcia, ja que serà partidari del sistema democràtic, però crític amb la democràcia implantada a la ciutat d'Atenes. Afirmarà que, de la mateixa manera que la virtut era definida com el terme mig, la classe social que hauria de tenir el poder és la classe mitjana."

José Vicente Mestre Chust. Preguntas de filosofía. Bohodón Ediciones. Madrid, 2011

L'administració de la justícia serà també una de les grans preocupacions del món hel·lènic, i es reflectirà abundantment en els seus textos:

"Grava-ho, germà, en el teu pit: obeeix la Justícia i oblida per complet la violència (...) A qui acata el que és just, el Déu que tot ho veu li dóna riqueses, i a qui estima els perjurs, jura en fals, menteix i impedeix l'obra de la Justícia, sense pietat el fereix."

Hesíode. Els treballs i els dies. S. VIII aC.

"Escollaré l'acusador i l'acusat amb la mateixa imparcialitat i emetré el meu vot sobre l'objecte precís de la denúncia. Ho juro per Zeus, Posidó, Demèter. Si sóc perjur, que mori jo i la meva casa."

Demòstenes. Jurament dels heliastes en el "Discurs contra Timòcrates" (Ca 353 aC)

El Codi de Dracó (621 aC), és la primera recopilació de lleis escrita de Grècia; disposava que només l'estat tenia la potestat de castigar les persones acusades de crims. Extremadament sever, va ser suavitzat mitjançant el Codi de Soló (590 aC).

Per entendre tots els avanços que es produeixen en el món grec, cal recórrer a la seva passió pel coneixement i el seu escepticisme davant les aparences. El cultiu de la filosofia a Grècia va suposar un punt d'inflexió entre les societats creencials (basades en la tradició, les revelacions, els mites, la fe) i el naixement d'un nou marc intel·lectual basat en la lògica i la raó. Aquest dinamisme, a més d'impulsar l'estudi de disciplines com les matemàtiques, la medicina o la botànica, es plasmarà també en la reflexió sobre la moral, és a dir, en el naixement de l'ètica com a disciplina que pretén dilucidar, davant qualsevol sistema de normes morals, quines d'aquestes normes són el resultat del raonament humà i quines no. I aquest fet és d'una importància cabdal en la història dels drets humans, en la mesura que dóna motiu a qüestionar la legitimitat d'un sistema o organització social quan aquest és arbitrari (per exemple, basat en la prepotència del poder, en les revelacions de la casta sacerdotal, etc.).

També és a Grècia quan per primera vegada s'argumenta filosòficament el relativisme cultural. Protàgores (485-411), el més conegut dels filòsofs sofistes, qüestionava l'existència d'una veritat universal. Afirmava que "l'home és la mesura de totes les coses" i d'això deduïa que cada ésser humà veu "la seva veritat" des de la seva posició particular, cosa que impedeix parlar d'una veritat absoluta (unes afirmacions per les quals va ser criticat per Sòcrates i Plató). No obstant això, al mateix temps, en basar-se en l'ús del mètode dialèctic i en el valor dels acords democràtics, i en afirmar que la moral i les lleis són el resultat de convencions humanes, els sofistes van posar les bases del positivisme jurídic, en contraposició a les concepcions iusnaturalistes dels drets.

L'estoïcisme, iniciat a Grècia pel filòsof Zenó de Cítion (333 a 264 aC), a causa de la seva influència sobre les cultures grega i romana, és un altre dels referents de l'Antiguitat. La seva doctrina filosòfica de la llei natural, segons la qual la naturalesa humana és la norma per avaluar les lleis i institucions socials, va tenir gran influència en les legislacions posteriors d'Occident. Afirmava la compatibilitat entre la recerca de la perfecció individual i la vida social, i recomanava al seu torn l'ajuda als més necessitats. En considerar tot ésser humà com part de Déu i membre d'una família universal va ajudar a preparar la posterior difusió del cristianisme.

Les inquietuds intel·lectuals de la societat grega i les seves reflexions sobre les relacions entre les persones es van reflectir també en el teatre. En aquest sentit, l'obra més emblemàtica és *Antígona*. El seu autor, Sófocles (496-406 aC), hi relata la condemna a mort d'Antígona per haver enterrat el cos del seu germà Polinices, desafiant les ordres del rei Creont, que havia disposat que romanqués insepult com a càstig per haver-se rebel·lat. En ser descoberta, Antígona argumenta que les ordres de Creont són injustes, ja que no respecten les lleis naturals, que manen enterrar els morts. Amb aquesta obra Sófocles va obrir un debat que perdura encara en l'actualitat: el conflicte entre les lleis civils (justes o injustes) i els principis morals dels ciutadans.

Roma és un altre dels grans referents de l'antiguitat. El seu mèrit més gran va consistir en reunir els avanços de les civilitzacions que l'havien precedit (grega, egípcia, fenici-cartaginesa) que va refundre i expandint per la conca mediterrània i Europa. Roma va ser una gran organitzadora, i un dels àmbits en el qual es va manifestar de forma més poderosa aquesta capacitat organitzadora va ser en el desenvolupament d'un ampli cos de lleis: el Dret Romà. El Dret Romà va representar un avanç cabdal en la concepció de la justícia i va servir com a model per al desenvolupament del dret civil en els països occidentals, especialment en l'Europa Continental. El Dret Privat actual, per posar un exemple, té com antecedent el Dret Romà.

La Llei de les Dotze Taules (ca 450 aC) va ser la primera llei escrita romana. Fins aleshores el dret a Roma havia tingut un caràcter sagrat: la seva administració estava reservada als sacerdots, els quals es basaven en rituals, sacrificis i visions, amb la qual cosa la justícia estava subjecta a totes les arbitrietats. La redacció de les Dotze Taules serà el punt de partida de la desacralització del dret romà i la base remota del dret del món occidental (només es conserven de forma fragmentada, a través de cites posteriors). La primera de les Taules regulava els procediments judicials:

"Si algú és citat segons dret, que acudeixi. Si no acudeix, que se'n doni fe i que se'l capturi."

"Quan pactin, que s'anuncii."

"Si no pacten, que duguin la seva causa al comici o al fòrum abans de migdia. Durant l'exposició, que ambdós hi siguin presents."

En alguns casos, contemplaven la Llei del Talió (Taula VIII):

"Si li va arrencar un membre i no es va avenir amb ell, que se li apliqui talió."

Com a Grècia, la democràcia i la ciutadania eren dues característiques del món romà. També com a Grècia, ambdues s'aniran transformant amb el pas del temps, des dels inicis monàrquics fins a la caiguda davant les successives onades d'invasions. En el cas del dret a la ciutadania romana, aquesta s'anirà ampliant progressivament, una ampliació que no obstant això no es produirà per motius ètics sinó polítics o estratègics: apaivagar conflictes, consolidar les fronteres o augmentar els impostos.

Una altra de les institucions romanes característiques era el pater familias. La seva major novetat històrica no eren les prerrogatives absolutes que concedia al cap de família sobre els esclaus, dones i infants, considerats propietats seves igual que la casa o el bestiar (alguna cosa coherent amb les societats patriarcals existents), sinó el fet que aquestes prerrogatives estiguessin detalladament regulades per les corresponents lleis. Amb el pas del temps, les atribucions del pater familias també es van anar limitant, i estaven ja considerablement limitades quan van arribar al poder els primers emperadors cristians.

Roma era una societat esclavista com la grega: la seva economia depenia de l'esclavitud. En les èpoques d'expansions territorials, els presoners de guerra (quan no eren degollats en el camp de batalla), passaven a augmentar la nombrosa població d'esclaus, en gran mesura destinats a l'exploació dels latifundis que s'anaven creant, en poder de les famílies dominants.

"L'enemic, una vegada abatut, cessava de ser un 'subjecte' per convertir-se només en un 'objecte'. El romà que l'havia fet presoner el considerava com una cosa pròpia: si estava de mal humor, el matava; si estava de bon humor, el duia a casa com esclau i podia fer amb ell el que volgués: matar-lo, vendre'l, obligar-lo a treballar..."

Indro Montanelli. Historia de Roma. Capítol III, Los reyes agrarios. Plaza & Janés. Barcelona, 1971 (p. 40)

"S'abocaven esclaus a Roma com un cabalós torrent. Quaranta mil sards van ser importats de cop el 177 i cent cinquanta mil epirotes, deu anys després. Els 'majoristes' d'aquesta mercaderia humana anaven a acaparar-la seguint les legions que la subministraven i que ja havien assolit, a rebués de les catàstrofes dels imperis grec i macedoni, Àsia, el Danubi i fins als confins de Rússia."

Ibid. Capítol XIX, Los Gracos (p. 181)

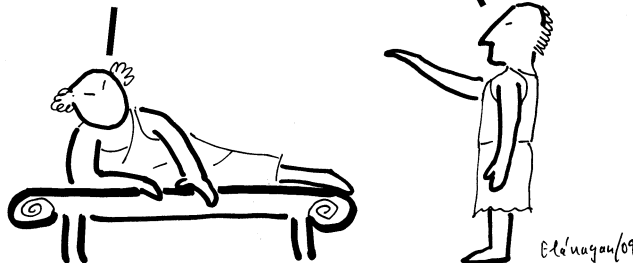
Les successives revoltes d'esclaus d'Etrúria, Apúlia i Sicília durant el segle II aC, i la més coneguda d'esclaus i gladiadors liderada per Espàrtac, són un símptoma del malestar que sovint bategava en aquella societat esclavista. A Apúlia, on es va lliurar l'última batalla entre Espàrtac i Roma (71 aC), van morir més de 50.000 esclaus, i els 6.000 que van ser fets presoners van ser després crucificats al llarg de la Via Apia.

A més de la derrota en les batalles, s'era també esclau per naixement (quan la mare era esclava), per haver estat abandonat en néixer (alguna cosa llavors relativament habitual), o fins i tot com a conseqüència del rapte i la pirateria (que en ocasions també es donava dintre de l'àmbit romà).

La Roma republicana va ser una de les èpoques històriques en la qual els esclaus van ser tractats més durament, els seus propietaris podien fer el que volguessin amb ells, ja que segons el dret romà no eren considerats persones, sinó coses, propietats. Els esclaus no tenien cap dret, podien ser maltractats o fins i tot morts pels seus amos, sense que a aquests se'ls exigís per això cap responsabilitat. En canvi, en la mateixa Roma, posteriorment, durant l'època imperial, el tracte als esclaus es va anar suavitzant: la influència de l'estoïcisme i del cristianisme va millorar la condició dels esclaus, i se'ls va concedir alguns drets, però la mateixa institució de l'esclavitud no era discutida, ni tan sols quan el cristianisme es va convertir en la religió oficial de l'Imperi.

**HA ARRIBAT UNA DELEGACIÓ D'AMNISTIA
INTERNACIONAL, VENEN PER L'AFER DE LES
FERES QUE ES MENGEN CRISTIANS AL CIRC**

MALEÏTS ACTIVISTES...!

El naixement de les grans religions monoteïstes

Una de les grans aportacions a la construcció de l'ètica i la justícia és la del poble jueu. A l'Antic Testament, de forma especial a través dels seus profetes, es fan rellevants declaracions que exhorten a actuar amb justícia i a comportar-se fraternalment.

"Ai d'aquells que dicten lleis iniquès, ai d'aquells que escriuen sentències injustes, que neguen la justícia als febles i prenen els seus drets als pobres del meu poble, espolien les vídues i despullen els orfes."

Isaïes 10, 1-2

"Estimeu també l'estranger, perquè estrangers va ser a la terra d'Egipte."

Deuteronomi, 10,19

"No et venjaràs ni odiaràs els fills del teu poble. Estimaràs el proïsme com a tu mateix."

Levític, 19

"Si el teu enemic té fam dóna-li pa per menjar, i si té set dóna-li aigua per beure".

Proverbis, XXV, 21.

Però el text més difós de l'Antic Testament és Els Deu Manaments, considerat pel cristianisme com el germen de les modernes declaracions de drets humans. José Antonio Marina es refereix així als Deu Manaments:

"En el decàleg cal distingir entre preceptes exclusivament religiosos i preceptes ètics. (...) Els mandats religiosos són: estimar Déu, honrar el seu nom, santificar les seves festes. Els altres són ètics. Honrar els pares, no matar, no robar, no mentir, no cobejar els béns aliens, són preceptes admesos per totes les morals. (...) Aquesta distinció entre preceptes religiosos i ètics es veu amb molta claredat en el resum que en fa el cristianisme: els deu manaments es redueixen a dos: estimar Déu (religiós) i estimar el proïsme (ètic)."

www.dios.com.ar/notas1/enigmas/conjeturas/mandamientos/mandamientos.htm (2007)

L'aparició del cristianisme és una altra important fita històrica en el desenvolupament dels drets humans. Hereu de la tradició jueva i influenciat per l'estoïcisme, a partir dels ensenyaments de

Jesús de Natzaret, insisteix i aprofundeix en la idea de la dignitat i la igualtat de tots els éssers humans.

"No hi ha grec ni jueu, circumcís ni incircumcís, bàrbar ni escita, serf ni lliure, sinó que Crist és el tot i està en tots".

Pau de Tars, Epístola als colossencs

"Estimaràs el teu proïme com a tu mateix (...) estimar el proïme com a un mateix és molt millor que tots els holocausts i sacrificis."

Marc, 12, 31-33

La seva difusió va ser inicialment lenta (considerada pels romans com una secta més del judaisme, no li van donar importància). Però la seva implantació es va accelerar a partir del segle II fins a aconseguir ser la religió oficial de l'Imperi Romà a la fi del segle IV. El cristianisme havia passat de ser perseguit (de Neró fins a Dioclecià) a perseguir llavors els pagans (els practicants de les antigues religions) i els heretges (els seguidors de les sectes que sorgien dintre del cristianisme).

Més tard, a principis del segle VII Mahoma comença a divulgar l'islam, la qual cosa suposa un procés d'humanització dels costums de les societats del Nord d'Àfrica. Va insistir en la igualtat dels éssers humans proclamada pel cristianisme:

"Tots els homes són iguals, com ho són les dents d'una pinta."

"Com podria ser beneïda la nació en la qual no hi hagués justícia per al feble contra el fort?"

Mahoma. Hadit (Dites del Profeta)

www.icrc.org/web/spa/sitespa0.nsf/htmlall/6GUKCV?OpenDocument&style=custo_print (2007)

L'Islam, igual que el cristianisme i totes les grans religions, s'interpretarà i viurà de formes diferents, en ocasions defensant principis progressistes (la igualtat entre els éssers humans, la reivindicació d'un respecte més gran envers la dona, etc.), mentre que en altres ocasions, basant-se també en els seus textos sagrats, impulsarà el expansionisme violent, la intolerància religiosa, la misogínia, l'homofòbia, l'esclavitud, etc. Les diferents branques de l'Islam (el mateix que les diferents branques o esglésies del cristianisme o d'altres religions), així com els corrents dominants en cadascuna d'aquestes branques en els diferents moments històrics, en moltes ocasions obligaran a tenir en compte molts matisos a l'hora d'intentar valorar la seva aportació (sense negar-la) a la construcció d'un món regit pel respecte als drets de les persones.

L'esclavitud en el judaisme, el cristianisme i l'islam

L'Antic Testament, en la mesura que és un fidel reflex de les societats en les successives èpoques durant les quals es va anar compilant, està ple de referències a l'esclavitud. En passatges de caràcter bèl·lic, en diferents ocasions, els jueus són vençuts i cauen en l'esclavitud; en unes altres en surten victoriosos i esclavitzen els enemics derrotats. A aquests passatges cal afegir aquells en els quals apareix l'esclavitud com a pena per un delicte comès, o a causa dels deutes contrets, o els relacionats amb el comerç d'esclaus.

La gran preocupació dels jueus serà diferenciar entre la pròpia esclavitud i l'aliena, una característica que al marge de ser habitual en la majoria de cultures de la història, impregnarà i condicionarà les evolucions del cristianisme i de l'islam. Segles més tard, durant les confrontacions entre el

cristianisme i l'islam, ambdós no tindran cap objecció a esclavitzar "els infidels", al mateix temps que intentaran rescatar els respectius correligionaris que hagin estat fets captius.

Per tal de moderar els efectes de l'esclavitud els jueus tenien establert el Jubileu, una mesura destinada a posar un límit a la condició d'esclau (el Jubileu a més contemplava altres mesures socials, com la durada sobre la propietat de la terra):

"Aquestes són les lleis que els proposaràs. Si compressis serf hebreu, sis anys servirà; però al setè sortirà lliure, de franc."

Antic Testament. Èxode. Capítol XXI

Una mesura de la que, tal com ja es dedueix de la cita anterior, només se'n podien beneficiar els hebreus:

"Pel que fa als esclaus i a les esclaves que tindràs, els comprareu de les nacions del vostre voltant. També en podreu comprar d'entre els fills dels forasters que resideixin amb vosaltres i d'entre les seves famílies que viuen amb vosaltres i que han tingut fills a la vostra terra; podreu tenir-los en propietat. Podreu també donar-los als vostres fills en propietat després de vosaltres, per fer-vos servir per ells perpètuament."

Antic Testament. Levític. Capítol XXV, 44-46

Edició virtual de la Bíblia de Montserrat

Com a curiositat, en els segles II i I aC, en la petita i austera secta jueva dels essenis, es va produir una oposició teòrica i pràctica a l'esclavitud, potser l'únic cas de tot un col·lectiu en aquella època.

Seguint el que era habitual en aquells temps, Jesucrist i els apòstols no denunciaven l'existència de l'esclavitud, però critiquen que els esclaus no siguin tractats dignament: el cristianisme posa èmfasi en la igualtat entre totes les persones, però rebutja la violència, per la qual cosa no insta a la revolta social davant les injustícies. Al contrari, en el cas dels esclaus, els exhorta a ser submissos i acatar la seva condició servil:

"Que els esclaus es mostrin submissos en tot als seus amos (...) que siguin model de fidelitat perfecta"

"Aquells que es troben sota el jou de l'esclavitud, que mirin els seus propis amos com a dignes de tot respecte."

"Esclaus, obeïu els vostres amos (...) Amos, practiqueu la justícia i l'equitat amb els vostres esclaus."

Sant Pau, (Tit 2,9-10; 1Tim 6,1; Col 3,22-4,1)

Aquests criteris es van incorporar a la doctrina de l'Església, fins al punt que per a descartar eventuais interpretacions dels Evangelis en un altre sentit, en diferents moments va recordar l'obligació dels esclaus de seguir sotmesos als seus amos, com va passar al concili de Gangres (ca 340), quan va amenaçar amb excomunicar aquelles persones que incentivessin o justificassin les fugides i l'abandonament de les obligacions servils.

Segles més tard, el teòleg, pensador i polític anglès Tomás Moro (1478-1535), en la seva obra més coneguda, Utopia, seguia contemplat l'esclavitud com a legítima en determinats casos:

"Els utòpics no fan esclaus els presoners de guerra, llevat que la guerra l'hagi buscat el país enemic, ni els fills dels esclaus, ni els estrangers que vénen a Utopia, encara que siguin esclaus en els seus països. Només redueixen a l'esclavitud els naturals de la seva illa que mereixen aquest càstig pels seus delictes, o a aquells que han estat condemnats a mort en les ciutats d'altres terres pels grans crims que han comès. (...) Tenen una altra mena d'esclaus: els drogos miserables i pobres d'altres terres que trien voluntàriament ser esclaus a Utopia. (...) Aquells que no respecten la fidelitat promesa són condemnats a la més dura esclavitud; (...) En general, la majoria dels crims, per terribles que siguin, són castigats amb l'esclavitud, ja que creuen que no és menys feixuga per al delinqüent, ni menys profitosa per a la República, que l'execució immediata del criminal. (...)

Durant la colonització americana, les extenses referències a l'esclavitud en l'Antic Testament i la falta de la seva condemna en el Nou Testament, van servir en molts casos als països cristians per justificar l'esclavitud primer dels indis i després dels negres transportats a través de l'Atlàntic, amb l'argument que era millor per a ells ser esclaus entre cristians que seguir sent lliures i pagans.

A l'Alcorà també s'admet l'esclavitud, però al mateix temps es considera meritori l'alliberament d'un esclau en determinades circumstàncies (Mahoma tenia esclaus i els va alliberar en morir), ja sigui com a expiació d'un pecat o com una acció noble encaminada a seguir una vida més digna i arribar així al paradís.

"Déu no us castigarà per l'exageració dels vostres juraments; però sí que us castigarà si no compliu el que heu acordat. L'expiació d'aquest perjuri serà alimentar deu pobres amb una alimentació com la forniu als vostres; o vestir deu pobres; o alliberar un esclau."

L'Alcorà. Sura V

www.cedt.org/coran.htm (2007)

Les referències a l'alliberament d'esclaus com a actes meritoris es repeteixen al llarg de l'Alcorà, però igual que a la Bíblia, en cap cas es fa una consideració negativa de l'esclavitud, per la qual cosa en els pobles que van adoptar l'islam l'esclavitud va ser una institució que no plantejava dubtes o objeccions morals.

Amb l'esclavitud ja abolida, les diferents tradicions religioses de vegades han reinterpretat el seu passat, de la mateixa manera que sovint fan totes les organitzacions humanes, siguin del tipus que siguin, ressaltant els seus trets més civilitzadors i igualitaris i vorejant o minimitzant la seva contribució a altres aspectes més incòmodes.

"(...) només a través d'una llarga història de segles ha anat extingint-se [l'esclavitud], gràcies gairebé en la seva totalitat a l'influx del cristianisme, i l'esclau ha assolit el seu alliberament i el reconeixement que el situa en el nivell d'igualtat amb els altres homes. No va necessitar el cristianisme, i al principi no ho va fer, enfrontar-se directament amb el problema. El seu esperit i doctrina comporten una sèrie de veritats i principis que havien de fer, amb la seva expansió, impossible que es pogués mantenir una situació del tot incompatible amb ell." (1)

S. Álvarez Turienzo. Esclavitud; doctrina Social Cristiana. Enciclopedia GER, www.canalsocial.net (2010)

És una afirmació arriscada, a la qual s'hi podrien oposar les següents paraules d'Emilio Castelar, pronunciades en el Congrés dels Diputats espanyol el 20 de juny de 1870:

"Jo no disputaré sobre si el cristianisme va abolir o no l'esclavitud. Diré només que portem dinou segles de cristianisme, dinou segles de predicar la llibertat, la igualtat, la fraternitat evangèlica, i encara existeixen esclaus. I només existeixen en els pobles catòlics; només existeixen al Brasil i a

Espanya. Sé més coses: sé que tot just duem un segle de revolució i ja no hi ha esclaus als pobles revolucionaris."

"La abolición de la esclavitud". Emilio Castelar 20 de juny de 1870

És cert que la idea cristiana de la igualtat entre tots els éssers humans va suposar un avanç moral fonamental en la civilització d'Occident. Però, quant a l'esclavitud, en no "enfrontar-se directament amb el problema", el resultat va ser que les diferents esglésies (i les diferents nacions) van afavorir durant segles la seva supervivència. I en el segle XVIII, fins i tot en el XIX, encara hi havia devots cristians (protestants i catòlics) dedicats al comerç d'esclaus o propietaris d'esclaus. De la mateixa manera que també hi havia comerciants jueus que participaven en aquesta activitat, i les caravanes transaharianes d'esclaus a càrrec de musulmans seguien molt actives.

L'Església catòlica no va condemnar l'esclavitud de forma absoluta, en tots els casos i sense cap tipus d'excepcions, fins al segle XIX:

"Amonestem els fidels perquè s'abstinguin de l'inhumà tràfic de negres o de qualsevol altre ésser humà. Amonestem i conjurem perquè d'ara endavant no es continuï oprimint tan injustament els indis, els negres, ni qualsevol altre grup humà, privant-los dels seus béns o fent-los esclaus."

Gregori XVI. Butlla In Supremis, 1839.

D'altra banda, cal reconèixer-li a l'Església catòlica que va ser una avançada en relació amb la prohibició de l'esclavització dels indis, amb independència que espanyols i portuguesos acates-sin més o menys la prohibició. I que en relació amb l'esclavitud dels negres, les primeres denúncies les van formular catòlics (Frias de Albornoz, el caputxí Francisco José de Jaca i alguns altres, molt pocs). Aquestes denúncies minoritàries, d'altra banda, van ser silenciades per les jerarquies eclesiàstiques.

En relació amb la pervivència de l'esclavitud, a l'Església catòlica, igual que a les altres esglésies cristianes i als líders d'altres religions, com per exemple l'islam, potser se'ls pot fer un retret major que als diferents països o col·lectius socials implicats en el comerç d'esclaus i l'esclavitud. En la mesura que les religions han fonamentat la seva credibilitat en la inspiració divina, sembla que aquesta inspiració hauria d'haver anat aparellada amb una major lucidesa i un més decidit lideratge en el procés abolicionista.

---

(1) Un altre exemple, en aquest cas de l'islam: "Per què l'Islam amb tota la seva concepció elevadíssima de la condició humana no va abolir d'una vegada l'esclavitud? (...) En unes societats on més de la meitat de la població era esclava sense un treball independent, sense casa, sense mitjans, sense educació, l'esclavitud no podia ser eradicada de cop. No es pot procurar un bé a canvi de provocar un mal major. Per això l'Islam va idear un pla d'abolició gradual, on es canviava la mentalitat, s'educava, es generaven els mitjans perquè la societat anés assimilant el gran canvi."

Ayatullah Makarim Shirazi, La esclavitud y el Islam. www.islamchile.com/islam/esclavitud.htm (2010)

**HORIZZONTALS, VERTICALS, ONDULATS,
TORÇATS, INCLINATS, DRETS...
AIXÒ, ¡DRETS HUMANS!**

Índia i Xina

Mentre al voltant del Mediterrani es desenvolupen les cultures egípcia, mesopotàmica, grega i romana (al mateix temps que neixen les grans religions monoteistes), a l'Índia i la Xina sorgeixen també grans pensadors que contribueixen a la transformació d'aquelles societats.

Buda (ca 560-480 aC) qüestiona en els seus ensenyaments el sistema de castes associat al hinduisme, la tradició religiosa ja llavors dominant a l'Índia (segons l'hinduisme, existeixen quatre castes o classes socials, determinades pel naixement, a les quals cal afegir els dalits o intocables, de classe tan baixa que estaven exclosos del sistema de castes). Amb una influència inicial sobre l'Índia, després el budisme s'estendrà amb gran força per la Xina.

"No facis mal als altres amb allò que et causa dolor a tu mateix."

"Estem en aquest món per conviure en harmonia. Aquells que ho saben no lluiten entre ells."

"Més que mil paraules inútils, en val una de sola que atorgui pau."

"No cregueu res pel simple fet que molts ho creguin o fingixin que ho creuen; cregueu després de sotmetre-ho al dictamen de la raó i a la veu de la consciència."

Cites atribuïdes a Buda

Contemporani de Buda, Confuci (551-479 aC) va tenir una influència determinant a la Xina. Els seus ensenyaments van donar lloc al confucianisme. Entre altres coses exhortava el bon govern (l'exercici de la caritat i la justícia), al mateix temps que promulgava el respecte a la jerarquia, aspecte aquest que va facilitar que acabés convertint-se en la religió oficial de l'estat. Per a Confuci, en tota societat han d'existir bones relacions entre els governants i els súbdits, entre el marit i la dona, entre el pare i el fill, ja que aquesta harmonia és la forma d'arribar a una societat pròspera.

"Aquell que procura assegurar el benestar aliè, ja té assegurat el propi."

"On hi ha educació no hi ha distinció de classes."

"En un país ben governat, la pobresa és una cosa que avergonyeix. En un país mal governat, la riquesa és una cosa que avergonyeix."

Cites atribuïdes a Confuci, contingudes en les Analectes (les xerrades recollides pels seus deixebles).

Un altre referent a tenir en compte és el Tao Te King, atribuït a Lao Tse (segons la tradició xinesa va viure al segle VI aC). Els 81 capítols del llibre estan dedicats a exposar la transmissió de la idea de Tao (el camí de la virtut), la manera d'obrar de l'home savi i els consells que han de seguir els governants per actuar amb aquesta saviesa. La seva influència en la cultura xinesa va ser molt important: posant l'èmfasi en la individualitat i l'espontaneïtat de les persones, va exercir de contrapunt a la insistència del confucianisme en els aspectes més organitzatius i rituals de la societat.

"El camí del Cel pren a qui té massa i dóna a qui no té suficient."

"El camí de l'home és diferent: pren a qui té necessitat i dóna a qui li sobra."

"Qui té de sobres i ho ofereix al món?"

"Només l'home del Tao."

Tao Te King, capítol 77

"El Tao del Cel és beneficiar sense danyar."

"El Tao del savi és actuar sense lluitar."

Tao Te King, últim capítol

La preocupació per l'administració de la justícia i el bon govern es manifestarà al seu torn en diferents obres pertanyents a les cultures que es desenvolupaven a l'Índia i a la Xina:

"Quin resultat té el govern per la força? La resposta és que, lògicament, el gran atacarà el petit, la majoria maltractarà la minoria, el llest enganyarà l'innocent, els patricis menysprearan els plebeus, els rics subestimaran els pobres i els joves robaran els vells."

Escola de Mo-Tseu. Xina (S. IV aC)

"El rei ha de nomenar com a jutges persones que hagin estudiat a fons les escriptures, que coneixin bé el Dharma, que siguin fidels a la veritat i mostrin imparcialitat amb el demandant i el demandat."

Yajnavalkya, Smritis, II. Índia (S. II a IV)

A l'antiga Índia, a més, es poden identificar elements precursors del que mil·lennis més tard seran les lleis modernes que intenten regular els conflictes armats (desenvolupades a partir de les Conferències de la Pau de L'Haia de 1899 i de 1907).

"Tret que participin en la guerra, no s'haurà de donar mort a aquells que vagin a peu pels camins i no participin en el conflicte, als simples viatgers, als que estiguin menjant i bevent o dedicant-se a les seves activitats o ocupacions especials, als diplomàtics en missió i, per descomptat, als brahmans."

Codi de Manú (1r. mil·lenni aC, recopilació de lleis)

L'esclavitud a l'Índia i la Xina

Com a totes les cultures i pobles de l'Antiguitat, tant a l'Índia com a la Xina existia l'esclavitud. Pel que sembla, a l'Índia des dels temps més remots i amb formes més complexes, a causa del sistema de castes, que per ell mateix ja establia rígides jerarquies i submissions. Però en ambdós territoris, les causes d'esclavitud eren les habituals de les societats esclavistes: principalment presoners de guerra, deutors insolvents, víctimes de càstigs judicials i el naixement (fills d'esclaus).

A l'Índia, les Lleis de Manú (ca 1280 a 880 aC.), una recopilació de regles i codis de conducta destinats a regular el funcionament social, tractaven també sobre l'esclavitud, limitant per exemple

alguns dels seus abusos: impedit que el pare pogués vendre el fill o la dona sense el seu consentiment, o establint la pena de mort per als segrestadors de persones; del que es dedueix que les vendes de familiars (causades per la misèria) i el rapte destinat a l'esclavitud devien de ser una pràctica corrent.

Com que a l'Índia les relacions entre amos i esclaus estaven condicionades pel sistema de castes, els membres d'una casta podien tenir esclaus de la mateixa casta o de castes inferiors, però no de castes superiors, i com el tràfic d'esclaus es considerava poc digne, estava prohibit que l'exercissin els brahmans. D'altra banda, la creença en les reencarnacions de l'hinduisme contribuïa a justificar l'esclavitud:

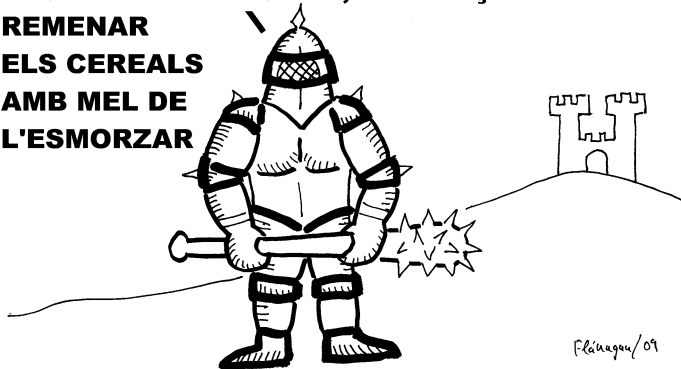
"Per això convé remuntar-se al Ramayana, al Mahabharata i al conjunt de la literatura èpica sànscrita per trobar la descripció d'una esclavització comparable a la que van conèixer les altres civilitzacions (...) Segons els relats d'aquesta literatura antiga, els indis pensaven que tota persona nascuda en l'esclavitud pagava les accions dolentes d'una vida anterior. No li quedava més remei que acceptar pacientment la seva sort i aguantar els antulls del seu amo, sense sentir cap ressentiment cap a ell, tot i que aquest últim tractés de matar-lo, ja que aquesta llarga resignació li suposaria una sort millor en una vida propera."

Jean-Michel Deveau. Mujeres esclavas de todos los tiempos. Ediciones Martínez Roca, Barcelona, 2001 (p. 149, 150)

L'esclavitud a la Xina es va iniciar amb l'esclavitud pública, sent els esclaus propietat de l'Estat: en primer lloc, delinqüents condemnats i presoners de guerra (tant de guerres exteriors com civils). Més tard, la institució de l'esclavitud es va introduir també en l'àmbit familiar.

De totes maneres, tant en el cas de l'Índia com en el de la Xina, les diferents tradicions culturals i religioses que ambdues han albergat, les enormes dimensions geogràfiques dels seus territoris i les seves respectives històries milenàries, fan impossible resumir de manera objectiva el paper de l'esclavitud en elles (i encara cal afegir en ambdós casos que són tradicions culturals de les quals, comparativament, disposem de molta menys informació que de les tradicions culturals més properes). L'objectiu d'aquesta breu nota és només fer palès, tal com s'exposa a l'apartat principal sobre l'esclavitud, que aquesta ha existit en totes les cultures de l'Antiguitat.

**ENCARA QUE NO HO SEMBLI SÓC PACIFISTA:
L'ARMADURA ÉS NOMÉS PERQUÈ NO EM
PIQUIN ELS MOSQUITS, I LA MAÇA PER
REMENAR
ELS CEREALS
AMB MEL DE
L'ESMORZAR**

Invasions germàniques, Feudalisme i Renaixement

A Europa la invasió dels pobles germànics i la descomposició de l'Imperi Romà van desembocar en el naixement de diferents regnes independents. Els problemes ètnics i religiosos amb les poblacions assentades anteriorment, la seva lluita per la supervivència i la seva defensa davant les noves onades d'invasors van provocar que a partir de llavors la força fos durant segles la principal font de tot dret, quedant en l'oblit els avanços filosòfics i socials de la cultura grecorromana, entre aquests, els relatius a la defensa dels drets dels individus.

Sorgeix a Europa una nova organització social, el feudalisme, que arriba a la seva culminació política durant els segles XI i XII. No és una organització original d'aquest temps ni exclusivament europea: la seva configuració es dona en períodes de decadència del poder central, per exemple, durant l'Egipte faraònic o el Japó dels segles XVII i XIX.

El feudalisme es caracteritza per la divisió de la societat en tres estaments desiguals, basats en el llinatge (o naixement) i el privilegi (lleï privada per a cada estament):

- L'Església, representant del poder diví a la terra.
- Els nobles, posseïdors del poder polític i, juntament amb l'Església, de la propietat de la terra.
- Els serfs, obligats a romandre en les terres i sotmesos a l'autoritat política, judicial i fiscal del senyor feudal.

Des del segle V al X, durant l'Alta Edat Mitjana, la societat, fragmentada, es ruralitza, al mateix temps que es perd el concepte de ciutadania i se substitueix per relacions de dependència personal entre nobles i serfs. La llei escrita perd vigència i les monarquies es transformen en hereditàries. Alhora, la influència de l'Església cada vegada és més gran, i a poc a poc tots els regnes es van convertint al cristianisme. D'altra banda, l'Església s'erigeix, a través de les seves institucions monàstiques, en conservadora de les restes de la cultura grecorromana.

Durant aquesta època és important l'aportació del món àrab en tant que conservador de l'herència cultural grecorromana, traduint i transmetent les obres d'Aristòtil i altres filòsofs clàssics. Averroes i Avicena defensen el pensament aristotèlic, afirmant que la filosofia i la ciència no es contradiuen amb la religió, i que és a través de la raó com cal buscar la perfecció.

Durant el feudalisme, l'esclavitud queda molt limitada (sense arribar a desaparèixer), en ser substituïda per la servitud. Els serfs, que passen a assumir el treball productiu que en el món grecoromà requeria sobre els esclaus, gaudien de la condició jurídica d'homes lliures, però la seva dependència del senyor feudal i les obligacions abusives que en molts casos aquesta dependència implicava feia que el seu règim de vida no fos molt diferent de l'esclavitud. El malestar entre els serfs a causa dels abusos que patien es va manifestar en diferents queixes i revoltes. Una de les més conegudes va ser la Guerra dels Remences a Catalunya, que va finalitzar amb la Sentència de Guadalupe (1486), i que va suposar un avanç en la millora de les condicions de vida de la pagesia (amb una llibertat personal que a la resta d'Espanya i Europa en molts casos els serfs no van aconseguir fins a finals del segle XVII, i a Rússia fins al segle XIX).

A partir del segle XII, amb el renaixement de les ciutats, pren força una nova classe social: la burgesia. Els seus membres, en sentir-se desvinculats de les submissións feudals, inicien una llarga lluita en defensa dels seus drets: s'inicia una lenta recuperació per tota Europa. D'aquesta època de transició és la Carta Magna (1215), favorable als nobles i burgesos anglesos, que el rei Joan Sense Terra es va veure obligat a acceptar, renunciant a certs drets i obligant-se a respectar determinats procediments legals, reconeixent així que la voluntat del rei estaria subjecta a la llei. La Carta la componien 63 disposicions, entre les quals s'inclouïa el dret a no ser detingut arbitràriament:

"38. D'ara endavant cap representant de l'autoritat portarà als tribunals un home en virtut única- ment d'acusacions seves, sense presentar al mateix temps testimonis directes dignes de crèdit sobre la veracitat d'aquestes acusacions."

"39. Cap home lliure podrà ser detingut o empresonat o privat dels seus drets o dels seus béns, ni posat fora de la llei ni bandejat o privat del seu rang de qualsevol altra forma, ni usarem de la força contra ell ni enviarem a uns altres que ho facin, sinó en virtut de sentència judicial dels seus parells i en conformitat a la llei del regne."

"40. No vendrem, denegarem ni retardarem a ningú el seu dret ni la justícia."

La Carta Magna és el text més conegut dels que en el mateix context, el feudalisme, i amb les seves limitacions inherents, es van promulgar a Europa des de finals del segle XII a la fi del XIII, com les disposicions d'Andreu II d'Hongria (1222), o el Privilegi General de Pere III d'Aragó (1283).

També durant aquesta època, paradoxalment, i com a conseqüència de la progressiva restauració dels sistemes judicials (i la seva consegüent necessitat d'obtenir les proves necessàries per a poder dictar les sentències), adquireix gran protagonisme la tortura com a pràctica judicial, com a forma eficaç d'obtenir confessions (ja fossin certes o falses). Heretges i presumptes heretges, dones etiquetades de bruixes, malalts mentals... al costat de lladres i assassins, seran molts els desgraciats que patiran els rigors del turment. O la mort en la foguera, per garrot, decapitació... Durant aquests segles, els processos inquisitorials es desenvoluparan per tota Europa (la Inquisició no va ser abolida definitivament d'Espanya fins a 1821, tot i que ja havia deixat d'actuar des de molt abans).

Amb la implantació de les monarquies absolutes durant el segle XV el feudalisme desapareixerà com a règim polític de l'Europa Occidental, tot i que la seva dimensió social (convertida en l'anomenat Antic Règim) arribarà fins a la Revolució francesa.

A mitjan segle XV s'inicia el Renaixement a Itàlia. La seva filosofia serà l'Humanisme, i tindrà una gran influència a Europa fins als temps de les Reforma luterana i la posterior Contrareforma catòlica del segle XVI.

Inspirat en l'antiguitat clàssica, el Renaixement recobra la concepció grega de l'home com mesura de totes les coses, i la llibertat de pensament i d'acció es tornen irrenunciables. El dret natural abandona la base teològica sobre la qual s'havia assentat durant l'Edat Mitjana i adopta una concepció purament racionalista. Els drets comencen a girar al voltant de la persona individual independent de la col·lectivitat. Una concepció combativa: els drets enfrontats al poder, desenvolupats a través d'una lluita entre l'Estat i l'individu, o entre aquest i l'Església. El seu esperit renovador es veurà afavorit per la invenció de la impremta per Gutenberg a mitjan segle XV, en la mesura que aquesta va facilitar enormement la circulació i la difusió de les noves idees.

Descartes (1596-1650), Galileu (1564-1642), i Bacon (1561-1626), són tres genuïns representants d'aquesta època. La seva contribució a l'establiment del modern mètode científic i les seves aportacions a la filosofia i a diferents camps de la ciència van suposar una ruptura amb la teologia i la doctrina de l'Església Catòlica, contrària tant als nous descobriments com a les noves idees filosòfiques que els acompanyaven.

A Espanya, durant el Segle d'Or, el renaixement del pensament està vinculat a l'Escola de Salamanca. El dominic Francisco de Vitoria (1486-1546) i el jesuïta Francisco Suárez (1548-1617) són dos de les figures més destacades. Es qüestionen conceptes medievals del dret i es reivindiquen llibertats inusitades per l'època, posant en primer pla els drets naturals de l'home: ja que tots els homes comparteixen la mateixa naturalesa també comparteixen els mateixos drets.

Francisco de Vitoria va ser també l'iniciador del dret internacional. Va afirmar que el bé comú del món és de categoria superior al bé de cada estat, per la qual cosa les relacions entre estats havien de passar d'estar justificades per la força a estar justificades pel dret i la justícia, segons normes justes i respectuoses amb els drets de tothom. A partir de les bases establertes per Francisco de Vitoria, el 1625 el jurista i escriptor holandès Hugo Grotius (1583-1645) va publicar "De iure belli ac pacis", el primer tractat sistemàtic sobre dret internacional, difonent així per Europa les idees de l'Escola de Salamanca.

Una altra de les idees que s'afirmen per part de diferents pensadors és el dret, ja reivindicat en ocasions durant l'Antiguitat, a la rebel·lió contra la tirania, qüestionant així de forma progressiva el poder absolut de la reialesa:

"En la pràctica, les persones particularment considerades no poden desembeinar l'espasa contra els tirans, ja que aquests no van ser nomenats pels particulars, sinó per tot el conjunt del poble. Però per als tirans que sense títol i com a intrusos han ocupat el càrrec, sense contracte o conveni amb el poble, està permès que tothom s'hi oposi i el deposin; i en aquesta classificació de tirans

---

poden entrar aquells que abusen de la debilitat d'un príncep legal, i que d'una manera tirànica insulten els seus súbdits."

Languet. *Vindiciae contra Tyrannos* (1579) [1]

A Europa, aquests segles es caracteritzen també per la intolerància religiosa, que es manifestarà no només en l'oposició a les noves idees i descobriments contraris a les veritats acceptades per les jerarquies religioses, sinó també per les guerres de religió que es produiran entre les diferents confessions i per les expulsions de les minories religioses en determinats moments i països. La intolerància religiosa i el temor a l'emergència i a la difusió de noves idees, facilitades per la impremta, impulsaran la limitació de la llibertat d'expressió i la censura:

"Convindria que tots els llibres herètics que es trobessin, feta diligent recerca, en poder de llibrers i de particulars, fossin cremats, o duts fora de totes les províncies del regne. El mateix cal dir dels llibres dels heretges, encara que no siguin herètics, com els que tracten de gramàtica, o retòrica, o de dialèctica, de Melanchton, etc., que igualment haurien de ser totalment rebutjats en odi a la heretgia dels seus autors; perquè no convé ni anomenar-los, i menys que s'hi aficionin els joves, ja que s'hi insinuen els heretges per mitjà d'aquestes petites obres; bé que se'n poden trobar d'altres més erudites, i exemptes d'aquest greu risc."

Sant Ignasi de Loyola a Pedro Canisio (1554) [1]

L'Edicte de Nantes, signat el 1598, constitueix una important fita en la llarga història de la conquesta de les llibertats dels individus. Després de les sagnants guerres de religió entre cristians i protestants que van assolir França durant la segona meitat del segle XVI, l'Edicte tenia per objecte assolir la coexistència de les dues confessions, amb els mateixos drets, dins de l'Estat catòlic francès. Però l'Edicte de Nantes és, al mateix temps, un exemple del fet que els progressos en l'àmbit de les llibertats i els drets de les persones en ocasions no es mantenen: va ser revocat parcialment per Lluís XIII el 1626, i definitivament per Lluís XIV el 1685 amb l'Edicte de Fontainebleau. El protestantisme va ser prohibit en tot el territori francès i va suposar l'exili per molts protestants (fins a la Revolució Francesa de 1789, el protestantisme no seria de nou permès a França).

L'Edicte de Fontainebleau va ser només un dels molts decrets que van afectar minories religioses a Europa. Un altre dels més coneguts va ser el que va decretar, el 1492, l'expulsió d'Espanya dels jueus pels Reis Catòlics (de Portugal van ser expulsats el 1497, i del llavors regne independent de Navarra el 1498).

"Nosaltres ordenem a més en aquest edicte que els Jueus i Jueves de qualsevol edat que resideixin en els nostres dominis o territoris que parteixin amb els seus fills i filles, servents i familiars petits o grans de totes les edats al final de Juliol d'aquest any i que no s'atreveixin a tornar a les nostres terres i que no facin un pas endavant per tornar de manera que si algun Jueu que no accepti aquest edicte si per ventura és trobat en aquests dominis o torna serà castigat a mort i confiscació dels seus béns."

Edicte d'expulsió dels jueus, pels Reis Catòlics Isabel i Fernando
Edicte complet: sefarad.rediris.es/textos/0decreto.htm (2007)

A principis del segle XVII, els que seran expulsats d'Espanya seran els moriscs:

"Primerament, que tots els moriscs d'aquest Regne, així homes com dones, amb els seus fills, dintre de tres dies de quan sigui publicat aquest ban en els llocs on cadascun viu i té la seva casa, en surtin i vagin a embarcar-se a la part on el comissari que anés a tractar d'això els ordenés i seguint

les seves ordres (...) Que qualsevol d'aquests moriscs que, publicat aquest ban, i complerts els tres dies, fos trobat incontrolat fora del seu propi lloc, per camins o altres llocs fins que fos feta la primera embarcació, pugui qualsevol persona, sense incórrer en pena alguna, prendre'l i robar-lo, i lliurar-lo al Justícia del lloc més proper, i si es defensés el pugui matar."

Decret d'expulsió dels moriscs. Felip III, 1609

www.sgci.mec.es/ma/materialredele/antologiatextos/textos/historia.doc (2007)

Una altra de les minories que van patir (ja llavors) discriminació i expulsions van ser els gitanos. Documentada la seva presència a Europa a partir dels primers anys del segle XV, la seva vida nòmada i la seva falta d'integració en les societats d'acollida va propiciar que ja en el segle XVI molts dels estats europeus haguessin dictat ordres d'expulsió, repressió o assimilació (van ser expulsats de París el 1439, de Suïssa el 1471, d'Alemanya el 1500, d'Anglaterra el 1514, de Bèlgica el 1540; a Espanya i França se'ls enviava a galeres, Portugal els deportava a Amèrica, mentre que a Hongria i Romania eren esclavitzats).

Les expulsions de jueus, moriscs o gitanos eren el resultat dels processos de centralització estatal que es desenvolupaven llavors a Europa, fonamentats en una homogeneïtzació cultural, lingüística i religiosa, un projecte contradictori amb la tolerància religiosa, el respecte a la diversitat cultural o als drets de l'individu. En qualsevol dels tres àmbits, en els quals es veuran enfrontats els interessos de l'Estat modern i de l'individu, els avanços que s'aniran produint seran sempre el resultat de successives reivindicacions i enfrontaments, en general de caràcter violents.

—

(1) Fragments citats a 'Textos fundamentales para la historia', Alianza Editorial, Madrid, 1982

**EREN UNS SALVATGES, NO PODÍEM PERMETRE
QUE ES SEGUSSIN MATANT ENTRE ELLS**

Nous mons, colonialisme

Ja hem dit que els orígens dels drets humans es poden rastrejar en els diferents continents, cultures i èpoques, no són patrimoni de la cultura occidental. Aquests orígens també es troben en les cultures precolombines:

"Començaven a ensenyar-los: com han de viure, com han de respectar les persones, com s'han de dedicar a allò que és convenient i recte, i fugir amb força de la maldat, la perversió i la cobdícia."

Tradició asteca. Segle XV. Mèxic.

"No hi ha home en el món que no tingui necessitat de menjar i beure."

Tradició nahuatl. Mèxic

El 1492 es produeix l'anomenat descobriment d'Amèrica, un fet que va alterar radicalment el curs de la història, tant en el cas dels pobles colonitzats com en el dels colonitzadors. La seva mateixa denominació ja és simptomàtica de la visió dels colonitzadors i de la consegüent política intrusiva que es desenvoluparà a partir de llavors des d'Europa. De fet, l'arribada de Colom a les illes del Carib seria més adequat qualificar-la com l'inici de la conquesta o invasió del continent americà, incorporant així el component conflictiu i violent que va tenir la trobada dels dos mons.

"Senyor, perquè sé que us plaurà la gran victòria que Nostre Senyor m'ha donat en el meu viatge, us escric aquesta carta, per la qual sabreu com en 33 dies vaig passar de les illes de Canàries a les Índies amb l'armada que els il·lustríssims rei i reina els nostres senyors em van donar, i allí vaig trobar moltes illes poblades amb molta gent; i de totes elles n'he pres possessió per a les Seves Alteses amb pregó i bandera reial estesa, i no em va ser contradit."

Inici de la carta de Colom als Reis d'Espanya anunciant el descobriment

www.ensayistas.org/antologia/XV/colon (2007)

La justificació del dret a la colonització del continent americà que es van autoadjudicar els reis d'Espanya està perfectament exposada en el "Requeriment", un document elaborat durant el regnat dels Reis Catòlics. Estava destinat a llegir-lo als nadius amb els quals s'establí contacte, comminant-los a sotmetre's, i avisant-los que en cas contrari serien tractats violentament i reduïts a l'esclavitud:

"Un dels Pontífexs (...) com a senyor del món va fer donació d'aquestes illes i terra ferma del mar Oceà a aquests Rei i Reina i als seus successors en aquests regnes, amb tot el que en elles hi ha, segons es recull en certes escriptures que sobre això van trametre, segons s'ha dit, que podríeu veure si volguéssiu. Així que Les Seves Majestats són reis i senyors d'aquestes illes i terra ferma per virtut d'aquesta donació (...) Per tant, com millor podem, us preguem i requerim que entengueu bé això que us hem dit (...) Si així ho féssiu, fareu bé (...) I si així no ho féssiu o en això maliciosament poséssiu dilació, us certifico que amb l'ajuda de Déu nosaltres entrarem poderosament contra vosaltres, i us farem la guerra per totes les bandes i maneres que poguéssim, i us subjectarem al jou i l'obediència de l'Església i de Les Seves Majestats, i prendrem les vostres persones i les vostres dones i fills i els farem esclaus, i com a tals els vendrem i disposarem d'ells com Les Seves Majestats manessin, i us prendrem els vostres béns, i us farem tots els mals i danys que poguéssim, com a vassalls que no obeeixen ni volen rebre el seu senyor i se li resisteixen i contradueixen; i manifestem que les morts i danys que d'això se'n segueixi siguin culpa vostra i no de Les Seves Majestats, ni nostra, ni d'aquests cavallers que amb nosaltres vénen."

www.ciudadseva.com/textos/otros/requeri.htm (2010)

Des del punt de vista dels colonitzadors l'argumentació era impecable. Se'ls sotmetia seguint la voluntat de l'únic déu veritable, expressada a través de l'atorgament d'aquelles terres pel papa als reis d'Espanya i executada en el seu nom pels seus representants, les tropes i els predicadors.

Els grans abusos que es van cometre, el genocidi i l'explotació de les poblacions indígenes que es va dur a terme, en ocasions també van afavorir la reflexió sobre aquells aspectes més inadmissibles de la política colonialista. Per exemple, per part de l'Església, que en aquesta època tenia no només un gran poder religiós, sinó també polític, aquestes contradiccions es van reflectir beneït d'una banda les conquestes (en la mesura que contribuïen a la difusió del cristianisme), però promovent al mateix temps un relatiu respecte cap als drets dels habitants nadius dels nous continents. Les Lleis d'Índies de la Corona Espanyola, o a títol individual religiosos com Bartolomé de las Casas, reflecteixen també aquesta postura protectora de l'Església:

"De tots els homes i de cadascun d'ells només és una la seva definició, i aquesta és que són racionals; tots tenen el seu enteniment i la seva voluntat i el seu lliure albir en tant que formats a la imatge i semblança de Déu."

Bartolomé de las Casas (1484-1566). Apologética Historia Sumaria

L'anomenada Escola de Salamanca (i de forma especial el seu iniciador, Francisco de Vitoria) va jugar un paper determinant en aquesta feina de sensibilització. Enfront de la concepció predominant a Espanya i Europa dels indis d'Amèrica com infants o incapaços, l'Escola de Salamanca els va reconèixer els seus drets, com el d'igualtat o de llibertat i, en conseqüència, també el dret a la propietat de les seves terres o el de rebutjar la conversió per la força. Francisco de Vitoria va ser el primer que es va atrevir a negar que les Butlles de Donació d'Alexandre VI fossin un títol vàlid de domini de les terres descobertes.

"Per donació de la Santa Seu Apostòlica i altres justos i legítims títols, som senyor de les Índies Occidentals, Illes i Terra ferma del mar Oceà, descobertes i per descobrir i estan incorporades a la nostra real corona de Castella."

Lleis d'Índies (1519, 1520, 1523, 1547, 1563, 1680).

"1. Els indis bàrbars abans que els espanyols arribessin eren els veritables amos en allò públic i privat. 2. L'emperador no és senyor de tot el món. 3. L'emperador, encara que fos amo del món, no per això podria ocupar les províncies dels bàrbars, establir nous senyors, depositar els antics i cobrar

tributs. 4. El papa no és senyor civil o temporal de tot el món, parlant amb propietat de domini i potestat civil. 5. El summe pontífex, encara que tingués potestat secular en el món, no podria donar-la als prínceps seculars. 6. El papa té potestat temporal amb vista a les coses espirituals. 7. El papa no té cap potestat temporal sobre els bàrbars indis ni sobre altres infidels. 8. Als bàrbars, si no volen reconèixer cap domini del papa, no per això se'ls pot fer guerra ni ocupar els seus béns."

Francisco de Vitoria. Relectio prior de Indiis recenter inventis (1557).

Textos reproduïts a "Textos fundamentales para la historia", Alianza Editorial, Madrid, 1978.

Si la intervenció europea a l'Amèrica central i del sud va tenir greus efectes sobre la població indígena, ja fora a causa de les servituds o de les transmissions de malalties (a més de les morts violentes que es van produir durant la conquesta, o les posteriors amb la finalitat d'ofegar les revoltes), a l'Amèrica del Nord els efectes van ser encara més devastadors, en produir-se un genocidi que va afectar la majoria de les poblacions indígenes, al mateix temps que es reclouia els pocs supervivents en reserves.

"La terra és la mare de tots, i tots hauríem de tenir sobre ella drets iguals. Creure que un home que ha nascut lliure pugui sentir-se feliç quan se'l tanca i se li pren la llibertat d'anar on li sembli és esperar que els rius puguin anar contra corrent. Si es tanca un indi en un territori reduït i se l'obliga a quedar-s'hi, no serà feliç i no podrà conèixer ni avenç ni prosperitat. Quan penso en les condicions que vivim, em cau l'ànima als peus."

Joseph "Nas Perforat". S. XIX.

"Anem on anem, escoltarem les passes que s'acosten del destructor. Com el petit cérvol ferit que escolta els passos que s'acosten del caçador. Dintre d'unes llunes, d'uns hiverns, cap de les poderoses tribus que un dia van omplir aquesta ampla terra o que ara caminen vagabundes d'un lloc a un altre quedarà per plorar sobre les tombes d'un poble que un dia va ser poderós i ple d'esperança."

Seattle, cap dels dwamish. Discurs fet durant les negociacions prèvies del Tractat de Port Elliot (1853).

Reproduït a "Som tots una mateixa família"; editat per OSMI, Barcelona, 1991.

Al segle XIX, els europeus, que a Àfrica fins llavors s'havien limitat principalment a comerciar en les zones costaneres, van començar la colonització a gran escala del continent, reservant-se cada país les seves zones d'influència. Tots els continents van patir l'embranchida expansionista i colonialista europeu, també Àsia, Oceania i les illes del Pacífic.

"Corrompem la seva moral i els inculquem necessitats i malalties que mai no havien tingut i que només serveixen per privar-los de la felicitat de què ells i els seus avantpassats havien gaudit. Sovint penso que haurien agraït que no els haguéssim trobat mai."

Anotació del diari del capità Cook al visitar Tahití el 1769, al cap de dos anys d'haver arribat els primers europeus a l'illa. Citat per Oliver Sacks, L'illa dels cecs al color, Empúries, Barcelona, 2000.

Les colonitzacions s'emparaven sovint en el concepte de "terra nullius" (terra de ningú), utilitzat pels colonitzadors per reclamar els territoris de les colònies com a terres no ocupades i que, per tant, l'Estat "descobridor" podia ocupar "legalment". En el cas d'Austràlia, no va ser fins l'any 1992 que la Cort Suprema del país (cas Mabo v Queensland) va establir l'anul·lació del concepte de "terra nullius", vigent des del començament de la colonització britànica (Austràlia va ser albirada per primera vegada a principis del segle XVII per navegants neerlandesos, però la seva colonització no va començar fins a finals del segle XVIII).

Des de l'inici de la colonització australiana, la població indígena es va reduir progressivament, a causa de l'obligada reubicació que va patir com a resultat de l'avanç dels colonitzadors, de les

malalties infeccioses que aquests van introduir i de la desintegració cultural i familiar causada per la separació forçada dels infants aborígens de les seves famílies, amb l'objectiu d'integrar-los en la nova societat.

"Des del 1910 fins poc després del 1970, molts infants aborígens van ser sostrets a les seves famílies per educar-los fora de la seva cultura, per a desarrelar-los amb l'excusa de 'protegir-los' i diluir la seva identitat per motius racistes. Les criatures eren literalment arrencades dels braços de les seves mares per colles de funcionaris, que els assignaven a famílies blanques, o a missioners anglicans, catòlics o metodistes. Així van ser sostrets de les seves famílies uns 50.000 infants aborígens. (...) Es calcula que, quan la primera flota britànica va atracar el 1788 a l'actual Sydney amb la seva càrrega de presos - així es va iniciar la colonització-, hi havia a Austràlia 750.000 aborígens. Van ser delmats per les malalties, l'expoli i els desplaçaments portats pels blancs. El 1901, a l'independitzar-se Austràlia, hi havia 93.000 indígenes, i els descendents d'europaus eren ja 3,8 milions."

María-Paz López. El sueño roto de los aborígenes. La Vanguardia, 16-7-2008

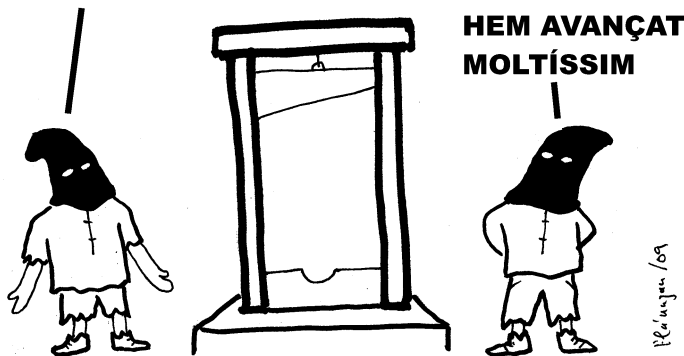
De fet, les colonitzacions promogudes pels estats europeus a partir del segle XV són la continuació natural dels expansionismes anteriors de les potències dominants en cada moment. Un expansionisme que de forma recurrent és l'època històrica que cada cultura qualifica com la seva major època d'esplendor: es mitifiquen les característiques d'aquesta època, i s'enalteix la superioritat llavors assolida (afirmada sobre un poder militar utilitzat per a la submissió dels pobles envaïts, justificant genocidis, agressions i submissions ja sigui sobre la base de motius religiosos, culturals, polítics o econòmics, o a una amalgama de tots ells).

No serà fins el segle XX, després de la proclamació de la Declaració Universal dels Drets Humans, que les Nacions Unides aniran desenvolupant documents que neguin legitimitat a les polítiques colonialistes, qüestionant per primera vegada de forma rotunda el dret de les nacions a sotmetre altres pobles o nacions.

"La subjecció de pobles a una subjugació, dominació i explotació estrangeres constitueix una denegació dels drets humans fonamentals, és contrària a la Carta de les Nacions Unides i compromet la causa de la pau i de la cooperació mundials."

Article 1. Declaració sobre la concessió de la independència als països i pobles colonials. Nacions Unides, 1960

ARA, GRÀCIES ALS PROGRESSOS TECNOLÒGICS DE LA IL·LUSTRACIÓ, PODEM TALLAR ELS CAPS MOLT MÉS DESCANSADAMENT

Segles XVII i XVIII. Les grans declaracions

Durant el segle XVII a Anglaterra es produeixen tres fets rellevants:

- La Petició de Drets (1628), que protegia els drets personals i patrimonials. Presentada pel Parlament i aprovada a la força pel rei Carles I, en no respectar aquest posteriorment les reclamacions que contenia, es va originar la Revolució anglesa, que va acabar amb la victòria parlamentària i la decapitació de Carles I el 1649.

- L'Acta d'Habeas corpus (1679), que prohibia les detencions sense ordre judicial. La van redactar els membres del Parlament durant el regnat de Carles II, per tal de protegir-se de pràctiques llavors corrents que vulneraven els drets dels acusats i dels presos.

- La Declaració de Drets (1689), que consagrava els drets recollits en els textos anteriors. Va ser imposada pel Parlament a la reina Maria II Estuard i al seu espòs Guillem d'Orange, com a condició prèvia a la seva coronació. Es tracta, per primera vegada, d'un veritable contracte, establert entre els sobirans i el poble, també sobirà.

El filòsof anglès Thomas Hobbes (1588-1679) va proposar per primera vegada que l'origen de l'Estat fos un pacte entre tots els ciutadans, negant així l'origen diví del poder, defensat per l'absolutisme de l'escolàstica medieval. No obstant això, segons Hobbes, a través del pacte els ciutadans, en nom de la seguretat, han de renunciar a la seva capacitat d'autogovern, ja que la llibertat és considerada l'origen del caos, a causa de la maldat innata que s'atribueix a l'ésser humà. Segons Hobbes, l'home, en estat de naturalesa, és un llop per a l'home: "Homo homini lupus". Hobbes només reconeix als ciutadans el dret a la seguretat, que ha de garantir l'Estat, i el dret a la desobediència, només exercible quan l'Estat no garanteix aquesta seguretat als ciutadans.

"La condició de l'home (...) és una condició de guerra de tots contra tots, en la qual cadascú està governat per la seva pròpia raó (...) I, per tant, mentre persisteix aquest dret natural de cadascú pel que fa a totes les coses no hi pot haver seguretat per a ningú (...) L'únic camí per erigir un poder comú així, capaç de defensar-los contra la invasió dels estrangers i contra les ofenses alienes (...) és conferir tot el seu poder a un home (...) Perquè en virtut d'aquesta autoritat que se li confereix

per cada home particular, l'Estat posseeix i utilitza tant poder i fortalesa que pel terror que inspira és capaç de conformar les voluntats de tots ells per a la pau en el seu propi país i per a la mútua ajuda contra els seus enemics de l'estranger."

Thomas Hobbes. Leviathan (1651). [1]

El també anglès John Locke (1632-1704), és l'altra figura cabdal d'aquest segle. Considerat el pare del liberalisme modern, va proposar que la sobirania emanava del poble i, malgrat acceptar la visió contractualista de Hobbes, considerava que els ciutadans posseeixen uns drets als quals no poden renunciar. Mentre que la teoria de Hobbes pretenia reforçar el paper de l'Estat, Locke tendia a disminuir-lo mitjançant dos recursos: el reforç dels drets individuals i l'establiment de la separació dels poders legislatiu i judicial (anticipant-se en això a Montesquieu).

"Cap edicte o ordenança, sigui de qui sigui, estigui redactat en la forma que ho estigui, i qualsevol que sigui el poder que el protegeixi, no té la força i l'obligatorietat d'una llei, si no ha estat aprovat pel poder legislatiu triat i nomenat pel poble. Perquè sense aquesta aprovació, la llei no podria tenir la condició absolutament indispensable per a ser-ho, és a dir, el consens de la societat (...) El poder legislatiu no pot ni ha de transferir la facultat de fer lleis a cap altra persona; perquè l'ha de deixar allí on el poble la va situar."

John Locke. Dos tractats del govern civil (1690). [1]

Però la idea de fonamentar l'Estat en un contracte, de fet, no era nova, ja existien precedents en el món grec i romà, mentre que el dret a la rebel·lió, fins i tot al tiranocidi, s'havia contemplat en diferents cultures i moments històrics, en tant que justa mesura extrema en el cas d'abusos manifestos per part de l'autoritat. La novetat ara consisteix en la determinació del tipus de contracte concret que acabarà justificant l'existència d'una societat i un poder determinats: és a dir, quines són les parts contractants i quins són els drets i poders específics que s'intercanvien en el contracte cadascuna de les parts. I per tant, les característiques del poder resultant: despòtic segons el pacte de submissió de Hobbes, liberal segons les idees de Locke, democràtic segons Rousseau.

Les idees de Locke van exercir una gran influència en la redacció de les grans declaracions de drets humans de finals del segle XVIII. L'altra gran influència va ser la de la Il·lustració i les idees democràtiques de Rousseau.

Les primeres grans declaracions es van produir a les colònies angleses d'Amèrica del Nord, impulsades pels seus conflictes amb la corona anglesa:

- El 12 de juny de 1776 Virginia va proclamar la seva Declaració de Drets.
- El 4 de juliol de 1776 es va produir la Declaració d'Independència dels Estats Units.
- Durant aquest any i els posteriors, les tretze colònies de la inicial Confederació fan també declaracions de drets semblants a la de Virginia.

La Declaració d'Independència, redactada per Thomas Jefferson, proclamava el següent:

"Sostenim com a veritables evidències que tots els homes neixen iguals, que estan dotats pel seu Creador de certs drets inalienables, entre els quals hi ha el dret a la vida, a la llibertat i a la recerca de la felicitat..."

No obstant això, el contingut de la Declaració d'Independència consisteix en una enumeració de les competències dels estats independitzats i les seves relacions federals, però no conté una declaració de drets de les persones. No serà fins el 1791, amb les deu primeres esmenes, conegudes com la Carta de Drets (Bill of Rights), quan s'estableix que el Congrés no pot limitar determinats drets individuals: la llibertat d'expressió, d'assemblea, de culte religiós i de formular peticions al govern en cas de greuges, el dret a no patir càstigs cruels, ni investigacions i confiscacions injustificades, el dret a tenir garantits processos justos, ràpids i amb un jurat imparcial.

A Europa, en els temps agitats de la Revolució Francesa, el 1789 es proclama a París la Declaració dels Drets de l'Home i del Ciutadà. La Declaració atorgava als individus, com en el cas de les deu primeres esmenes americanes, alguns drets completament actuals: la presumpció d'innocència, la llibertat d'opinió i de religió, la llibertat d'expressió i el dret a la propietat. També recollia principis fonamentals d'ordre polític: el dret a la resistència contra l'opressió, el sistema de govern representatiu, la primacia de la llei i la separació de poders.

Però a més de paral·lelismes, entre les declaracions americanes i francesa també hi ha algunes diferències:

"La Declaració francesa expressa de manera molt més rotunda i àmplia no només els principals drets, sinó també els valors de llibertat i igualtat i els principis polítics de sobirania nacional, la llei com expressió de la voluntat general i la divisió de poders (...) La revolució francesa s'efectuava contra unes estructures feudals i una monarquia absolutista. L'americana no pretenia el canvi d'estructures socials, sinó, al contrari, una consolidació i un desenvolupament de les existents; simplement exigia la fi de la dependència anglesa."

Francesc de Carreras. 200 anys de drets humans. Parlament de Catalunya. 1989

Durant la redacció de la Declaració dels Drets de l'Home i del Ciutadà va sorgir també el dilema relatiu a la inclusió en el seu text d'una relació complementària de deures. Finalment es va decidir per majoria redactar una declaració només de drets. El resultat de la votació, a favor dels representants liberals i en contra dels monàrquics, era il·lustratiu dels interessos que estaven en joc, en la mesura que els segons, durant el procés polític que s'estava portant a terme, en tot moment intentaven preservar els privilegis de l'Antic Règim. El debat sobre l'oportunitat de detallar també els deures a l'hora d'elaborar declaracions de drets es reproduirà en altres moments històrics, per exemple durant l'elaboració de la Declaració Universal dels Drets Humans de 1948.

A la Declaració francesa de 1789 la va seguir el 1793 una segona de més radical (després del destronament del rei i la proclamació de la República, amb l'arribada de Robespierre i els Jacobins al poder). Enunciava alguns nous drets, com el dret a l'assistència, el dret al treball i el dret a la instrucció. El 1795, arran de la caiguda de Robespierre, es va proclamar una tercera Declaració, més restrictiva que les dues anteriors i de la qual, entre altres coses, se n'havien suprimit tots els nous drets de la Declaració de 1793.

Les declaracions americanes i francesa suposen una fita fonamental en la història dels drets humans. Al marge de les seves diferències, els drets de l'individu són proclamats de forma concreta per primera vegada, i la proclamació de la "llibertat, igualtat i fraternitat" dels éssers humans s'acompanya amb l'afirmació de la separació dels poders legislatiu i executiu, la primacia del poder del poble i dels seus representants i la subordinació del poder militar al poder civil.

En afirmar que l'autoritat legítima de l'Estat procedeix directament i només de la voluntat dels ciutadans (ni d'una divinitat, ni d'un rei, ni de cap altre estament social), queden enterrades les últimes restes del feudalisme que havien sobreviscut durant l'Antic Règim.

Aquestes Declaracions seran la referència en la qual es miraran posteriors reformes d'altres països, així com les diferents iniciatives en matèria de drets humans que aniran sorgint. Fins al punt que un segle i mig més tard la Declaració Universal dels Drets Humans s'inicia de la mateixa forma que la Declaració dels Drets de l'Home i del Ciutadà francesa:

"Els homes neixen i romanen lliures i iguals en drets."

França, 1789

"Tots els éssers humans neixen lliures i iguals en dignitat i drets."

Nacions Unides, 1948.

El canvi que s'ha produït des de l'antiguitat és radical. Des dels remots temps del Codi de Hammurabi o dels Deu Manaments, s'ha arribat a un sistema de drets individuals basats en la raó, sens dubte perfectible, però inserit en societats cada vegada més sensibilitzades i capacitades per a reclamar ajustaments i ampliacions posteriors.

Per arribar a aquests objectius, així com durant el segle XVII a Anglaterra van ser fonamentals les idees de Thomas Hobbes i John Locke, durant el segle XVIII a França va ser determinant la Il·lustració, amb l'Enciclopèdia com a formidable mitjà de difusió de les noves idees, entre les quals cal destacar les de Charles Montesquieu, Jean-Jacques Rousseau i Voltaire.

Charles Montesquieu (1689-1755), va criticar severament els abusos de l'Església i de l'Estat. En estudiar les institucions i costums francesos de l'època, va donar formes precises a la teoria del govern democràtic parlamentari amb la separació dels tres poders, legislatiu, executiu i judicial, com a mecanisme de control recíproc entre ells, acabant teòricament amb la concentració del poder en una mateixa persona i els inherents abusos que històricament havia produït l'il·limitat poder del monarca sobre els seus súbdits.

"Quan els poders legislatiu i executiu es troben reunits en una mateixa persona o corporació, llavors no hi ha llibertat, perquè és de témer que el monarca o el senat facin lleis tiràniques per a executar-les de la mateixa manera.

"Així passa també quan el poder judicial no està separat del poder legislatiu i de l'executiu. Si estigués unit al primer, l'imperi sobre la vida i la llibertat dels ciutadans seria arbitrari, en ser un mateix el jutge i el legislador i, si estigués unit al segon, seria tirànic, ja que el jutge gaudiria de la mateixa força que un agressor.

"A l'Estat en què un home sol o una sola corporació d'il·lustres, o de nobles, o del poble administrés els tres poders, i tingués la facultat de fer les lleis, d'executar les resolucions públiques i de jutjar els crims i divergències dels particulars, tot es perdria completament."

Charles Montesquieu. Esperit de les Lleis (1748) [1]

Jean-Jacques Rousseau (1712-1778), va denunciar vigorosament les injustícies i misèries resultants de la desigualtat social de la seva època, va propugnar la idea d'una societat basada en la igualtat absoluta, en la qual cada membre, alhora que se sotmet a les decisions del col·lectiu, és al mateix temps part del poble sobirà, la voluntat general del qual constitueix la Llei. Aquestes idees

de Rousseau van afavorir l'elaboració del concepte de drets humans en plantejar la necessitat de l'existència d'una igualtat entre els homes, els quals han de sotmetre la seva voluntat individual a la voluntat del col·lectiu, amb l'objectiu d'arribar al benestar comú. La seva idea de la democràcia directa, no representativa, era de difícil aplicació pràctica, però, no obstant això, va exercir una gran influència en les reflexions polítiques que es van fer a partir de llavors.

Voltaire (1694-1778), creia que totes les persones tenen un sentiment innat de la justícia, i que aquest havia de reflectir-se en les lleis de totes les societats. Segons ell, la vida en comú exigeix una convenció, un pacte social per a preservar l'interès individual. L'instint i la raó de l'individu el porten a respectar i promoure aquest pacte, i el propòsit de la moral és ensenyar els principis d'aquesta convivència fructífera.

"La naturalesa diu a tots els homes: us he fet néixer a tots febles i ignorants, per vegetar uns minuts sobre la terra i abonar-la amb els vostres cadàvers. Ja que sou febles, socorreu-vos mútuament; ja que sou ignorants, il·lustreu-vos i ajudeu-vos mútuament."

Tractat sobre la tolerància.

"Entenem avui dia per fanatisme una bogeria religiosa, fosca i cruel. És una malaltia que s'adquireix com la verola".

Diccionari filosòfic, "Fanatisme".

Però Voltaire és també un exemple de les contradiccions que han caracteritzat alguns grans pensadors i defensors dels drets de les persones. En relació amb l'esclavitud, va mantenir la postura de l'antiguitat segons la qual el mal no era l'esclavitud per ella mateixa sinó el maltractament dels esclaus. En aquest aspecte el cas de Voltaire no és cap excepció. Per exemple: John Locke, brillant lliurepensador i defensor dels drets dels ciutadans tenia accions d'una companyia que, entre d'altres activitats, es dedicava al comerç d'esclaus; o Montesquieu, que mentre d'una banda criticava l'esclavitud, per una altra tenia una actitud menyspreadora cap als negres. En un altre ordre de coses, la defensa per part de Rousseau de l'educació infantil, era per ell compatible amb una subvaloració de les nenes, que considerava que havien d'educar-se en funció del que s'esperava més tard d'elles com a dones adultes: estar al servei de les necessitats dels homes.

Uns altres personatges fonamentals del segle XVIII són Cesare Beccaria i Immanuel Kant.

Cesare Beccaria (1735-1794) va ser un filòsof, jurista i economista italià. En el context d'una Europa en la qual tots els països aplicaven la pena de mort per a múltiples delictes, va publicar el "Tractat dels delictes i les penes", en el qual es pronunciava obertament en contra de la pena de mort. L'obra, en la qual també criticava la utilització de la tortura judicial, va tenir una gran influència en els diferents països europeus.

Immanuel Kant (1724-1804) va ser un filòsof alemany que, a diferència de la majoria dels filòsofs de la Il·lustració, que van tenir un paper rellevant com activistes socials, es va dedicar estrictament a la reflexió filosòfica. No obstant això, la seva aportació al progrés de la causa dels drets humans és fonamental. Es va caracteritzar per la recerca d'una ètica basada en la raó i amb el caràcter d'universalitat que posseeix la ciència. Va definir la raó teòrica com aquella que formula judicis (la raó pròpia dels sistemes ètics anteriors a ell), enfront de la raó pràctica, que formula imperatius. La seva visió ètica universal la va concretar en el que va anomenar Imperatiu Categòric: "Obra

només segons una màxima tal que puguis voler al mateix temps que aquesta màxima es torni llei universal". De fet, l'Imperatiu Categòric és una actualització, racionalitzada filosòficament, de l'antiga Regla d'Or present en moltes cultures. "Tracta els altres com t'agradaria que et tractessin a tu".

Una altra de les formulacions de l'Imperatiu Categòric kantianà és la següent: "Obra de manera que et relacionis amb la humanitat, tant en la teva persona com en la de qualsevol altre persona, sempre com un fi, i mai només com un mitjà". Per a Kant tot ésser humà té un valor absolut i no pot ser relativitzat (no pot ser utilitzat, ja que és un fi en si mateix), una idea que condensava així: "L'ésser humà no té preu, té dignitat".

La conseqüència a nivell polític de la proposta kantiana és la tolerància, el respecte a les idees alienes i la democràcia com a sistema polític. Per això, quan es pretén fonamentar filosòficament els principis rectoris dels drets humans, cal recórrer al pensament kantianà. A més, en una de les seves últimes obres (*La pau perpètua*, 1795), Kant proposa ja una Federació d'Estats Lliures, units mitjançant un Conveni, l'objectiu del qual seria la prevenció de la guerra, avançant així la idea del que, 125 anys més tard, després de la Primera Guerra Mundial, es concretaria en la creació de la Societat de Nacions (i posteriorment, després de la Segona Guerra Mundial, en les Nacions Unides).

El segle XVIII va ser un segle de conquestes importants, però al mateix temps ancorat encara en costums i concepcions atàviques, en la mesura que les grans declaracions americanes i francesa sovint eren compatibles amb l'existència de l'esclavitud (la seva abolició es portarà a terme durant el segle següent) o la discriminació de les dones.

Pel que fa a la denúncia de la discriminació de les dones, cal ressaltar les aportacions de Olimpia de Gouges a França (autora de la Declaració dels Drets de la Dona i la Ciutadana, 1791) i Mary Wollstonecraft a Anglaterra (autora de la Vindicació dels Drets de la Dona, 1792).

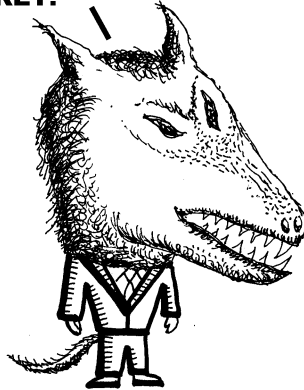
Més informació sobre Olimpia de Gouges i Mary Wollstonecraft al capítol "L'altra mitja humanitat: les dones a través de la història"

Com un tret característic del segle XVIII, encara que es pot extrapolar a pràcticament tota la història dels drets humans, podem ressaltar el següent: qualsevol avanç que es produeix en el progrés del reconeixement dels drets humans, representa una crisi, un enfrontament entre el poder i un sector contrari a ell, que reclama allò que considera que li pertany i que no se li reconeix.

—

(1) Fragments citats a 'Textos fundamentales para la historia', Alianza Editorial, Madrid, 1982

**SOU INSADOLLABLES, US REGALEM TOTS
ELS DEURES I A SOBRE TAMBÉ VOLEU
ALGUN DRET!**

El segle XIX

El segle XIX és un segle d'avanços i retrocessos. En conjunt, és un segle de lenta consolidació dels ideals proclamats per la Revolució Francesa. Els principals aspectes que cal ressaltar són els següents:

- L'abolició de la esclavitud.
- L'inici de la reivindicació dels drets socials.
- L'extensió del sufragi.
- La influència del liberalisme.
- L'establiment de les primeres normes de Dret Internacional Humanitari.
- L'inici de la reivindicació dels drets de les dones (consultar l'apartat L'altra mitja humanitat).

L'abolició de l'esclavitud

Durant el segle XIX l'esclavitud va ser abolida de manera progressiva als diferents estats europeus i americans, primer prohibint el comerç d'esclaus i, més tard, la mateixa esclavitud. A Espanya se'n va prohibir el comerç el 1817. L'esclavitud a les colònies va durar encara unes quantes dècades, a Cuba fins el 1880. A finals del segle XIX seguia existint l'esclavitud en alguns països d'Àfrica i Àsia; va ser abolida a l'Afganistan el 1923, de l'Iraq el 1924, del Nepal el 1926, de Pèrsia el 1929, de Bahreim el 1937... El darrer país en abolir-la oficialment va ser Mauritània, el 1980. Més informació sobre l'esclavitud al capítol corresponent.

L'inici de la reivindicació dels drets socials

El segle XIX és el segle de la Revolució Industrial, de les reivindicacions proletàries i de la conquesta del reconeixement del dret d'associació. Apareixen noves teories socials: el socialisme utòpic, el socialisme científic (marxisme) i l'anarquisme. Els moviments obrers inicien la defensa dels drets humans des d'una perspectiva col·lectiva, de manera més àmplia i organitzada.

Karl Marx (1818-1883) és un referent imprescindible per entendre l'evolució dels drets econòmics i socials a partir de finals del segle XIX. Pensava que el sistema econòmic dominant a cada època històrica, a través del qual es satisfan les necessitats vitals dels individus, determina l'estructura social, política i intel·lectual de cada període. Afirmava que la història de la societat és la història de les lluites entre els explotadors i els explotats, és a dir, entre la classe social governant i les classes socials oprimides. Partint d'aquestes premisses, en el "Manifest Comunista" (1848, escrit en col·laboració amb Engels) deia que la classe capitalista seria enderrocada i suprimida per una revolució mundial de la classe obrera que culminaria amb l'establiment d'una societat sense classes. Les seves idees filosòfiques van tenir una gran influència, i van desembocar posteriorment en les revolucions socialistes de principis del segle XX, i va fer que dintre de les societats capitalistes els drets econòmics i socials adquirissin progressivament una major importància.

L'extensió del sufragi

Quan a finals del segle XVIII es proclamen les grans declaracions de drets, primer a les colònies americanes i poc després a França, el dret al vot és un dels drets que es recullen. No obstant això, no era pas un sufragi universal, ja que estava clarament restringit, limitat al compliment de diferents requisits, com el nivell d'instrucció, de renda o la classe social: els analfabets, els pobres i els esclaus no podien votar. També n'estaven excloses totes les dones, en la mesura que eren considerades intel·lectualment incapaces i sense criteri. Per tot això, al final la proporció de votants era ínfima, en relació a la població total.

Durant el segle XIX, en incorporar-se el dret al vot als nous ordenaments legals, inicialment s'adopta amb totes aquestes restriccions, com en el cas de Brasil que ens descriu Eduardo Galeano:

"El 1889 va morir la democràcia a Brasil. Aquell matí, els polítics monàrquics van despertar sent republicans. Un parell d'anys després es va promulgar la Constitució que va implantar el vot universal. Tots podien votar, menys els analfabets i les dones. Com que gairebé tots els brasilers eren analfabets o dones, gairebé ningú va votar. En aquesta primera elecció democràtica, 98 de cada 100 brasilers no van acudir a la convocatòria de les urnes."

La democràcia. "Espejos. Una historia casi universal". Editorial Siglo XXI.

Durant la segona meitat del segle XIX, l'extensió del sufragi es reivindicarà a través de vies diferents:

- Les sufragistes americanes i angleses inicien la reclamació del dret al vot de les dones.
- L'impuls del moviment socialista afavoreix, entre altres reivindicacions, la del sufragi universal (incidint més en l'aspecte de classe que en el de sexe).
- El liberalisme, representat per John Stuart Mill, advoca tant per l'extensió del sufragi a les dones com per l'eliminació del sufragi censitari (condicionat a determinats requisits patrimonials, educatius o socials).

Un altre dels factors que ha condicionat històricament el nombre de votants ha estat l'edat mínima requerida per poder votar (en general, 25 anys o més a finals del segle XIX i principis del XX, per al sufragi masculí).

En tots els fronts, l'avanç serà lent. Com a norma, s'aconseguirà primer el sufragi universal masculí (superant les limitacions censitàries), i més tard el sufragi femení. A continuació s'adjunten alguns exemples de l'entorn europeu (en primer lloc, la data d'introducció del sufragi universal masculí, en segon, la del sufragi femení):

França	1871 - 1919
Alemanya	1871 - 1944
Suïssa	1874 - 1971
Espanya	1890 - 1933
Bèlgica	1893 - 1948

El liberalisme

Des d'una altra perspectiva, el liberalisme i el romanticisme d'aquest segle tenen un pes específic en l'enfortiment de la llibertat dels individus, i en el fet que les constitucions nacionals que es van creant la tinguin en compte. En aquest àmbit, és fonamental la figura del filòsof, polític i economista anglès John Stuart Mill (1806-1873). En el seu llibre "Sobre la llibertat", va reflexionar sobre la naturalesa i els límits del poder que pot ser legítimament exercit per la societat sobre l'individu, argumentant que tota persona hauria de ser lliure per realitzar les conductes que desitgi sempre que no perjudiquin els altres. Va ser un defensor de la llibertat d'expressió i, com a membre del parlament britànic, va proposar diverses reformes del sistema electoral, especialment sobre les qüestions de la representació proporcional i l'extensió del sufragi.

El Dret Internacional Humanitari

El segle XIX és també el de l'inici del Dret Internacional Humanitari, és a dir, les diferents normes, en la seva majoria reflectides en les Convencions de Ginebra, que tenen com a objectiu evitar o limitar el sofriment humà en temps de conflictes armats. Jean Henri Dunant va promoure el 1863 la creació del Comitè Internacional de la Creu Roja, amb la missió exclusivament humanitària de protegir la vida i la dignitat de les víctimes de la guerra, així com de prestar-los assistència. L'any següent, el 1864, basant-se en les idees de Dunant, es va signar la Primera Convenció de Ginebra, destinada a regular l'assistència als militars ferits durant els conflictes bèl·lics. Posteriorment, el 1906, 1929 i 1949 es van signar successivament la Segona, Tercera i Quarta Convencions de Ginebra.

El segle XX

En relació amb l'ampliació progressiva del catàleg de drets humans al llarg del temps, el segle XX és el de la consolidació dels drets econòmics i socials. El dret al treball, als seus fruits, i a la seguretat social passen a ser les noves exigències i se'n reclama la seva protecció. Dintre de diferents entorns culturals i règims polítics, s'aniran interioritzant aquestes demandes, i ja a principis de segle veuen la seva consagració jurídica en ser recollides en algunes constitucions i documents:

- La Constitució de Mèxic de 1917 (fruit de la revolució mexicana), tractava de conciliar els drets civils i polítics amb els emergents drets econòmics i socials.
- La Declaració de Drets del Poble Treballador i Explotat de 1918, redactada pels revolucionaris russos i incorporada a la nova Constitució Soviètica, prioritzava els drets econòmics i socials.
- La Constitució de Weimar de 1919 proclamava drets socials de la ciutadania alemanya, com ara la protecció a la família, el dret a l'educació i al treball.

La Revolució Russa va originar la Unió de Repúbliques Socialistes Soviètiques. Enfront dels drets civils i polítics (també dits de "primera generació") considerats fonamentals i prioritaris des de les declaracions de drets americanes i francesa, el socialisme marxista va plantejar una jerarquització inversa dels drets, posant en primer lloc els drets econòmics, socials i culturals, argumentant que només impulsant aquests drets era possible fer efectius els altres. Les diferents vies, des de la revolució radical fins al reformisme intern, aniran difonent la necessitat i la importància dels drets econòmics, socials i culturals, i passaran a ser considerats, amb el temps, definitivament inseparables i complementaris dels drets civils i polítics.

Un any abans de la Constitució de Weimar, havia finalitzat la Primera Guerra Mundial (1914-1918), desencadenada a causa dels projectes expansionistes i colonialistes dels països implicats. Esta per més de mig món, es va convertir en el conflicte més sagnant de la història fins aleshores.

Acabada la guerra es va crear la Societat de Nacions, amb l'objectiu de fomentar una política mundial de desarmament i seguretat col·lectiva. Va fer obligatori per als països membres el recurs

a l'arbitratge en cas de conflicte, i va intervenir en diferents contenciosos. No obstant, després de 1935 la Societat de Nacions no va ser considerada un impediment per part dels projectes expansionistes d'Alemanya, Itàlia (que havia ignorat les reprobacions de la Societat arran de la invasió de Abissínia) i Japó (que també havia ignorat l'ordre de retirar-se de la Mantxúria Xinesa).

Al marge de la seva labor d'arbitratge, la Societat de Nacions es va distingir per la creació el 1921 de la Cort Permanent de Justícia Internacional (el precedent de l'actual Tribunal Penal Internacional de la Haia, establert el 1998), la signatura del Conveni Internacional per a la Supressió de l'Esclavitud (signat el 1926 i completat i ratificat per les Nacions Unides el 1956) i la creació de l'Organització Internacional del Treball.

Després de la Primera Guerra Mundial, les democràcies liberals van perdre credibilitat mentre que al mateix temps creixien, en l'ambient de descontentament, moviments d'extrema dreta i d'extrema esquerra. En aquest context s'afermen els dos totalitarismes més devastadors del segle XX, el comunisme i el nazisme. Ambdós partien de les mateixes premisses: la liquidació del pluralisme, la implantació de la ideologia oficial de l'Estat, el culte al líder i l'obediència cega. Les seves conseqüències van ser comparables: el terrorisme estatal i milions de víctimes. A la Unió Soviètica, a partir de 1924 Stalin va iniciar l'eliminació de tota oposició, convertint-se en dictador absolut (adoptant un model de comunisme molt allunyat de les idees de Marx i Engels). A Alemanya, Hitler va accedir al poder el 1933 per la via democràtica, amb la introducció després mesures cada vegada més totalitàries i racistes, unes mesures anunciades ja anteriorment a la seva obra *Mein Kampf* (1926):

"La barreja de la sang i, per tant, la decadència racial, són les úniques causes de la desaparició de les velles cultures, ja que els pobles no moren com a conseqüència de les guerres perdudes sinó per l'anul·lació d'aquella força de resistència que només és pròpia de la sang incontaminada."

"El principi d'organització constructiva de la raça ària ha estat substituït pel principi destructor que viu en el jueu, convertit així en el 'ferment de descomposició' de pobles i races i, en un sentit més ampli, en el factor de dissolució de la cultura humana."

El 1939, amb la invasió de Polònia per les tropes d'Hitler, va començar la Segona Guerra Mundial. En finalitzar, el 1945, el balanç era desolador: cinquanta milions de morts (trenta milions de civils), dues explosions nuclears dirigides contra la població civil (Hiroshima i Nagasaki), deportacions massives, l'extermini metòdic i sistemàtic en els camps d'extermini nazis de jueus, gitanos, homosexuals i altres minories ètniques, l'esclavitud sexual de dones promoguda per l'exèrcit japonès, ciutats senceres demolides, països arrasats, etc.

En els Judicis de Núremberg i els Judicis de Tòquio els vencedors van jutjar els màxims responsables alemanys i japonesos. Se'ls acusava d'haver comès crims contra la pau (violacions de tractats internacionals i actes d'agressió injustificada contra altres nacions), crims contra la humanitat (planificació i participació en exterminis i genocidis) i crims de guerra (violació de les lleis i convenis internacionals sobre la guerra). El conjunt de procediments duts a terme tant a Tòquio com a Núremberg van significar l'establiment, a partir de llavors (ja que amb anterioritat no existien), de regles bàsiques sobre la persecució de criminals de guerra, així com la tipificació dels delictes corresponents.

Però el que no es va jutjar en cap cas van ser les violacions de drets humans comeses pels països aliats, que també se'n van produir. Per exemple, l'agressió a Polònia per part de la Unió Soviètica, els bombardejos aliats de civils tant sobre Alemanya com sobre el Japó, o les represàlies i les violacions sobre la població alemanya, comeses per l'exercit soviètic durant l'ocupació final d'Alemanya. Segons els criteris usats durant els judicis de Núremberg i Tòquio, aquests també van ser crims contra la humanitat, però els seus responsables no van ser encausats.

La Segona Guerra Mundial va finalitzar el 1945. Alemanya es va rendir al maig, Japó a l'agost després del llançament de les bombes atòmiques sobre Hiroshima i Nagasaki. Dos mesos més tard, el 24 d'octubre, va ser fundada oficialment a San Francisco l'Organització de les Nacions Unides mitjançant la signatura de la Carta de les Nacions Unides per part de 51 estats. Les Nacions Unides reemplaçaven així la Societat de Nacions, en la mesura que aquesta havia fracassat en els seus propòsits preventius, en no ser capaç d'evitar l'esclat de la Segona Guerra Mundial.

Als 51 estats membres inicials, en els anys successius se'ls van anar afegint nous estats, tal com contemplava l'Article 4 de la Carta:

"Podran ser Membres de les Nacions Unides tots els altres Estats amants de la pau que acceptin les obligacions consignades en aquesta Carta, i que, segons el parer de l'Organització, estiguin capacitats per a complir aquestes obligacions i es trobin disposats a fer-ho. L'admissió d'aquests Estats com a Membres de les Nacions Unides s'efectuarà per decisió de l'Assemblea General a recomanació del Consell de Seguretat."

Espanya va ser admesa en 1955. En l'actualitat (2006) els estats membres són 192.

Els horrors de la guerra i els judicis de Núremberg i Tòquio mostraven la necessitat de regular de forma precisa el concepte de drets humans i, sobretot, d'establir clarament quins eren. Un dels primers treballs de les Nacions Unides va ser l'elaboració de la Declaració Universal dels Drets Humans, un text la redacció del qual va estar subjecte a moltes discussions, ja que les postures de les diferents nacions no eren coincidents sobre els seus continguts. No obstant això, finalment va ser aprovada el 10 de desembre de 1948. Amb l'aprovació de la Declaració Universal, la humanitat es va dotar a si mateixa d'un document marc per a la convivència entre els éssers humans, amb l'objectiu que aquests drets arribessin a formar part del dret positiu de totes les nacions.

Amb el pas dels anys, la Declaració Universal, que com a tal no és de caràcter vinculant, s'ha anat completant amb altres documents de les Nacions Unides: convenis, convencions i pactes, aquests sí vinculants, que van desenvolupant, i en alguns casos ampliant, els continguts de la Declaració Universal. Alguns d'aquests documents són els següents:

- Convenció per a la prevenció i la sanció del delictes de genocidi (1948, entrada en vigor en 1951)
  - Pacte Internacional de drets econòmics, socials i culturals (1966, entrada en vigor en 1976)
  - Pacte Internacional de drets civils i polítics (1966, entrada en vigor en 1976)
  - Convenció sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació contra la dona (1979, entrada en vigor en 1981)
  - Convenció sobre els drets dels infants (1989, entrada en vigor en 1990)
-

Si és veritat que la història, com en ocasions s'ha dit, no és més que una successió de crims, el segle més representatiu d'aquest vessant homicida de la humanitat seria el segle XX: dues guerres mundials, munts de guerres regionals, guerres civils, sagnants revolucions, els camps d'extermini nazis, els camps d'internament de les dictadures socialistes, les repressions de les dictadures militars hispanoamericanes, les violacions dels drets humans comeses pels règims dictatorials africans...

Però aquesta perspectiva, sense matisos que l'acompanyi, és parcial, ja que la història de la humanitat també és, paral·lelament, una successió d'intents de construcció de formes i normes d'organització social enfocades a evitar les agressions als drets de les persones. I el segle XX possiblement també sigui el més il·lustratiu d'aquest aspecte ètic de la humanitat.

Els horrors de la Segona Guerra Mundial i el desig que aquests horrors no es repetissin van portar a l'establiment de les Nacions Unides i a la redacció de múltiples documents sobre drets humans. Des de la societat civil és reveladora també l'eclosió d'organitzacions de defensa dels drets humans, tant des del treball de denúncia (Amnistia Internacional, Human Rights Watch, Save the Children, etc.), com des del treball de promoció i col·laboració (Intermón, Metges sense Fronteres, Medicus Mundi, etc.).

Però tampoc cal oblidar que cap conquesta assolida és una garantia de cara al futur: casos com els genocidis comesos durant la guerra de Bòsnia i Hercegovina (1992-1995), o el genocidi de Rwanda de 1994 (per citar només els més coneguts, ja que una llista exhaustiva que recollís tots els conflictes nacionals o regionals en els quals s'han violat de forma massiva els drets humans seria excessivament llarga), mostren la fragilitat de les fites aconseguides.

Per a jutjar les violacions de drets humans que es van cometre a Bòsnia i Hercegovina i Rwanda es van crear sengles Tribunals Penals Internacionals amb jurisdicció sobre cadascun dels països. Posteriorment, culminant una antiga aspiració de la comunitat internacional, a la Conferència de Roma de 1998, es va crear el Tribunal Penal Internacional, de caràcter permanent, el qual va entrar en vigor el 2002, en sumar les necessàries ratificacions estatals (Espanya el va ratificar el 2000). L'objectiu del Tribunal és ser un instrument capaç d'assumir la defensa jurídica de les víctimes de violacions de drets humans arreu del món i, especialment, en els casos de crims de guerra, genocidi i crims de lesa humanitat.

A l'iniciar-se el segle XXI, a més dels diferents conflictes bèl·lics i la seva llarga seqüela de violacions de drets humans, segueixen persistint moltes altres violacions de drets humans, en general arrossegades des dels temps més remots:

- El flagell de la fam patida per milions de persones, en un món globalitzat i amb els recursos necessaris per alimentar tota la humanitat.
  - La falta d'accés a la sanitat i a l'educació per una part considerable de la humanitat.
  - La persistència de l'esclavitud, en la seva forma més tradicional circumscrita a casos molt concrets, però disseminada per tot el món sota noves formes de servitud (prostitució forçada, treball esclau infantil, etc.).
  - La persistència de la tortura (fins i tot en ocasions la reivindicació de la seva legalització) a redós de la nova lluita antiterrorista.
-

-La misogínia i l'homofòbia, emparada en prejudicis ancestrals i encoratjada en ocasions per algunes interpretacions religioses.

-El racisme i la xenofòbia, encoratjat pels prejudicis o la defensa de privilegis de sectors socials de les zones més pròsperes a les quals intenta accedir la població d'algunes zones depauperades i sense recursos.

La llista tampoc és exhaustiva. A més, caldria afegir-hi les tensions i conflictes relacionats amb els anomenats drets de tercera generació i, de manera especial, el dret a un medi ambient saludable i sostenible, una nova i urgent preocupació després de constatar durant el segle XX els efectes sobre la salut de segons quines pràctiques industrials altament contaminants. Ja en el segle XXI, cada vegada és més indiscutible la incidència del comportament humà sobre el clima terrestre, amb els perills que això comporta.

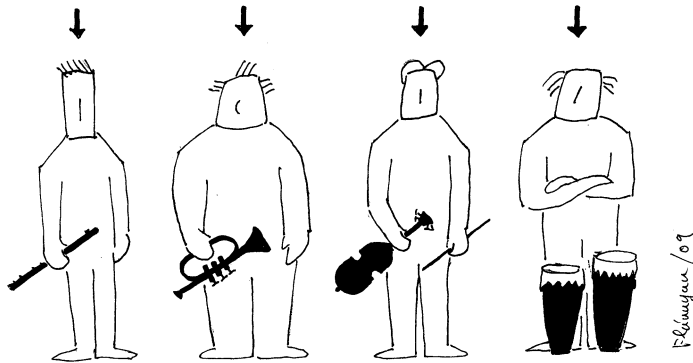
"Sempre es tenen dues opcions: dir que el món no té remei i no fer res, o lluitar per millorar-lo."

Hillary Swank, actriu. La Vanguardia, 5-3-2007

"No espereu res del segle XXI. És el segle XXI el que ho espera tot de vosaltres."

Gabriel García Márquez .

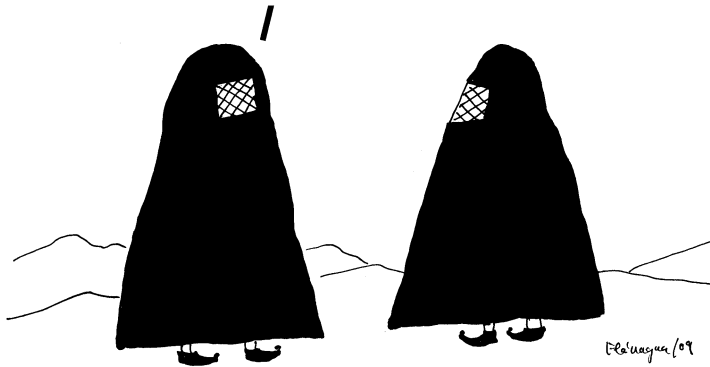

DIA INTERNACIONAL CONTRA EL LLENGUATGE SEXISTA**FLAUTISTU TROMPETISTU VIOLINISTU PERCUSSIONISTU**

Tercera part

- L'altra mitja humanitat: les dones a través de la història
- L'esclavitud: una visió de conjunt
- Espanya: segles XIX i XX

**EL MEU MARIT ÉS MOLT TOLERANT I LLIBERAL,
NO NOMÉS EM DEIXA ESCOLLIR LES BABUTXES
QUE VULGUI, TAMBÉ EL COLOR DEL BURCA**

L'altra mitja humanitat: les dones a través de la història

La llosa dels estereotips, la falta de llibertat, la negació de la igualtat d'oportunitats, l'exclusió de la vida política, la falta d'accés a l'educació, l'exposició a la violència social i familiar, etc., són constants que al llarg de la història graviten sobre les dones. En molts casos, aquestes agressions o discriminacions s'han desenvolupat emparades per les lleis vigents, i gairebé sempre sota la justificació dels "costums socials", justificats per les diferents societats patriarcals. Per a les jerarquies dominants, civils o religioses, el paper subordinat de la dona no s'ha posat en dubte durant segles; el que ara valorem com atemptats contra els drets de les dones, històricament no han estat considerats així: no es podia vulnerar el dret d'algú que, precisament pel fet de ser dona, "no tenia drets".

Encara que s'ha afirmat l'existència en el passat de societats matriarcals, en les quals les dones haurien gaudit d'un protagonisme social i familiar més gran que el dels homes, sense estar sotmeses a la seva autoritat, la veritat és que la seva existència no s'ha pogut demostrar. El que sí han existit en diferents èpoques històriques han estat societats matrilineals, és a dir, societats en les quals la descendència s'estableix a partir de la línia materna en lloc de la paterna. Però fins i tot en aquests casos, pel que sembla, el model matrilineal ha coexistit amb diferents modalitats de patriarcat, en la mesura que els homes han retingut les més importants i determinants esferes de poder.

De fet, al marge de les teories i les especulacions sobre hipotètics matriarcats, la realitat és que des dels temps més remots les diferents societats i religions ens han deixat testimonis de la condició subordinada que s'ha adjudicat a les dones.

"Cap al teu marit anirà la teva apetència i ell et dominarà."

Antic testament. Gènesi, 3,16 (ca. 900 aC)

"Existeix un principi bo que va crear l'ordre, la llum i l'home, i un principi dolent que va crear el caos, la foscor i la dona."

Pitàgores (582-507 aC)

"És llei natural que la dona estigui sotmesa al marit."

Confuci (ca. 500 aC)

Les majors o menors llibertats i drets que gaudien les dones en les diferents civilitzacions de l'antiguitat estaven sempre supeditades a l'autoritat de l'home, ja fos el marit, el pare o fins i tot el germà. La situació social i familiar de la dona es basava en dues premisses, la fidelitat al marit i una fecunda descendència: una dona estèril era menyspreada i podia ser repudiada pel marit, mentre que una dona infidel solia ser condemnada a mort. Per exemple, a la Bíblia, que en molts aspectes reflecteix també els costums de les altres cultures d'aquella època i zona geogràfica, s'esmenta la lapidació per a la dona adúltera. En canvi, l'adulteri de l'home només es penalitzava quan es cometia amb una dona casada, i en aquest cas no es castigava l'adulteri en si, sinó la violació del dret de possessió i exclusivitat del marit: la dona era considerada "una propietat" del marit; una concepció característica d'aquelles societats i que més tard arribarà a la seva concreció jurídica en la figura romana de la "patria potestas", exercida pel "pater familias".

L'activitat de les dones estava limitada a la llar, no tenien cap protagonisme en la vida pública. A Grècia, el cas de Hiparquia (ca. 340-300 aC) n'és una excepció. Pertanyia a l'escola cínica, i va ser una de les primeres dones filòsofes. En una ocasió Teodor l'Ateu li va preguntar que per què no es dedicava a les tasques pròpies del seu sexe, a filar i a teixir, i va respondre que li semblava una pèrdua de temps, ja que preferia dedicar la seva vida a l'estudi.

Segles més tard, un altre cas excepcional és el de Hipàtia d'Alexandria (370-415). Filla del matemàtic i astrònom Teó d'Alexandria, aquest li va transmetre els seus coneixements i la seva passió per la recerca d'allò desconegut, una cosa veritablement insòlita en aquell temps sent ella una dona. Hipàtia no era cristiana, i en un ambient de creixent hostilitat cap al paganisme, acusada de fetillera i de bruixa pagana, finalment va morir de forma brutal, torturada i esquarterada, amb un acarnissament només comprensible per la seva gosadia d'haver-se convertit en una dona il·lustrada i científica.

Durant l'Antiguitat, per una dona dedicar-se a la filosofia o a la ciència representava una proesa, i per tant és explicable que aquests casos fossin aïllats. Però també cal tenir en compte, com afirma Umberto Eco, que "No és que no hagin existit dones filòsofes. És que els filòsofs han preferit oblidar-les". La misogínia de les societats no només veia amb mals ulls que la dona tingués altres ocupacions que no fossin les de la llar, sinó que, a més, no tenien el menor interès en que quedés constància de les seves aportacions al món del coneixement i de la cultura (raó per la qual en molts casos, llavors i al llarg de tota la història, van ser els seus marits o altres homes del seu entorn els que es van apropiat de les seves creacions).

Si ens situem a la Península Itàlica, la Història de Roma s'inicia per la dona sota la concepció arcaica dominant en aquells temps, amb la negació de qualsevol autonomia, estant del tot sotmesa al pater familias; la Llei de les Dotze Taules (450 aC), vigent durant segles, reconeixia al pater familias la "vitae necisque potestas" (el poder de la vida i de la mort, sobre els seus fills, la seva esposa, i els seus esclaus). Lentament, la situació de la dona a Roma anirà evolucionant, esgarrapant esferes d'autonomia i llibertat, fins a arribar, durant els primers segles de la nova era, a unes prerrogatives desconegudes fins aleshores.

L'any 195 aC, l'oposició a la Llei Oppia, promulgada el 215 aC amb l'objectiu de limitar el luxe en l'aspecte de les dones (en la mesura que no encaixava amb la imatge de la "matrona" ideal sotmesa al pater familias) és potser el primer moment històric en el qual les dones s'organitzen en contra del poder masculí dominant. És un fet especialment rellevant (més que pel contingut en si de la reivindicació) en tant que actitud col·lectiva per part de les dones d'activa oposició i reivindicació. Derogada finalment la llei a causa de les protestes de les dones, la importància de la seva derogació es va posar de manifest per la controvèrsia i la incomoditat que es va produir en el Senat durant els debats:

"Si cadascun de nosaltres, senyors, hagués mantingut l'autoritat i els drets del marit en l'interior de la seva pròpia casa, no haguéssim arribat a aquest punt. Ara som aquí: la prepotència femenina, després d'haver anul·lat la nostra llibertat d'acció dins la família, ens l'està destruint també al Fòrum. Recordeu el que ens costava subjectar les dones i frenar les seves llicències, quan les lleis ens permetien fer-ho. I imagineu què succeirà d'ara endavant, si aquestes lleis són revocades i les dones queden, fins i tot legalment, en peu d'igualtat amb nosaltres. Vosaltres coneixeu les dones: feu-les les vostres iguals. Al final veurem això: els homes de tot el món, que a tot el món governen les seves dones, estan governats pels únics homes que es deixen governar per les dones: els romans."

Intervenció al Senat de Marc Porci Cató, recollida per Titus Livi Indro Montanelli. Historia de Roma. Plaza & Janés. Barcelona, 1961.

Posteriorment, a aquella conquesta de les dones romanes en van seguir d'altres de més impacte, com ara l'administració del propi dot o el dret a divorciar-se.

La difusió del cristianisme i de l'Islam va generar una situació contradictòria en relació amb protagonisme de la dona i el respecte dels seus drets. D'una banda, proclamant en les diferents societats per les quals es van expandir la igualtat de tots els éssers humans, ambdues religions atorgaran a les dones una dignitat fins aleshores negada o posada en dubte. Però, d'altra banda, en tant que religions patriarcals i presonerades de prejudicis ancestrals, fomentaven també el paper subordinat de la dona dintre del conjunt de la societat i, de forma especial, dintre de la família.

"Dones, sigueu submises als vostres marits, com convé en el Senyor."

Nou testament, Epístola als colossencs, 3,18 (ca. 50 dC)

"Les dones bones són obedients i guarden en secret el que Al·là ha guardat. Pel que fa a aquelles que temeu que es rebel·lin, amonesteu-les, feu que dormin en llits separats i assoteu-les."

L'Alcorà, 4,34 (ca. 650 dC)

Al llarg dels segles, dintre de les respectives tradicions religioses, en general es farà una lectura de la Bíblia i l'Alcorà que justificarà la subordinació de la dona a l'home, i seran minoritàries i marginals les lectures alliberadores i progressistes.

Després de la caiguda de Roma, en els nous regnes de tipus feudal que sorgeixen, el dret torna a formes més arcaiques i, en aquest context, la llibertat de la dona es veu de nou restringida. Al mateix temps que la vida cultural s'empobreix i es reforça la concepció jeràrquica i vertical de la societat, també es reforça la subordinació de la dona. Segles més tard, el declivi del feudalisme i el naixement de la burgesia (i dels estats centralitzats) tampoc propiciarà una millora sensible de la condició de la dona.

No serà fins a finals del segle XVIII quan començarà un moviment de protesta que, després de plasmar-se en l'incipient feminisme i en el sufragisme del segle XIX, ja no deixarà d'avançar, plantejant progressivament noves reivindicacions.

En proclamar-se el 1789 a França la Declaració dels Drets de l'Home i del Ciutadà, aquesta no contemplava com a subjectes de drets les dones, ja que amb la paraula "home" no es referia a la humanitat, sinó només als homes. Aquesta discriminació va motivar l'actitud de protesta de Olimpia de Gouges (1748-1793): prenent com a model el text de la Declaració de 1789, va publicar el 1791 la Declaració dels Drets de la Dona i la Ciutadana. A causa de les seves paral·leles i constants crítiques contra la repressió jacobina, Olimpia de Gouges va ser acusada de reaccionària i va morir guillotinata dos anys més tard.

El 1792, l'escriptora anglesa Mary Wollstonecraft (1759-1797) va publicar la Vindicació dels Drets de la Dona, en què argumentava que les dones no són per naturalesa inferiors a l'home, i que si ho sembla, només és degut al fet que no han tingut accés a l'educació apropiada:

"Enfortim la ment femenina eixamplant-la i serà el final de l'obediència cega; però com el poder busca l'obediència cega, els tirans i els sensualistes tenen raó quan tracten de mantenir la dona en la foscor, perquè el primer només vol esclaus i l'últim una joguina."

A mitjan segle XIX, als Estats Units i Anglaterra comença a agafar força el feminisme. Una de les fites d'aquest nou moviment és la Declaració de Seneca Falls (1848), en la qual es resumien les conclusions de la Convenció sobre els Drets de la Dona celebrada en aquella localitat. El document, inspirat en el text de la Declaració d'Independència dels Estats Units, denunciava les restriccions, sobretot polítiques, a les quals estaven sotmeses les dones: no poder votar, presentar-se a eleccions, ocupar càrrecs públics, afiliar-se a organitzacions polítiques o assistir a reunions polítiques.

"Que totes aquelles lleis que d'alguna manera siguin conflictives amb la veritable i substancial felicitat de la dona, són contràries al gran precepte de la naturalesa i no tenen validesa, ja que aquest precepte té primacia sobre qualsevol altre. Que totes les lleis que impedeixin que la dona ocupi en la societat la posició que la seva consciència li dicti, o que la situïn en una posició inferior a la de l'home, són contràries al gran precepte de la naturalesa i, per tant, no tenen ni força ni autoritat. Que la dona és igual a l'home –ja que així ho va pretendre el Creador- i que pel bé de la raça humana exigeix que sigui reconeguda com a tal."

Declaració de Seneca Falls (1848)

www.unifemandina.org/unifem/01_09/pandora.htm (2008)

El naixent feminisme es va centrar inicialment en la reivindicació del dret al vot de les dones. Als Estats Units, les seves principals promotores van ser Susan B. Anthony, Lucy Stone i Elisabeth Cady Stanton (una de les promotores de la Declaració de Seneca Falls), enquadrades des de 1890 en la "Associació Nacional Americana pel sufragi de la Dona". No obstant això, elles no van veure el resultat del seu esforç, ja que el dret de les dones a votar no va ser reconegut als Estats Units fins al 1920.

A Anglaterra, John Stuart Mill va publicar "El sotmetiment de la Dona" el 1869. Tres anys abans havia presentat al Parlament anglès una demanda a favor del vot femení que, en ser rebutjada, va

provocar que el 1867 naixés el primer grup sufragista britànic: la "Associació Nacional per al Sufragi de la Dona".

"El principi regulador de les actuals relacions entre els dos sexes –la subordinació legal d'un a l'altre– és intrínsecament erroni i avui constitueix un dels obstacles més importants per al progrés humà; i ha de ser substituït per un principi de perfecta igualtat que no admeti poder ni privilegi per a uns ni incapacitat per a uns altres".

John Stuart Mill. La submissió de la dona

El dret femení al sufragi es va anar aconseguint lentament al llarg del segle següent. A Nova Zelanda es va aconseguir el 1893, a Austràlia el 1901, a Finlàndia el 1906, a Noruega el 1913, a Dinamarca i Islàndia el 1915... A Espanya es va aconseguir el 1931, a França i Itàlia el 1945, mentre que a Suïssa no es va assolir fins el 1970. Als països àrabs l'adopció del sufragi femení encara va ser més lenta, sense que s'hagi consumat totalment (a Aràbia Saudita i Brunei les dones seguien sense votar el 2007).

Fins al segle XIX la defensa dels drets de les dones no havia estat mai una tasca prioritària, una tendència que inicialment també contaminarà el naixent socialisme, que prioritzarà la reivindicació de la igualtat de classes abans que la igualtat entre homes i dones.

Al final del segle XIX i principis del segle XX, en una època en la qual les condicions laborals en els complexos industrials eren molt precàries, amb una gran presència de dones i nens a les fàbriques a causa de la gran demanda de mà d'obra i dels seus menors sous, en el marc de les reivindicacions laborals del proletariat, les dones adquireixen progressivament un major protagonisme. El 1910, durant la reunió a Copenhaguen de la Internacional Socialista, es va proclamar el Dia de la Dona, com a homenatge al moviment en favor dels drets de la dona i per a ajudar a aconseguir el sufragi femení universal. L'any següent, el 19 de març, es va celebrar el primer Dia de la Dona Treballadora, que posteriorment es va celebrar en dates diferents fins a l'adopció definitiva del 8 de març.

El 25 de març de 1911, més de 140 joves treballadores, la majoria immigrants italianes i jueves, van morir en l'incendi de la fàbrica Triangle de Nova York. Aquest succés va tenir grans repercussions en la legislació laboral dels Estats Units, i en les celebracions posteriors del Dia de la Dona es va fer referència a les condicions laborals que van conduir al desastre.

Després de la Segona Guerra Mundial i amb l'inici de les activitats de les Nacions Unides, el 1952 es va aprovar la Convenció sobre els drets polítics de la dona:

Article I. Les dones tindran dret a votar en totes les eleccions en igualtat de condicions amb els homes, sense cap discriminació.

Article II. Les dones seran elegibles per a tots els organismes públics electius establerts per la legislació nacional, en condicions d'igualtat amb els homes, sense cap discriminació.

Article III. Les dones tindran dret a ocupar càrrecs públics i a exercir totes les funcions públiques establertes per la legislació nacional, en igualtat de condicions amb els homes, sense cap discriminació.

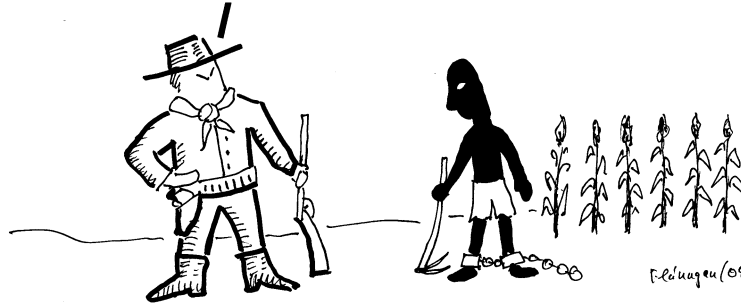
Posteriorment, les Nacions Unides han anat aprovant més documents relatius als drets de les dones:

- La Declaració sobre l'eliminació de la discriminació contra la dona (1967)
- La Convenció sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació contra la dona (1979)
- La Declaració sobre l'eliminació de la violència contra la dona (1993)

Els documents de les Nacions Unides són la concreció de les normes de convivència fonamentals (en el cas de les declaracions) i de la suma de normes i mecanismes per verificar el compliment de les primeres (en el cas de les convencions, quan aquestes són ratificades pels estats). En relació amb els drets de la dona, durant el segle XX les Nacions Unides l'ha definit, per primera vegada en la història i sense cap tipus de reserves, com a subjecte de drets inalienables i igual a l'home.

No obstant això, ni les declaracions ni les convencions no són sinònim d'un respecte efectiu dels drets i llibertats que proclamen. És obvi que el seu compliment és desigual i en molts casos altament insatisfactori (la discriminació i subordinació de la dona segueix existint, sota formes més brutals o subtils, en totes les societats). Però, com a mínim, ara hi ha un marc teòric internacional que les empara, i un full de ruta que assenyala el tipus de societat que s'anhela: una societat, un món, en el qual les dones no siguin discriminades ni agredides.

MIRA, JO DE TOT COR T'ALLIBERARIA DE L'ESCLAVITUD, PERÒ LLAVORS, ON TROBARIA ALGÚ QUE EM TREBALLÉS ELS CAMPS GRATIS? ENTENS LA MEVA DELICADA SITUACIÓ?

L'esclavitud: una visió de conjunt

En d'altres capítols es fan breus referències a l'esclavitud en diferents moments històrics i cultures:

- Egipte, Mesopotàmia, Grècia i Roma
- El naixement de les grans religions monoteistes
- Índia i Xina
- Invasions germàniques, feudalisme i renaixement
- El segle XIX

La informació d'aquest capítol i la dels capítols esmentats es complementen mútuament.

L'existència de l'esclavitud i les seves característiques en un moment històric determinat és un indicador fonamental del tipus de moral i del grau de coherència ètica d'una societat. Igual que l'avanç del procés d'emancipació de la dona i el progressiu respecte dels drets dels infants, la negació del dret a esclavitzar d'altres éssers humans és una de les grans invencions morals de la humanitat.

"Quan va aparèixer l'home, l'univers es va ampliar amb invencions meravelloses i invencions malvades. En cap d'ambdues ocupacions ens hem concedit repòs."

José Antonio Marina i María de la Válgoma. La lucha por la dignitat. Anagrama, 2000.

Al llarg dels segles, la remota "invenció" de l'esclavitud es va arribar a naturalitzar fins al punt que les diferents societats van acabar oblidant que era només una invenció humana i, per tant, només es va poder començar a plantejar la seva eradicació a partir de la progressiva concreció d'una nova invenció moral (la propagació de la qual al principi fins i tot podia ser penalitzada): la de que cap ésser humà estava legitimat, ni per un déu, ni per les tradicions, ni per les legislacions, per esclavitzar un altre ésser humà.

L'aparició de l'esclavitud es remunta segurament a l'època en què els avanços agrícoles van fer possible societats més complexes, en les quals resultava avantatjós disposar de la força de treball

dels esclaus en les tasques agrícoles, mineres, o en la construcció dels grans edificis i les infraestructures en el cas de les grans civilitzacions.

"Pot dir-se que totes les nacions bàrbares o civilitzades, grans o petites, poderoses o febles, pacífiques o guerreres, sota les més diverses formes de govern, professant les religions més diferents, i sense distinció de climes i edats, han conegut l'esclavitud."

José Antonio Saco. Historia de la esclavitud (1875). Ed. Espuela de Plata. Salamanca, 2009 (p. 37)

Existien esclaus en temps de les diferents dinasties egípcies; era normal en les societats dels etiòps, fenicis, hebreus, assiris, perses, babilonis i cartaginesos i, per descomptat, durant els llargs períodes de dominació de grecs i romans. Existien també entre les successives hordes bàrbares que van ocupar l'imperi romà, en les tribus del nord d'Àfrica anteriors a l'islam, en els regnes musulmans que es van anar gestant i expandint posteriorment, també a l'Àfrica negra, a les civilitzacions que van emergir en altres continents, a l'Índia i la Xina, a les civilitzacions precolombines asteca, inca i maia...

Des dels temps més remots l'ésser humà va percebre els membres d'altres grups humans com essencialment diferents, "menys humans". L'emergència de l'esclavitud es basa sobretot en aquesta percepció subjectiva, sense la qual seria impensable que un sistema social d'aquest tipus pogués estendre's i arrelar en tantes societats i durant tants segles.

"Els que ens creiem humans, sentim una confiança absoluta en la nostra identitat humana i en la nostra capacitat per reconèixer-la en els altres; (...) Tanmateix, l'actual és un concepte recent: la majoria de la gent de la majoria de societats al llarg de la major part de la història s'hauria quedat atònita davant una categoria tan universal. De fet, a moltes d'aquestes persones els hauria costat comprendre la paraula 'humà' o trobar alguna equivalència en els seus idiomes respectius, llevat com a forma de designar els membres del seu propi grup."

Felipe Fernández-Armesto. Breve historia de la humanidad. Ediciones B, Barcelona, 2005 (p. 13)

Les persones susceptibles de ser sotmeses a esclavitud eren "els altres": els membres d'altres pobles, cultures o religions (o les classes inferiors de la mateixa societat). Amb aquesta consciència de diferència i superioritat, quan les relacions de poder ho permetien i resultava avantatjós per al sistema econòmic dels més poderosos, l'esclavització dels en aquell moment més febles entrava dintre de la normalitat.

Durant segles les guerres van ser la principal forma d'obtenir esclaus. Als vençuts en els periòdics enfrontaments entre grups, ciutats o regnes per la disputa de territoris o recursos els esperava, segons la voluntat i les necessitats dels vencedors, l'esclavitud o l'execució. Situada en el seu context, es pot argumentar que en el seu moment l'esclavització dels vençuts va suposar un avanç, ja que era una alternativa al costum llavors generalitzat d'exterminar-los.

"En la presa de Jerusalem, també es va fer una espantosa carnisseria, i van ser esclavitzats cent mil infidels. A Cesària, els cristians van matar gairebé tots els homes, esclavitzant les dones. Quan el 1191, va caure Sant Joan d'Acre sota les armes de Ricard d'Anglaterra i de Felip, rei de França, milers de presoners musulmans van ser repartits entre aquests dos monarques. (...) Si en els casos fins aquí esmentats, la sort de les armes va afavorir els cristians, va haver-n'hi molts d'altres que els va ser adversa. Les guarnicions musulmanes d'Alep i Hamah van devastar, el 1135, els camps de Laodicea, i van esclavitzar nou mil persones, entre homes, dones i nens. Quan els turcs es van

apoderar, el 1145, d'Edesso, ciutat de Mesopotàmia, setze mil cristians van caure sota el jou de l'esclavitud."

José Antonio Saco. Ibid (p. 196, 197)

Al costat dels presoners de guerra, cal situar com a font proveïdora d'esclaus les incursions realitzades amb l'objectiu específic d'aconseguir-los. Per exemple, a l'Antic Egipte, quan s'organitzaven expedicions per capturar esclaus etiòps. O com passava al Mediterrani durant l'Edat Mitjana, quan els musulmans es dedicaven a assaltar naus i poblacions cristianes amb la finalitat d'aconseguir esclaus, mentre els cristians feien el mateix amb les naus i poblacions musulmanes. I a l'Àfrica, per part dels diferents regnes locals, durant l'època del comerç atlàntic, amb l'objectiu de satisfer i beneficiar-se de la creixent demanda europea.

D'altres causes d'esclavitud en les diferents èpoques i cultures eren la comissió d'algun delictes castigat amb aquesta pena, el pagament amb la pròpia llibertat dels deutes contrets, la venda de la pròpia persona en temps de grans escassetats (o la venda dels fills), la pràctica d'una religió diferent a l'oficial, etc. I, és clar, el naixement, ja que pràcticament en totes les societats esclavistes, l'esclavitud era hereditària: els fills dels esclaus seguien sent-ho, seguien pertanyent als amos dels seus pares.

Durant segles, en moltes societats els esclaus van ser considerats "coses", "peces". Podien ser marcats amb ferros roents (de vegades a la cara), com si fossin bestiar.

"(...) els indis de la província de Tepeaca es van revoltar (...) Cortés, amb els seus capitans, reunits en consell de guerra, van decidir que aquells indis fossin castigats. Els va atacar, els va vèncer, va fer algunes incursions per aquelles terres, i més de dos mil van ser ferrats com a esclaus, marcant-los amb la lletra G, que significava guerra (...) El 1522, es va alçar la província de Tututepec (...) Cortés va reunir els indis, va penjar al senyor de Tututepec i el cap de l'exèrcit, i va esclavitzar i ferrar fins a dues-centes persones (...)"

José Antonio Saco. Ibid (p. 402, 405)

Si intentaven fugir els podien tallar les orelles o el nas, o matar-los si reincidien.

"A l'esclau fugitiu que s'hagi escapat durant un mes, a partir del dia que el seu amo ho denunciï a la justícia, se li tallaran les orelles i se li marcarà una flor de lis en el muscle; en cas de reincidència d'un altre mes, igualment a partir del dia de la denúncia, se li tallarà la sofraja i se li marcarà amb una flor de lis l'altre muscle; i la tercera vegada serà castigat amb la mort."

Codi Negre, article 38. Lluís XIV. 1685

www.liceolocarno.ch/Liceo_di_Locarno/materie/biologia/martinica/code_noir.html (2010)

En segons quines cultures eren castrats, si es considerava que amb això s'adequarien millor a les tasques que es pensava encomanar-los.

"Una característica del comerç d'esclaus islàmic, absent en el comerç atlàntic, era l'interès pels eunucs per a guardar els harems de les monarquies africanes i de l'imperi otomà (...) al Sudan occidental era una pràctica corrent la castració de joves esclaus (...) les pèrdues de vides en aquestes operacions eren considerables."

Hugh Thomas. La trata de esclavos. Ed Planeta, Barcelona, 1998 (p. 379)

O se'ls destinava a l'esbargiment sexual dels seus propietaris.

"L'esclau respon amb el seu cos al càstig, la tortura o la violència carnal i, en aquest últim cas, l'estupre es converteix en una forma de vida quotidiana en la vida grega. (...) la iconografia dels gots grecs documenta l'existència de relacions sexuals entre amos i esclaves -amb freqüència nenes-, però aquestes es consideren incloses en el marc de les relacions de propietat i de l'estructura jeràrquica característiques de la societat grega clàssica."

G. Bravo. Sobre mujeres y, además, esclavas.

revistas.ucm.es/ghi/02130181/articulos/GERI0101110737A.PDF (2010)

El component sexual marca una clara distinció entre l'esclavitud soferta pels homes i les dones. Les segones patiran una esclavitud doblement penosa, ja que al treball forçós i a la falta de llibertat se li sumarà l'agreujant de ser utilitzades de forma generalitzada com a objectes sexuals. Fins i tot en aquells casos que es permeti als esclaus formar famílies (en moltes ocasions la segregació serà absoluta i les relacions entre esclaus i esclaves impossible), les dones sovint seguiran estant exposades i sotmeses als desitjos sexuals dels amos. En el cas d'esclaves acabades de capturar, el recurs a les violacions, amb la finalitat de aterrir les captives i anul·lar la seva capacitat de resistència, serà utilitzat amb freqüència pels captivadors per a sotmetre-les a un estat d'indefensió i submissió absolut. L'esquinçament del món emocional de les dones sotmeses a l'esclavitud es completarà amb el tracte que rebran els fills que engendrin: esclaus des del moment de néixer, podran ser venuts si així li convé al seu propietari, separats de les seves mares per sempre i, en el cas de les nenes, utilitzades des de petites també com a objectes sexuals."

"Les violacions començaven en el mateix camí de deportació, amb el propòsit de lliurar-les absolutament derrotades psicològicament i disposades a acceptar-ho tot. Encara que l'explotació sexual comptava molt, no per això s'esperava menys d'elles un treball productiu. (...) El matrimoni entre esclaus no suposava ni una mica de llibertat. A Mali els amos seguien mantenint relacions sexuals amb les dones. (...) L'amo de la dona conservava tots els drets sobre els fills que eventualment venia, fins a la tercera generació."

Jean-Michel Deveau. Mujeres esclavas de todos los tiempos; capítol 3, El trabajo de las mujeres esclavas en África. Ediciones Martinez Roca, Barcelona, 2001 (p. 63, 77, 78)

L'esclavitud s'ha imposat per part d'uns i l'han patit uns altres de formes molt heterogènies, segons les èpoques i les cultures. No només pels motius pels quals es podia arribar a patir, sinó també per les condicions de l'esclavitud en cada cas: la duresa del tracte i del treball, el fet de ser esclaus rurals o urbans, públics o privats (pertanyents a l'estat o a particulars), la possibilitat o impossibilitat de formar una família, el futur dels fills, les eventuais oportunitats d'emancipació... Amb tantes variables, es fa palesa que l'esclavitud no ha estat una condició amb unes característiques clarament delimitades, sinó que existeix tota una gradació de submissió que van de les condicions més degradants i dures fins a d'altres més benignes.

Dintre d'aquest ventall de modalitats, cal incloure per exemple els serfs de la gleba, que a Europa en teoria van substituir els esclaus durant l'Edat Mitjana. Serfs de la gleba que, al seu torn, en funció del país i de l'època, també van estar subjectes a condicions molt diferents, en ocasions d'extrema duresa i equiparables a la més rigorosa esclavitud. Diem que en teoria l'esclavitud va desaparèixer desplaçada pels serfs de la gleba perquè la veritat és que sobretot als països meridionals, Espanya inclosa, van coexistir serfs i esclaus, els segons proporcionats pels constants enfrontaments amb els regnes musulmans.

Una altra mena especial d'esclaus, durant els primers temps de les colònies americanes del nord,

van ser els "indentured", els semiesclaus, els blancs que es van traslladar a les colònies britàniques amb contractes equiparables a l'esclavitud, uns contractes d'una durada de deu anys passats els quals recobraven la llibertat. El seu equivalent a les colònies franceses van ser els "engagés". Els "coolies", d'origen asiàtic, també van ser utilitzats, en condicions semblants, en diferents colònies americanes i d'altres continents.

La història de l'esclavitud és també la història de les fugides d'esclaus. Ja fos per la natural ànsia de llibertat, o a causa de les inhumanes condicions d'explotació laboral i desestructuració familiar a les quals en moltes ocasions eren sotmesos els esclaus, les fugides molts cops eren habituals, com mostren les disposicions per a castigar-les severament amb les que comptaven totes les societats esclavistes, des de Mesopotàmia fins a les colònies americanes, passant per Grècia, Roma, els regnes europeus durant l'Edat Mitjana, els països àrabs, etc. No obstant això, les fugides normalment tenien poques possibilitats de prosperar, ja que d'una banda la llunyania dels països d'origen feia molt improbable el seu retorn, i de l'altre les mesures de control establertes per les societats esclavistes per localitzar els fugitius feien que en la majoria dels casos els esclaus fossin capturats un altre cop. En la pràctica, la majoria dels esclaus que aconseguien la llibertat ho feien a través de la manumissió, més o menys accessible segons les diferents societats esclavistes.

Les revoltes organitzades van ser un altre recurs, més esporàdic, per aconseguir la llibertat. Fins al segle XVIII les rebel·lions no van anar contra el sistema esclavista imperant, que no es qüestionava, sinó a favor de la pròpia llibertat. Les més importants rebel·lions estan recollides en els relats històrics, com les que les legions romanes van reprimir a Etrúria, Apúlia i Sicília durant el segle II aC., o les nombroses que van protagonitzar els esclaus negres en les diferents colònies americanes. Moltes societats esclavistes les van viure en algun moment:

"Els zanj van protagonitzar la resistència més destacada contra l'esclavitud àrab. Eren esclaus procedents en la seva majoria d'Àfrica Oriental, que van ser obligats a treballar en les terribles i humides salines de Shatt-al-Arab, prop de Bàssora, en l'actual Iraq. Conscients del seu gran nombre i de les condicions opressives de treball, els zanj es van revelar en tres ocasions. La més gran d'aquestes rebel·lions es va perllongar des de l'any 868 fins el 883, període durant el qual van infligir una derrota rera l'altra als exèrcits àrabs enviats per a reprimir la revolta."

Owen Alik Shahadah. El islam y la esclavitud en las sociedades árabes y africanas.

www.libreria-mundoarabe.com/Boletines/n%BA69%20Mar.09/EsclavitudSociedadesArabes.htm (2010)

Les societats esclavistes han buscat sempre els arguments necessaris per justificar la seva conducta: la suposada inferioritat intel·lectual, moral o religiosa dels esclaus, el dret dels vencedors a esclavitzar els vençuts, el dret del creditor a cobrar amb la llibertat del deutor, el dret de l'Estat a castigar segons quins delictes amb l'esclavització del transgressor...

Els arguments s'han adaptat als moments històrics. Així, per exemple, en l'iniciar-se l'expansió colonial europea, la trobada amb éssers humans de característiques morfològiques i culturals fins llavors desconegudes, considerades pels europeus més primitives, menys evolucionades, va provocar l'aparició d'un racisme presumptament científic, suposadament basat en l'observació objectiva de la realitat, que va servir de justificació tant per a la mateixa colonització com per a la subsegüent submissió dels habitants dels territoris ocupats. Aquest racisme pseudocientífic va ser adoptat

i adaptat, ja en el segle XX, pel nacionalsocialisme alemany, amb el conegut resultat dels camps de treball forçat i extermini.

"He observat que, de tots els grups humans, els que pertanyen a les nacions europees i a la seva descendència són els més bells. (...) Posseeixen tots els homes, en idèntic grau, el poder il·limitat de progressar intel·lectualment? Dit en d'altres paraules, posseeixen les diferents races humanes la facultat d'igualar-se unes amb les altres? (...) Sobre ambdós punts contesto negativament. (...) La varietat melànica és la més humil i es troba en el més baix de l'escala. El caràcter d'animalitat imprès en la forma de la seva pelvis li imposa la seva destinació a partir del moment de la concepció. (...) El que desitja és menjar, menjar amb excés, amb furor; no hi ha repugnant carronya indigna de ser engolida per ell."

Comte de Gobineau. Ensayo sobre la desigualdad de las razas humanas (1854). Editorial Apolo, Barcelona, 1937 (p. 117, 119, 149)

Des d'un altre punt de vista, en diferents moments s'ha utilitzat allò que per les societats esclavistes era una justificació irrefutable: "el funcionament d'una societat esclavista és inviable sense esclaus, per tant, no es pot abolir l'esclavitud". És a dir, en lloc de preguntar-se quin model de societat s'hauria de crear de manera que per al seu sosteniment no sigui necessària l'esclavitud d'una part de la població, es passa directament a justificar l'esclavitud com a forma de garantir les característiques (comptat i debatut, els privilegis de la població lliure) de la societat existent. És un argument pedestre, però va ser compartit per grans pensadors, entre ells el lúcid Aristòtil.

Durant el segle XIX, durant els processos abolicionistes dels diferents països europeus i americans, aquest va ser també un argument de pes, preocupats pels perjudicis econòmics que l'abolició de l'esclavitud ocasionaria. Per exemple, a mitjan segle XIX, en el Parlament espanyol es van enfrontar els arguments dels abolicionistes amb els interessos dels hisendats cubans propietaris d'esclaus. I unes dècades abans, a principis de segle, en el Parlament anglès va passar el mateix, es van enfrontar llavors els abolicionistes i els traficants anglesos amb seu en els ports de Liverpool i Bristol.

La gran batalla de la lluita contra l'esclavitud va consistir en generalitzar la idea que no hi ha diferents categories d'éssers humans, i que per tant, ningú pot ser esclavitzat. Aquest aspecte ideològic va anar acompanyat a partir del segle XIX d'altres aspectes més prosaics. Per exemple, la constatació que el treball de les persones lliures pot resultar més productiu a causa de la seva major incentivació i eficiència laboral, una cosa que ja havia afirmat Adam Smith a "La riquesa de les nacions" (1776).

A aquesta major productivitat cal sumar-li la inseguretat que comportaven les societats esclavistes, obligades a mantenir sistemes repressors. La desproporció en moltes colònies entre el nombre de blancs i esclaus feia que els primers visquessin cada vegada més sota l'amenaça de la rebel·lió, en constant tensió i temor.

La idea abolicionista es va anar gestant amb gran lentitud, amb dificultats, al llarg de segles, amb avanços i reculades, culminant primer en el segle XIX amb l'abolició de l'esclavitud a la majoria dels països. I en el segle XX amb la proclamació de la Convenció sobre l'esclavitud de 1926, promoguda per la Societat de Nacions (actualitzada per les Nacions Unides el 1953) i la Declara-

ció Universal dels Drets Humans de 1948, que en el seu article 4 sentència que "l'esclavitud i el comerç d'esclaus estan prohibits en totes llurs formes".

D'altra banda, la història de l'abolició de l'esclavitud posa de manifest un fet molt important, aplicable a més aquí i ara en relació tant a les actuals formes d'esclavitud com a qualsevol altra violació dels drets humans. José Antonio Marina conclou el capítol sobre l'esclavitud de la seva obra "La lluita per la dignitat" referint-se a aquest aspecte:

"Els afectats per una situació que consideren injusta es rebel·len. No només volen la seva llibertat real, sinó que es reconegui el seu dret a ser lliures. Els esclaus, no obstant això, per la seva situació econòmica, educativa, no podien barallar-se eficaçment per les seves pretensions. Van ser altres persones, compadides pel seu dolor o indignades pel que van considerar un atemptat a la dignitat humana, les que es van obstinar a canviar les creences establertes que acceptaven l'esclavitud com un fet natural."

És una reflexió que convida a la implicació. El coneixement dels fets del passat es torna productiu quan ens ajuda a construir un present millor. En el qual la llibertat i la igualtat de tots els éssers humans siguin reconegudes i en què la fraternitat permeti a més que siguin respectades.

La història de l'esclavitud és una història inacabada. Perquè al costat de les solemnes declaracions de les Nacions Unides segueixen existint per una banda formes ancestrals d'esclavitud (com a Mauritània o Sudan, amb una important proporció de població negra en mans d'amos àrabs), i per l'altra noves formes de dominació o submissió, de les quals tampoc estan exemptes les societats més democràtiques (com el tràfic de dones destinades a la prostitució).

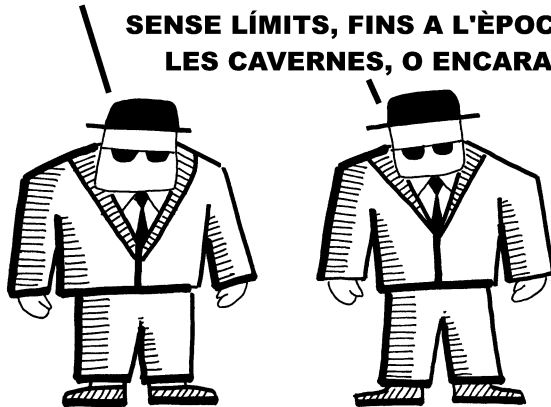
Per comprovar-ho, només cal estar atent als informes de les organitzacions de drets humans (com Anti Slavery International, Amnistia Internacional, Human Rights Watch...), o a algunes notícies que de forma periòdica apareixen en els mitjans de comunicació.

"L'esclavitud no és un horror feliçment relegat a l'oblit, sinó que segueix existint en tot el món, fins i tot en països desenvolupats com França i Estats Units. Per tot el planeta, els esclaus treballen, suen i pateixen. Probablement, les sabates que portes posades i la catifa que estàs trepitjant han estat fabricats per esclaus al Pakistan. Probablement, els esclaus del Carib han posat el sucre en la teva cuina i les joguines en les mans dels teus fills. A l'Índia, probablement han confeccionat la camisa que llueixes i han polit l'anell que duus al dit. El seu treball no és remunerat."

Kevin Bales. La nueva esclavitud en la economía global. Siglo XXI. Avanz editorial publicat a La Vanguardia, 25-6-00

El 2 de desembre se celebra el Dia internacional de l'abolició de l'esclavitud, amb el qual les Nacions Unides volen recordar tant la història passada com alertar sobre la noves modalitats d'esclavitud i tràfic de persones existents avui dia.

**SI ENS HO PROPOSEM DE DEBÒ, AQUEST PAÍS
POT PROGRESSAR DE FORMA ESPECTACULAR
SENSE LÍMITS, FINS A L'ÈPOCA DE
LES CAVERNES, O ENCARA MÉS**

Espanya: segles XIX i XX

El segle XIX s'inicia a Espanya amb dos fets rellevants:

- El 1808 l'anomenada Constitució de Baiona va prohibir la tortura.
- El 1814 va ser abolida l'esclavitud a l'Espanya peninsular (es va permetre, no obstant, que continués a les colònies).

Tant la prohibició de la tortura com l'abolició de l'esclavitud seran definitives: els diferents canvis constitucionals posteriors, amb els seus catàlegs més amplis o reduïts de llibertats individuals, en cap cas tornaran a contemplar la seva reintroducció legal.

Durant el segle XIX a Espanya la inestabilitat política és constant: els enfrontaments entre liberals i realistes es tradueixen en una successió de "pronunciaments" (cops d'estat) i "restauracions".

L'esmentada Constitució de Baiona era en realitat una "carta atorgada", ja que no va ser elaborada pels representants de la Nació, sinó imposada per Napoleó. Al marge de no ser de fet una constitució, va ser el primer document espanyol que va recollir en part l'esperit de la Declaració dels Drets de l'Home i el Ciutadà proclamada a França el 1789. A més de la prohibició de la tortura, recollia drets com la inviolabilitat del domicili, la llibertat personal i els drets dels detinguts i els presos.

El 1812 es va aprovar la Constitució de Cadis. Va tenir una durada efímera, ja que després de la finalització de la Guerra de la Independència i de la reposició de Ferran VII, va ser abolida. Va ser restablerta el 1820, derogada novament el 1823 i restablerta de nou el 1836, va ser substituïda per la Constitució de 1837, i aquesta, al seu torn, per la Constitució de 1845.

En aquestes constitucions es reconeixien els drets dels detinguts, la inviolabilitat del domicili i el dret de propietat, mentre que la llibertat d'imprensa i de pensament es garantien parcialment. No reconeixien la llibertat religiosa, el sufragi era censatari i els drets de reunió i manifestació es contemplaven amb limitacions.

La posterior Constitució de 1869 va establir per primera vegada un ampli catàleg de llibertats, entre les quals hi havia el dret d'associació, el sufragi universal masculí i la llibertat religiosa. No obstant això, a causa de la inestabilitat política i dels repetits estats d'excepció, la protecció real d'aquests drets va ser relativa.

El període de liberalisme progressista iniciat el 1869 va finalitzar amb la restauració conservadora i la Constitució de 1876, elaborada i aprovada sota un estat d'excepció. Contenia una declaració de drets que, no obstant, havien de ser desenvolupats per lleis específiques, unes lleis que només es van aprovar amb lentitud i de forma progressiva al llarg dels anys següents: eren reiterats els estats d'excepció i les guerres. La Constitució de 1876 va ser la més duradora del segle XIX, i va ser definitivament derogada, ja en el segle XX, amb el cop d'estat i la dictadura de Primo de Rivera (1923-1930), que es va iniciar amb la prohibició de la llibertat de premsa.

A la proclamació de la Segona República la va seguir la Constitució de 1931, en la qual s'inclouïa una àmplia declaració de drets. Recollia no només drets individuals i de participació política sinó també drets econòmics, socials i culturals, a l'igual que la Constitució de Weimar de 1919. Per primera vegada, una constitució espanyola contemplava el sufragi universal, incloses les dones, i el sistema de garanties jurídiques estava reforçat per un Tribunal Constitucional. El 1932 es va abolir per primera vegada la pena de mort (introduïda novament el 1934 i abolida un altre cop per la Constitució de 1978).

No obstant això, factors com la inestabilitat política i social, algunes limitacions de les llibertats (recollides en la Llei de Defensa de la República i en la Llei d'Ordre Públic) i la brevetat del període republicà, van impedir que es pogués consolidar un model respectuós amb l'exercici de les llibertats fonamentals. Es va produir una progressiva radicalització tant de les esquerres com de les dretes, els líders moderats de les dues tendències eren boicotejats i una creixent onada de violència va culminar amb nombrosos atemptats contra líders rivals.

"Com es va poder ficar Espanya en una guerra civil, quan els que volien una guerra eren molt pocs? La majoria de la població no volia la guerra, però es va veure forçada pels extremistes d'ambdues parts. (...) Cap país ha sofert més que Espanya a causa de la retòrica extremista. La retòrica de Calvo Sotelo o de Largo Caballero. Hi ha qui diu que les paraules no maten, però jo no ho crec. Les paraules maten, poden matar."

Antony Beevor. "La violencia nace del miedo". El País, 23-3-2008

Després del triomf del Front Popular a les eleccions de 1936, el 17 de juliol es van revoltar les guarnicions militars del Marroc, i l'endemà la revolta es va estendre per tota Espanya, iniciant-se la Guerra Civil. Durant la Guerra Civil (1936-1939), els drets i les llibertats van ser conculcats tant a la zona republicana com a la dominada per les forces revoltades:

"Encara que a l'Espanya rebel va haver moltes morts arbitràries, la idea de la neteja del país per eliminar els mals que s'havien apoderat d'ell era una política disciplinada de les noves autoritats i formava part del seu programa de regeneració. A l'Espanya republicana, la majoria de les morts van ser conseqüència de l'anarquia, resultat d'un col·lapse nacional, i no obra de l'Estat, tot i que alguns partits polítics, en algunes ciutats, van consentir les barbaritats, i tot i que alguns dels responsables últims van ascendir a posicions d'autoritat. (...) La forma com es va dur a terme la rebel·lió militar, i la forma com hi va respondre el govern durant les primeres hores van provocar un descontrol que no s'havia vist a Europa des de la guerra dels Trenta Anys. En una zona, s'afusellava

mestres d'escola i es cremaven cases del poble; en l'altra, s'afusellava sacerdots i es cremaven esglésies. La conseqüència psicològica d'aquest descontrol va ser que les dues parts en litigi es van veure dominades per l'odi i la por."

Hugh Thomas. La guerra civil española. Grijalbo. Barcelona, 1976

Sobre el balanç final de víctimes hi ha diferents opinions. Sembla que estarien al voltant de les 500.000. D'aquesta xifra, unes 100.000 correspondrien a morts en combat, 150.000 a execucions (sumant les d'ambdós bàndols i incloent les execucions de la postguerra), 50.000 a causa de la fam i les malalties durant la guerra i 200.000 a causa de la fam i les malalties durant la postguerra, les morts a la presó i durant el primer exili a França.

La victòria final de les tropes contràries a la República i l'establiment de la dictadura franquista va donar pas a la repressió dels vençuts que no havien optat per exiliar-se. Els judicis sumaríssims i les execucions van enfosquir els primers anys del nou règim, a més de la privació de càrrecs i la condemna a l'ostracisme de totes aquelles persones sospitoses d'haver simpatitzat amb la República.

La dictadura franquista es va fonamentar en principis aliens als sistemes liberals democràtics, i els drets i les llibertats més elementals no es van garantir. Es van perdre molts dels avanços constitucionals relatius als drets de les persones incorporats a la Constitució de 1931, derogada en al bàndol rebel en iniciar-se la guerra.

Les Lleis Fonamentals del Regne, un conjunt de vuit lleis aprovades gradualment a partir de 1938, regulen el marc legal de la dictadura. Una d'aquestes lleis és el Fur dels Espanyols (1945), en el qual s'estableixen els drets i deures dels ciutadans. Reconeixia teòricament el dret a la llibertat d'expressió, el secret de la correspondència, la lliure elecció del lloc de residència, la inviolabilitat del domicili, el dret de reunió i associació, i a no ser retingut arbitràriament per la policia. No obstant això, tots aquests presumptes drets estaven condicionats per l'article 35, que especificava que podien ser suspesos total o parcialment durant el temps que es considerés oportú, un article que va ser àmpliament utilitzat durant la dictadura, i va convertir en paper mullat els esmenats drets.

En relació amb la seva situació durant la República, els drets de les dones pateixen un gran retrocés: es perden drets reconeguts en la Constitució de 1931 i les dones es veuen reduïdes al paper d'esposes i mares. Sense el consentiment del marit no podien administrar els seus béns, treballar, obrir comptes bancaris, sol·licitar el passaport o posar una denúncia. Estaven obligades a seguir el marit onsevulla que ell fixés la residència i no tenien pàtria potestat sobre els fills mentre no morís el pare (fins el 1970, el pare podia donar-los en adopció sense consentiment de la mare). Naturalment, el divorci, aprovat el 1932 per la República, també s'havia abolit.

"Quan, al final dels anys cinquanta, va començar un procés d'obertura d'Espanya cap a l'exterior i una política d'industrialització modernitzadora del país, també es van introduir algunes modificacions en una legislació sens dubte arcaica. Així, el 1958 i el 1961, per exemple, es van publicar sengles lleis que, en el pla de la vida civil i laboral, introduïen algunes reformes tímides, a partir d'una premissa que, llavors, era absolutament nova: la no discriminació per raons de sexe respecte a la capacitat jurídica de les dones, és a dir, respecte als seus drets i obligacions. Però s'aclaria que aquest principi de no discriminació feia referència a les dones solteres! Perquè les menors d'edat

(llavors fins als vint-i-un anys, tot i que les filles no podien abandonar la llar paterna fins als vint-i-tres anys, 'llevat de per prendre estat') estaven sota la tutela dels pares i les casades sota la tutela dels seus marits."

Manuel Ortiz Heras. Mujer y dictadura franquista. Universidad de Castilla. www.uclm.es (2007)

En un intent de millorar la seva imatge internacional i trencar el seu aïllament, Espanya va aconseguir l'ingrés a les Nacions Unides el 1955. La seva admissió (com en el cas d'altres països), va ser el resultat d'interessos estratègics internacionals vinculats a l'enfrontament entre els països soviètics i Estats Units, més que de la seva adhesió als principis promulgats en la Carta de les Nacions Unides, ja que el respecte dels drets humans a mitjan dels anys cinquanta a l'Espanya franquista era molt insatisfactori.

Posteriorment, Espanya es va anar sumant als diferents documents sobre drets humans promulgats per les Nacions Unides (la següent llista no és exhaustiva; entre parèntesi, l'any de ratificació per part d'Espanya):

- Convenció Internacional sobre l'Eliminació de totes les Formes de Discriminació Racial (1968)
- Convenció Internacional sobre l'Eliminació de totes les Formes de Discriminació contra la Dona (1984)
- Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals (1977)
- Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics (1977)
- Convenció contra la Tortura i Altres Tractes o Penes Cruels, Inhumans o Degradants (1987)
- Convenció sobre els Drets del Nen (1990)

Els primers passos de la Comunitat Econòmica Europea (constitució de les Comunitats Europees el 1951 i 1957) van ser fets excloent Espanya, el model polític de la qual no complia amb els requisits democràtics exigits pels estats fundadors del projecte. El 1962 el Govern espanyol va sol·licitar per primera vegada el seu ingrés, que va ser desestimat. Durant la Transició, el 1977, es va formular una nova petició d'ingrés que va conduir a l'obertura de negociacions el 1979 i finalment a la signatura de l'adhesió el 1985. El 1979, Espanya havia ratificat el Conveni Europeu de Drets Humans de 1950.

"Considerant que la finalitat del Consell d'Europa és aconseguir una unió més estreta entre els seus membres, i que un dels mitjans per a arribar a aquesta finalitat és la protecció i el desenvolupament dels drets humans i de les llibertats fonamentals;

"Reafirmant la seva profunda adhesió a aquestes llibertats fonamentals que constitueixen les bases mateixes de la justícia i de la pau al món, i el manteniment del qual reposa essencialment, per una banda, en un règim polític veritablement democràtic, i, d'altra, en una concepció i un respecte comuns dels drets humans per ells invocats;

"Resolts, en tant que Governos d'Estats europeus animats per un mateix esperit i en possessió d'un patrimoni comú d'ideals i de tradicions polítiques, de respecte a la llibertat i a la preeminència del Dret, a prendre les primeres mesures adequades per assegurar la garantia col·lectiva d'alguns dels drets enunciats en la Declaració Universal,"

Conveni Europeu de Drets Humans, 1950. Fragment del Preàmbul

A partir del seu ingrés a la Comunitat Econòmica Europea, Espanya hi ha tingut un paper actiu en els seus diferents fronts, també en aquells relacionats amb els drets humans:

"Espanya (...) ha passat a ser un dels Estats membres més actius a l'hora d'esbossar noves iniciatives dins de la Unió. La creació del concepte de ciutadania europea que acosti més el projecte comunitari als ciutadans, destinataris últims del projecte europeu; l'aposta per l'Europa social, (...) la creació d'un veritable 'Espai de Llibertat, Seguretat i Justícia'; com també l'aportació a les relacions exteriors de la Unió treballant per l'estabilitat en la conca mediterrània (...) són tots ells exemples paradigmàtics d'en quina mesura ha contribuït Espanya a perfilar alguns dels contorns de la Unió Europea de l'actualitat."

La adhesión de España a la Comunidad Europea. Ministerio de Asuntos Exteriores. www.mae.es (2007)

Amb el pas dels anys, l'oposició al règim dictatorial de Franco s'havia anat organitzant i consolidant de forma progressiva, amb més intensitat a partir de finals dels anys seixanta. Aquestes aspiracions de llibertat i la reivindicació dels drets fonamentals van donar pas, després de la mort de Franco el 1975, a l'anomenada Transició i a l'aprovació, quatre anys després, de la Constitució de 1978, amb la qual es recuperen els drets i les llibertats fonamentals propis de les societats democràtiques.

"1. La dignitat de la persona, els drets inviolables que li són inherents, el lliure desenvolupament de la personalitat, el respecte a la llei i als drets dels altres són fonament de l'ordre polític i de la pau social.

"2. Les normes relatives als drets fonamentals i a les llibertats que la Constitució reconeix s'interpretaran de conformitat amb la Declaració Universal de Drets Humans i els tractats i acords internacionals sobre les matèries ratificats per Espanya."

Constitució Espanyola de 1978. Article 10.

Durant la Transició, a causa del perill d'involució, la majoria dels partits polítics es van oposar a un revisionisme històric sobre les violacions de drets humans comeses per la dictadura. Passada la Transició, alguns sectors de la societat espanyola van començar a reclamar responsabilitats, en la mateixa línia de les reivindicacions que es van iniciar en diferents països d'Amèrica Llatina amb posterioritat a les dictadures dels anys 70 i la seva seqüela d'homicidis polítics i desaparicions.

Alguns sectors socials han criticat aquestes reivindicacions basant-se en la seva inoportunitat o en els anys transcorreguts des de llavors, mentre que els seus promotors, emparant-se en les normatives internacionals que consideren imprescriptibles aquest tipus de delictes, han reclamat que es compleixin aquestes normatives de forma rigorosa. Amnistia Internacional, com en altres casos semblants, ha donat suport a aquestes reivindicacions (la Convenció sobre la Imprescriptibilitat dels Crims de Guerra i dels Crims de Lesa Humanitat va ser aprovada per les Nacions Unides el 1968; de forma significativa, fins ara Espanya no l'ha signat ni ratificat).

Amb l'objectiu d'afrontar aquesta situació, el 28 de juliol de 2006 el Consell de Ministres va aprovar la proposta de Llei de Memòria Històrica. Després de múltiples negociacions i modificacions del seu text, el 30 d'octubre de 2007 la llei va ser aprovada pel Congrés, amb l'oposició d'alguns partits: uns per considerar-la insuficient i altres per considerar-la inoportuna. Entre altres aspectes, la llei fa una condemna expressa del franquisme, compromet l'Administració, quan els interessats ho sol·licitin, en les tasques de localització i identificació dels desapareguts (alguns encara en fosses comunes) i declara la il·legimitat dels judicis franquistes (de les condemnes i sancions dictades per motius polítics i ideològics durant la dictadura).

La Llei del divorci aprovada el 1981 i la Llei de l'avortament aprovada el 1985 van posar també de manifest la polarització existent dins la societat espanyola, en la mesura que les seves respectives redaccions i aprovacions (així com les seves posteriors modificacions), s'han vist enterbolides per dures polèmiques, argumentant els seus opositors que representaven retrocessos en matèria de drets humans.

La tramitació de la Llei sobre els matrimonis homosexuals, aprovada el 2005, va suposar un nou enfrontament entre els seus promotors i els seus detractors. La llei va modificar el Codi Civil, substituint les paraules "marit" i "muller" per "cònjuges", i les paraules "pare" i "mare" per "progenitors". A més va ampliar l'article 44 amb l'afirmació que "el matrimoni tindrà els mateixos requisits i efectes quan ambdós contraents siguin del mateix o de diferent sexe". Amb aquesta llei Espanya es va convertir en el tercer país del món, després de Bèlgica i Holanda, en permetre els matrimonis entre homosexuals.

En els àmbits de l'enginyeria genètica i la reproducció assistida, així com en relació amb les reivindicacions per la regulació de l'eutanàsia i el suïcidi assistit, en l'actualitat s'estan reproduint enfrontaments semblants.

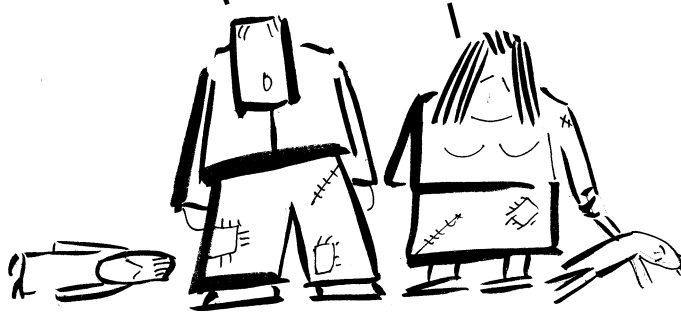
L'últim episodi d'aquestes postures contraposades va ser l'aprovació el 2006 i la seva introducció en el curs acadèmic 2007-2008 de la nova assignatura "Educació per a la ciutadania i els drets humans". L'objectiu de la nova assignatura, promoguda per la Comunitat Europea i les Nacions Unides, existent ja en diferents països de la Comunitat Europea, és forjar una sòlida cultura de drets humans, basada en els principis recollits a la Declaració Universal dels Drets Humans. Però alguns dels aspectes que inclou la nova assignatura, tot i estar relacionats amb drets reconeguts per la legislació espanyola (vinculats amb els drets reproductius, els drets afectiussexuals o l'existència d'un Estat laic), són considerats inacceptables per una part de la societat.

Per tancar aquest breu recorregut sobre l'evolució i la situació dels drets humans a Espanya caldria desenvolupar també altres punts, dels quals ens limitem a enunciar-ne només alguns:

- La transformació d'un país empobrit i d'emigrants en un país pròsper i receptor d'immigrants, amb tots els desafiaments que això implica, especialment la necessitat de respectar els drets humans de les persones migrants amb independència de la seva situació legal.
- La persistència de la discriminació històrica de la dona en els diferents àmbits socials, tot i els avanços produïts i les mesures adoptades per corregir la situació, així com la violència contra les dones a la llar, amb la seva seqüela de morts imparables.
- El respecte de les minories, ja siguin de tipus racial, religiós o cultural.
- La persistència de les amenaces terroristes, monopolitzada per ETA després de les desarticulacions dels grups GRAPO i GAL, i amb la recent incorporació del fonamentalisme islàmic.
- L'existència d'un "quart món" dintre de la societat espanyola, submergit en la pobresa i fora dels circuits socials que permetrien la seva integració.

**T'IMAGINES QUE TINGUÉSSIM DRETS
HUMANS?**

**SEMPRE ESTÀS IGUAL,
AMB LES TEVES FANTASIES...**

Cuarta part

- Orígens de la Declaració Universal
  - Importància i influència de la Declaració Universal
  - Contingut de la Declaració Universal
  - Característiques dels drets humans
  - Els drets de tercera generació
  - Drets individuals i drets col·lectius
  - Drets i deures
  - L'oposició a la Declaració Universal
-

**PROTESTO, ÉS UNA VIOLACIÓ DELS
MEUS DRETS HUMANS**

**NO VIOLEM ELS
SEUS DRETS,
NOMÉS ELS CUINEM**

Orígens de la Declaració Universal

Després de la Segona Guerra Mundial, la necessitat d'un organisme internacional que promogués relacions internacionals més justes i menys conflictives era palesa. El resultat va ser la creació de l'Organització de les Nacions Unides (hereva de l'antiga Societat de Nacions, fundada el 1919, al final de la Primera Guerra Mundial). Amb la signatura de la Carta de les Nacions Unides per part de 51 estats a San Francisco el 1945, la nova organització va iniciar la seva singladura.

A la Carta de les Nacions Unides es fan ja referències concretes als drets humans. En el preàmbul es posa de manifest la resolució dels seus integrants de "...reafirmar la fe en els drets fonamentals de l'home, en la dignitat i el valor de la persona humana, en la igualtat de drets d'homes i dones...". I en el primer dels seus articles s'esmenta com un dels objectius de la nova organització "...el desenvolupament i estímul del respecte als drets humans i a les llibertats fonamentals de tothom, sense fer distinció per motius de raça, sexe, idioma o religió".

En la mesura que un dels objectius fundacionals de les Nacions Unides era fomentar el respecte dels drets humans, el 1946 es va crear la Comissió de Drets Humans (dintre del Consell Econòmic i Social). El primer treball de la Comissió va ser l'encàrrec d'un projecte de Declaració sobre Drets Humans a un equip format per vuit persones, presidit per Eleanor Roosevelt (Estats Units) i amb René Cassin (França) com a vicepresident, el qual va tenir una influència determinant en el redactat final de la Declaració.

A més dels continguts, un dels grans motius de debat va ser que inclogués o no instruments que obliguessin al seu compliment. Un debat que finalment van perdre els partidaris que tingués un caràcter vinculant a través d'una Convenció que contemplés mesures per a l'aplicació real dels principis proclamats en la Declaració (el Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics i el Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals no es van signar fins el 1966, i no van entrar en vigor fins el 1976).

En les llargues negociacions cap al text final, els representants dels països capitalistes insistien en la importància dels drets i llibertats individuals, mentre que les delegacions dels països comunis-

tes incidien sobre els drets de tipus social i econòmic. Després de la finalització de la Segona Guerra Mundial, l'enfrontament ideològic entre capitalisme i comunisme (conegut com la Guerra Freda) estava en una fase creixent i dificultava el consens.

Altres focus d'oposició van ser les postures de Sudàfrica, en la mesura que el seu sistema de segregació racial era incompatible amb diferents articles de la Declaració, i la d'Aràbia Saudita, la qual argumentava que la Declaració es basava en models culturals occidentals, en ocasions de difícil conjugació amb la Llei Islàmica.

Després de dos anys de propostes i modificacions, el 10 de desembre de 1948 es va presentar el text definitiu per a la seva aprovació a l'Assemblea General de les Nacions Unides. La Unió Soviètica i alguns països de la seva àrea d'influència (més Aràbia Saudita i Sudàfrica) es van abstenir durant la votació, i el text va ser aprovat per gran majoria (48 vots a favor, 8 abstencions i cap vot en contra).

La redacció i aprovació de la Declaració no només era conseqüència dels horrors ocorreguts durant la Segona Guerra Mundial, era també el resultat de segles de lents avanços en matèria de drets humans. El seu precedent més notable, sens dubte, era la Declaració dels Drets de l'Home i del Ciutadà de 1789.

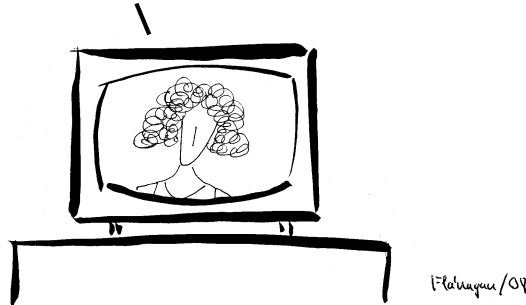
"És necessari reconèixer que aquesta llarga marxa pels drets humans no s'inicia el 1948. Va començar amb la història de la civilització. Una part de la humanitat no ha deixat de combatre mai per la plena llibertat i per la justícia més completa. Només cal recordar els pares i animadors de l'esperit alliberador de la Revolució Francesa. Però, sens dubte, aquest procés s'accelera a partir de 1948, quan la idea etèria i controvertida dels drets naturals o de les ideologies emancipadores s'escriu, negre sobre blanc, en forma de preceptes de validesa universal."

Francesc Casares. La Declaración Universal de Derechos Humanos cincuenta años después [La Declaración Universal de los Derechos Humanos. Asociación para las Naciones Unidas en España / Icaria Editorial]

"Alguns moments de la història de la humanitat tenen una grandesa que, tot i que no serveixen per a redimir les barbaritats que han tacat i segueixen degradant les pàgines del llibre que escrivim cada dia, permeten mantenir encesa en el cor de les persones la flama de l'esperança i de l'optimisme, sense la qual la paraula 'futur' no tindria sentit. La Declaració Universal dels Drets Humans de 1948 és un d'aquests moments. És la millor demostració que, en essència, les persones segueixen sent capaces no només del pitjor, sinó també del millor."

Boutros Boutros-Ghali. Los derechos humanos en el siglo XXI. Ediciones Unesco / Icaria Editorial.

**DES DE LES NACIONS UNIDES INFORMEN
QUE S'HAN ACABAT LES EXISTÈNCIES
DE DRETS HUMANS: MENTRE NO SE'N
FACI UNA NOVA EDICIÓ, NO ES PODRAN
LLIURAR LES COMANDES PENDENTS**

Importància i influència de la Declaració Universal

A què obliga la Declaració Universal dels Drets Humans?

En principi, a no res. Com el seu nom indica, la Declaració Universal és una relació d'intencions, però desproveïda de força jurídica. En el seu preàmbul queda palesa aquesta característica, referint-se al seu contingut com a "ideal comú pel qual tots els pobles i nacions han d'esforçar-se, a fi que tant els individus com les institucions, inspirant-se constantment en ella, promoguin, mitjançant l'ensenyament i l'educació, el respecte a aquests drets i llibertats". El seu text "insta a l'esforç", però no inclou mecanismes que obliguin al compliment dels seus continguts.

Si la Declaració Universal dels Drets Humans no és vinculant, de què serveix?

El seu valor i utilitat es manifesta en diferents àmbits:

- 1-Com a referent ètic internacional.
- 2-Com a referent de posteriors documents de les Nacions Unides.
- 3-Com a referent per a diferents documents regionals sobre drets humans.
- 4-Com a referent per a les constitucions nacionals que s'han anat aprovant.

1-Com a referent ètic internacional.

La Declaració Universal és el primer document de la història de la humanitat, aprovat per la comunitat internacional, que considera tots els éssers humans lliures, iguals i amb els mateixos drets, sigui la que sigui la seva nacionalitat, raça, condició social, sexe, religió... Aquest fet, sense precedents, és d'una transcendència immensa.

Que no tingui caràcter jurídicament vinculant no vol dir que el seu incompliment no importi ni afecti la comunitat internacional. El seu pes moral dintre de la comunitat internacional no ha deixat

de créixer amb el pas del temps. A més, dintre del mateix país els ciutadans també poden presentar els principis de la Declaració Universal contra els seus propis Governos, quan aquests no els respecten. En qualsevol cas, la Declaració Universal és una exhortació, una crida, a la posterior elevació dels seus continguts a l'àmbit jurídic (nacional o internacional), convertint-los llavors en vinculants.

"Durant les properes dècades, la Declaració Universal dels Drets Humans serà cada cop més el criteri amb el qual es jutjaran les societats i s'avaluarà la gestió dels seus governs."

Asma Jahangir, Pakistan, 1997. Advocada, defensora dels drets humans i Relatora Especial de les Nacions Unides sobre execucions extrajudicials.

2-Com a referent de posteriors documents de les Nacions Unides.

Immediatament després de ser aprovada la Declaració Universal, les Nacions Unides van començar a treballar en un document que, contenint els principis de la Declaració Universal, tingués forma normativa, és a dir, obligacions legals.

El 1966, aquests treballs van culminar amb l'aprovació del Pacte Internacional dels Drets Econòmics, Socials i Culturals i El Pacte Internacional dels Drets Civils i Polítics. Aquests pactes, per als països signataris sí que són vinculants. Les gairebé dues dècades que van transcórrer (18 anys) des dels inicis de la seva elaboració fins a la seva aprovació final s'expliquen per la situació internacional imperant (la Guerra Freda entre els països comunistes i les democràcies occidentals, amb el seu màxim punt de tensió a la guerra oberta de Corea).

-El Pacte Internacional dels Drets Econòmics, Socials i Culturals consta de 32 articles, dels quals 16 fan referència a la forma com instrumentar els drets continguts en els altres 14 articles. Com passa amb l'altre Pacte, la majoria dels drets que recull són nous: destaquen però, en aquest sentit, el dret a afiliar-se a un sindicat i a la vaga (núm. 8), a la salut (núm. 12), i la manera com es tracta en l'article 14 el dret a l'ensenyament, definit com gratuït de forma obligatòria en el nivell primari, i com objectiu desitjable en la secundària i en la Universitat.

-El Pacte Internacional dels Drets Civils i Polítics té 53 articles, encara que d'aquests només 27 formulen drets. Drets que, en la seva majoria, ja estaven recollits a la Declaració. Algunes novetats són: un article específic (núm. 3) contra la discriminació per raó de sexe; un altre (núm. 10) sobre les condicions dels presos; el 20, que condemna la propaganda a favor de la guerra i de l'odi nacionalista o racista; i altres articles que es refereixen a la protecció dels infants (núm. 24) i de les minories (núm. 27). La resta del document defineix el funcionament i les atribucions d'una Comissió de Drets Humans de les Nacions Unides, sense oblidar (núm. 2) una garantia formal relativa al compliment per part dels Estats dels drets dels ciutadans continguts en el Pacte.

Posteriorment, les Nacions Unides han anat elaborant diferents declaracions de drets humans sobre temes més específics (dones, menors, immigrants...), amb les seves respectives convencions i convenis que els converteixen en vinculants per als estats signataris. Per exemple, la Declaració sobre l'eliminació de la discriminació contra la dona (1967) i la seva corresponent Convenció (1979).

3-Com a referent per a diferents documents regionals sobre drets humans.

La proclamació de la Declaració Universal és a la vegada la referència per a l'elaboració de diferents documents i acords sobre drets humans d'àmbit regional. Alguns exemples:

- Conveni Europeu de Drets humans (1950).
- Carta Social Europea (1961).
- Convenció Americana sobre Drets Humans (1969).
- Carta Africana de Drets Humans i dels Pobles (1981).

4-Com a referent per a les constitucions nacionals que s'han anat aprovant.

Les Constitucions de gairebé tots els països han anat incorporant, des que es va proclamar la Declaració Universal, articles que recullen els drets humans fonamentals. En alguns casos, fent una referència concreta a la Declaració Universal, fins i tot incorporant íntegrament tots els seus principis.

Per exemple, la Constitució Espanyola, en el seu article 10 (el primer article del Títol I, "Dels drets i deures fonamentals") diu:

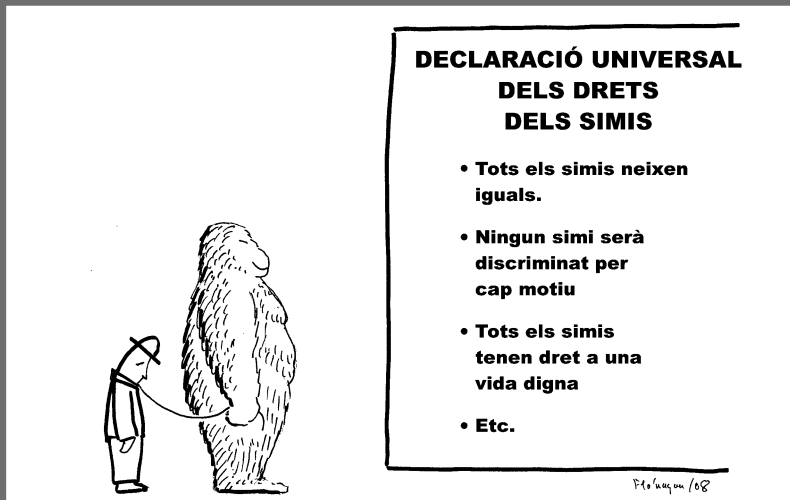
"2. Les normes relatives als drets fonamentals i a les llibertats que la Constitució reconeix s'interpretaran de conformitat amb la Declaració Universal de Drets Humans i els tractats i acords internacionals sobre les matèries ratificats per Espanya."

Consideracions finals

La Declaració Universal dels Drets Humans ha millorat realment el món? Ha servit per afermar els drets humans del conjunt de la humanitat? Les informacions dels mitjans de comunicació potser podrien induir-nos a dubtar-ho: fams, noves formes d'esclavitud, guerres, racisme, xenofòbia, persistència de la tortura, execucions judicials i extrajudicials...

Però seria un error ignorar la gran incidència que ha tingut la Declaració Universal (i els altres documents de les Nacions Unides) com a baluard contra les violacions dels drets humans. Els canvis que s'han produït des de la seva proclamació són fonamentals. Potser el més important és que així com abans les eventuals violacions de drets humans eren considerades afers interns dels països, en l'actualitat aquestes violacions ja no es poden cometre amb impunitat, ja que la comunitat internacional no ho admet. S'ha format una nova sensibilitat, cada vegada més consolidada, que fa cada vegada més difícil que les violacions dels drets humans es puguin seguir cometent impunement.

O formulant la pregunta inicial d'una altra manera: ¿realment algú pensa que seria millor viure en un món en el qual no hagués normes que prohibissin, per exemple, la tortura, l'homofòbia o la discriminació de les dones? Sens dubte cal millorar, i molt, el compliment de les normes de protecció existents (i millorar alhora els seus continguts teòrics), però el que és inqüestionable és que la progressiva elaboració de l'entramat normatiu relatiu als drets humans (a nivell internacional, regional i nacional), ha impulsat la construcció d'un món més just i segur.

Contingut de la Declaració Universal

La Declaració conté diferents tipus de drets. Una classificació elemental seria la següent:

- a) Principis Generals: articles 1 i 2
- b) Drets civils i polítics: articles 3 al 21
- c) Drets econòmics i socials: articles 22 al 25
- d) Drets culturals: articles 26 i 27
- e) Ciutadania i comunitat internacional: articles 28 al 30

Però si s'observa més detalladament es poden establir classificacions més rigoroses. Adjuntem a continuació, a títol orientatiu, dues classificacions, advertint alhora que diferents autors proposen altres possibles agrupacions, més o menys convergents o divergents entre elles:

- a) Declaració de principis:
  - Article 1: Igualtat de tots els éssers humans.
  - Article 2: Contra la discriminació.

- b) La defensa de les llibertats:
  - Article 3: Dret a la vida, a la llibertat i a la seguretat personal.
  - Article 4: Contra l'esclavitud.
  - Article 5: Contra la tortura i els mals tractaments.
  - Article 13: El dret a la lliure circulació i a l'emigració.
  - Article 18: El dret a la llibertat de pensament, consciència i religió.
  - Article 19: El dret a la llibertat d'opinió i d'expressió.
  - Article 20: El dret a la llibertat de reunió i d'associació pacífica.

- c) Les garanties jurídiques:
  - Article 6: Reconeixement de les persones com a subjectes de dret.
  - Article 7: La igualtat davant la llei.
  - Article 8: El dret de recórrer davant dels tribunals.
  - Article 9: Contra les detencions, empresonaments o desterraments arbitraris.
  - Article 10: El dret a ser escoltat per un tribunal imparcial.
  - Article 11: El dret a la presumpció d'innocència.
  - Article 12: Contra les ingerències de l'Estat en la vida privada.

Article 14: El dret d'asil.

Article 15: El dret a una nacionalitat.

d) Els drets polítics:

Article 21: El dret a participar en el govern, directament o per mitjà de representants lliurement escollits.

Article 28: El dret a un ordre internacional respectuós amb els Drets Humans.

e) Els drets socioculturals:

Article 16: El dret al matrimoni.

Article 26: El dret a l'educació.

Article 27: El dret a la cultura i al progrés científic.

f) Els drets socioeconòmics:

Article 17: El dret a la propietat, tan individual com col·lectiva.

Article 22: El dret a la seguretat social i, en general, a una economia digna.

Article 23: El dret al treball i a una remuneració equitativa.

Article 24: El dret al temps lliure, incloent-hi vacances pagades.

Article 25: El dret a un nivell de vida adequat.

g) Deures i advertiments:

Article 29): Deures de l'individu cap a la comunitat.

Article 30: La Declaració mai no pot interpretar-se en contra dels drets que proclama.

Una altra possible classificació seria aquesta:

a) Drets inherents a la persona

Articles 1 al 7: igualtat en dignitat, en drets i davant la llei; no discriminació per nacionalitat; dret a la vida, la llibertat i la seguretat; prohibició de l'esclavitud i de la tortura; reconeixement de la personalitat jurídica de l'individu.

b) Drets que garanteixen la seguretat de la persona

Articles 8 al 12 i 14: dret a la protecció jurídica; a un judici just per un tribunal independent i imparcial; a no ser detingut arbitràriament; a certes garanties jurídiques com la presumpció d'innocència; a la intimitat; a l'asil enfront de la persecució en el propi país.

c) Drets relatius a la vida política de l'individu

Articles 18 a 21: llibertat de pensament, opinió i associació; dret a participar en el govern, l'administració i, mitjançant eleccions, en el fonament de l'autoritat del propi país.

d) Drets econòmics i socials

Articles 17 i 22 al 27: dret a la propietat, individual i col·lectiva; a la seguretat social, al treball, a una remuneració equitativa que permeti a la persona viure amb dignitat, i a la creació de sindicats i a sindicar-se; al descans i a vacances pagades; a un nivell de vida que asseguri el benestar i la protecció enfront de les malalties, la vellesa, o altres impediments independents de la pròpia voluntat; a la participació en la vida cultural de la comunitat.

e) Drets relatius a la vida jurídica i social dels individus

Articles 13, 15 i 26: dret a la lliure circulació i residència dintre del propi país, i a abandonar-lo i torna-hi; a tenir una nacionalitat i conservar-la; i a l'educació.

f) Altres drets

Articles 28 a 30: es refereixen als drets relatius a l'establiment d'un ordre internacional dins del qual es facin efectius aquests drets; als deures de tota persona cap a la seva comunitat; i a les limitacions en l'exercici dels drets i llibertats.

Sigui la que sigui la classificació que es faci servir, sembla clar que predominen en la Declaració, tant en quantitat com en precisions, els articles que proclamen llibertats, garanties jurídiques individuals o drets polítics, enfront dels que expressen drets d'aspecte social i contingut econòmic.

Una altra possible classificació és la que es basa en diferents generacions de drets, incorporant als criteris temàtics, els temporals, relatius a l'adopció com a tals dels diferents drets:

- Drets de primera generació. Són els drets sorgits en les declaracions de drets del segle XVIII. Normalment s'estableixen dos grups:
  - Drets civils. Són els drets vinculats a la seguretat individual, com el dret a la vida o el dret a no ser torturat.
  - Drets polítics. Són els drets relacionats amb la participació política i els diferents elements que la fan possible, com la llibertat d'expressió o la llibertat d'associació.
- Drets de segona generació. Són els drets econòmics socials i culturals sorgits, en la seva majoria, de la lluita obrera dels segles XIX o XX, com el dret al treball o el dret a l'educació.

En relació amb aquesta classificació per generacions cal fer un parell d'observacions:

- El seu enquadrament en dues generacions no pressuposa cap valoració de rang: aquesta classificació es basa només en afinitats de continguts, no en la seva importància.
- Des del punt de vista de la seva assimilació històrica no és del tot exacta: per exemple, alguns drets de segona generació ja s'esmentaven a la Declaració dels Drets de l'Home francesa (1789).

Característiques dels drets humans

Les característiques fonamentals dels drets humans proclamats a la Declaració Universal dels Drets Humans són les següents:

- Universals. Els drets que inclou la Declaració Universal dels Drets Humans pertanyen a tots els éssers humans, senzillament pel fet de ser-ho.
- Inalienables. No es poden alienar, ningú en pot ser desposseït.
- Irrenunciables. No s'hi pot renunciar, encara que sigui per pròpia voluntat, i per tant són també intransferibles, ningú més que el propi titular se'n pot valer.
- Imprescriptibles. Són per a tota la vida, no tenen data de caducitat per cap motiu.
- Indivisibles. Cap dret pot gaudir-se a costa d'un altre dret, no pot prescindir-se'n de cap.

Aquestes diferents característiques en ocasions són discutides, començant per la universalitat: s'argumenta que els drets humans s'han d'interpretar dintre de les diferents cultures, de manera que aquestes poden matisar o alterar els principis continguts a la Declaració Universal. Per tant, els drets humans no serien sempre els mateixos, variarien en funció dels contextos culturals. És la postura coneguda com a relativisme cultural. L'exemple més clar és el dels països islàmics, que defensen la necessitat que els drets humans no entrin en contradicció amb la Llei Islàmica.

La realitat és que els particularismes culturals normalment s'utilitzen per a mantenir sistemes opresius per part dels governs (o de les jerarquies religioses dominants), i no acostumen a ser compartits per les respectives poblacions, especialment quan aquestes han tingut accés a la informació i a l'educació. Aquest és precisament un dels motius pel qual les Nacions Unides defensen la universalitat del dret a l'educació i a la informació, en la mateixa mesura que alguns governs defensors del relativisme cultural, de forma bastant sospitosa, restringeixen aquests drets.

També es presenten objeccions al principi de indivisibilitat dels drets humans, argumentant que alguns drets són prioritaris. Quan es preparava el text de la Declaració Universal aquestes discrepàncies es van posar de manifest en la prioritat que assignaven les democràcies occidentals als drets civils i polítics i la pressió dels països socialistes perquè es reconeguessin i incloguessin els drets econòmics i socials. En l'actualitat aquestes discrepàncies no estan del tot superades.

Però la necessària indivisibilitat dels diferents drets és evident: les persones no poden millorar els seus drets econòmics, socials i culturals sense espai i llibertat política. I d'altra banda, les llibertats polítiques, si no s'acompanyen d'un desenvolupament econòmic i social, no sempre beneficien en la pràctica els més necessitats.

A les característiques dels drets humans finalment cal afegir la inderogabilitat, però amb alguns matisos, ja que segons les diferents normes internacionals, regionals o nacionals de drets humans, la inderogabilitat no afecta per igual tots els drets. En determinades circumstàncies, de forma excepcional es legitima els Estats per derogar alguns drets. Uns altres han de ser respectats sempre, sense cap excepció, com el dret a la vida, a no ser esclavitzat o a no ser torturat, a no rebre tractes o penes cruels, inhumanes o degradants i a la no discriminació per motius de raça, religió, origen social o de qualsevol altra mena.

La inderogabilitat d'alguns drets es reflecteix en diferents documents regionals, com el Conveni Europeu de Drets humans de 1950 i la Convenció Americana sobre Drets Humans de 1969. Alhora, el Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics i el Pacte Internacional de Drets Econòmics Socials i Culturals, aprovats per les Nacions Unides el 1966, també contenen disposicions derogatòries; el primer de forma garantista i concreta en el cas d'alguns drets i el segon de forma més genèrica, amb un enunciat similar al de la Declaració Universal dels Drets Humans.

"En l'exercici dels drets i les llibertats, tothom ha d'estar sotmès només a les limitacions establertes per la llei i únicament amb la finalitat d'assegurar el reconeixement i el respecte deguts als drets i llibertats dels altres i de complir les justes exigències de la moral, de l'ordre públic i del benestar general en una societat democràtica."

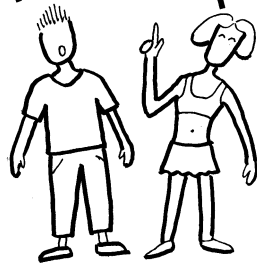
Declaració Universal dels Drets Humans. Article 29, segon apartat

"Els Estats part en aquest Pacte reconeixen que, en l'exercici dels drets garantits per l'Estat de conformitat amb aquest Pacte, l'Estat únicament pot limitar tals drets segons determini la llei, no més en la mesura que sigui compatible amb la naturalesa d'aquests drets i exclusivament amb el propòsit de promoure el benestar general en una societat democràtica."

Pacte Internacional dels Drets Econòmics, Socials i Culturals. Article 4

**ELS DRETS HUMANS ESTAN INCOMPLETS,
FALTA EL DRET A QUE ELS PARES ET COMPRIN
UN COTXE I ET PAGUIN LA DISCOTECA TOTS
ELS CAPS DE SETMANA**

**EL COTXE, AMB MÚSICA ESTÉREO
I AIRE CONDICIONAT!**

Ediucaca/09

Els drets de tercera generació

El dret a gaudir d'un medi ambient saludable i no degradat, a respirar aire pur, a disposar d'aigua neta i aliments no contaminats, no es recull a la Declaració Universal dels Drets Humans. Quan el 1948 es va aprovar la Declaració, la sensibilitat mediambiental era pràcticament inexistent, per la qual cosa no és estrany que no es plantegés llavors la necessitat d'incloure de forma explícita com a drets humans aquests drets, en tant que mesura imprescindible per a garantir el dret a la salut recollit a l'article 25.

Però són drets que es poden considerar implícits en el redactat de la Declaració Universal en la mesura que en el Preàmbul es diu que "els pobles de les Nacions Unides han reafirmat la seva fe en els drets fonamentals de l'home (...) i s'han declarat resolta a promoure el progrés social i a elevar el nivell de vida dintre d'un concepte més ampli de llibertat".

És obvi que el deteriorament del medi ambient no afavoreix ni el progrés social ni contribueix a elevar el nivell de vida de la humanitat, al contrari. Algunes catàstrofes esdevingudes des de llavors i la incidència sobre el medi ambient de la forma de vida insostenible dels països més desenvolupats (als quals la resta es volen equiparar) fan encara més evident la necessitat dels drets (i deures) relacionats amb el medi ambient. La fuga de pesticides de la fàbrica de Bhopal el 1984, l'accident de la central nuclear de Txernobil el 1986, els constants abocaments de petroli als oceans, el tràfic de residus tòxics cap a Tercer Món, la desforestació de les selves tropicals, la desertització d'àmplies zones de la terra, el forat de la capa d'ozó, les emissions de diòxid de carboni a l'atmosfera, les pluges àcides, la fusió de les glaceres i dels casquets polars, l'esgotament dels caladors, la reducció global de la biodiversitat... la llista seria inacabable.

"Tractem la natura com fa cent anys tractàvem els treballadors: llavors no incloïem cap partida de despeses en els nostres càlculs per a cobrir el cost de la salut i la seguretat dels treballadors, i ara tampoc incloem el cost de la salut i la seguretat de la natura."

Björn Stigson. Citat en "El medio ambiente y el desarrollo", Associació per a les Nacions Unides a Espanya, Barcelona, 1992.

El medi ambient serveix per posar de manifest el fet que la Declaració Universal va ser el resultat d'un procés evolutiu i d'un moment històric determinat, per la qual cosa és coherent contemplar que el seu contingut pugui ser millorable, ja sigui descrivint millor els principis actualment incorporats o avaluant la inclusió de nous drets. En la mesura que la Declaració Universal és fruit del moment en què es va redactar, el seu contingut s'ha d'entendre com un acord dinàmic, obert, susceptible per tant de ser actualitzat.

Aquesta actualització en part s'ha fet a través de posteriors declaracions temàtiques (acompanyades o no de convencions, acords o pactes encaminats a positivitzar els seus continguts). Per exemple, en el cas del medi ambient, a la Conferència de les Nacions Unides sobre el Medi ambient i el Desenvolupament, coneguda correntment com Cimera per a la Terra (1992), van ser aprovats diferents documents i estratègies:

- L'Agenda 21: un pla d'acció amb metes ambientals i de desenvolupament.
- La Declaració de Rio sobre Medi ambient i Desenvolupament.
- Una declaració de principis sobre els boscos i convencions sobre el canvi climàtic, la diversitat biològica i la desertificació.

A més del medi ambient, altres temes que han merescut l'atenció de les Nacions Unides (o dels seus organismes especialitzats, com la Unesco, OIT, OMS, FAO o PNUMA) són els següents:

El dret al desenvolupament, ja esmentat junt amb el dret al medi ambient, que va donar lloc a documents específics com la Declaració sobre el Progrés i el Desenvolupament en l'àmbit Social de 1969 i la Declaració sobre el Dret al Desenvolupament de 1986.

"Article 1.1. El dret al desenvolupament és un dret humà inalienable en virtut del qual tot ésser humà i tots els pobles estan facultats per a participar en un desenvolupament econòmic, social, cultural i polític en el qual puguin realitzar-se plenament tots els drets humans i llibertats fonamentals, a contribuir a aquest desenvolupament i a gaudir-ne."

Declaració sobre el Dret al Desenvolupament

El dret a la pau, implícit en la Declaració Universal, en la mesura que aquesta era una resposta als horrors de la Segona Guerra Mundial, però no recollit en el seu articulat. Entre altres disposicions, en la mesura que el dret a la pau és un dret necessàriament "transversal", que impregna les diferents activitats de les Nacions Unides, la UNESCO va aprovar, en 1999, la Declaració sobre una Cultura de Pau:

"Reconeixent que la pau no només és l'absència de conflictes, sinó que també requereix un procés positiu, dinàmic i participatiu en què es promogui el diàleg i se solucionin els conflictes en un esperit d'enteniment i cooperació mutus,"

El dret a l'autodeterminació dels pobles, tractat a la Declaració Sobre la Concessió de la Independència als Països i Pobles Colonials de 1960 i inclòs en les dues Convencions de 1966 (sobre drets civils i polítics i sobre drets econòmics, socials i culturals).

"1. La subjecció de pobles a una subjugació, dominació i explotació estrangeres constitueix una denegació dels drets humans fonamentals, és contrària a la Carta de les Nacions Unides i compro-

met la causa de la pau i de la cooperació mundials.

"2. Tots els pobles tenen el dret de lliure determinació; en virtut d'aquest dret, determinen lliurement la seva condició política i persegueixen lliurement el seu desenvolupament econòmic, social i cultural."

Declaració Sobre la Concessió de la Independència als Països i Pobles Colonials

Els drets relacionats amb els avanços que s'han produït en enginyeria genètica, que obliguen a afrontar reptes anteriorment inimaginables (procreació assistida, patents genètiques, diagnòstics i teràpies genètiques, clonacions...), reflectits en la Declaració Universal sobre el Genoma Humà i els Drets de la Persona Humana, de 1997:

"Article 10. Cap investigació relativa al genoma humà ni cap de les seves aplicacions, en particular en els àmbits de la biologia, la genètica i la medicina, podrà prevaler sobre el respecte dels drets humans, de les llibertats fonamentals i de la dignitat humana dels individus o, si s'escau, de grups d'individus."

El dret a la protecció de les dades personals, posat en relleu amb la transformació que ha significat la informatització de tots els àmbits de la societat i els perills associats a eventuais abusos de les dades recopilades. Referent a això, el 1990 les Nacions Unides van aprovar els Principis Rectors per a la Reglamentació dels Fitxers Computaritzats de Dades Personals:

"1. Principi de la licitud i lleialtat. Les informacions relatives a les persones no s'haurien de recollir ni elaborar amb procediments deslleials o il·lícits, ni utilitzar-se amb finalitats contràries als propòsits i principis de la Carta de les Nacions Unides."

El dret al patrimoni comú de la humanitat, tant en el seu aspecte físic (les zones excloses de les sobiranes nacionals, els fons oceànics, els casquets polars i l'espai exterior), com en el cultural (els vestigis d'especial rellevància de l'activitat humana necessaris per a comprendre la història de la humanitat), regulat per la Convenció per a la Protecció del Patrimoni Mundial, Cultural i Natural de la UNESCO de 1972.

Aquests drets (la llista no és exhaustiva) normalment es denominen drets de tercera generació. No obstant això, la classificació dels drets humans en generacions, més enllà de la coincidència general sobre les dues primeres generacions (civils i polítics; econòmics, socials i culturals), no sempre és coincident per part dels diferents autors, que inclouen en ocasions una quarta generació o tracten els drets de determinats col·lectius, com les dones, els menors, els refugiats, o els homosexuals, dintre d'una generació especial.

El respecte dels drets reconeguts i l'adopció de nous drets

També és veritat que es podria argumentar el següent: si no som capaços de generalitzar el respecte dels drets actualment reconeguts, per què preocupar-nos per definir nous drets, ampliant la llista i dificultant per tant la seva consecució global? No seria millor dedicar-nos a treballar pels drets proclamats per la Declaració Universal de 1948, deixant per a més endavant una eventual ampliació de la llista de drets?

Però són dos àmbits d'actuació diferents, en els quals es pot, i s'hauria de, treballar alhora:

- Un és l'àmbit teòric, la definició d'aquells drets que es volen considerar com a tals.
  - Un altre és el treball per a aconseguir el respecte efectiu dels drets ja reconeguts; la necessària transformació de les persones, de la societat, dels estats i de les relacions internacionals per tal que la generalització d'aquests drets sigui possible.
-

TOTS TENIM ELS NOSTRES DRETS, UNS EL DRET COL·LECTIU A LA VAGA I UNS ALTRES EL DRET INDIVIDUAL A DEMANAR A LA POLICIA ANTI-VAGUILLONTS QUE DISPERSI ELS VAGUILLONTS

Drets individuals i drets col·lectius

Al capítol sobre el contingut de la Declaració Universal s'ha utilitzat una classificació segons les característiques de cadascun dels articles.

Al capítol sobre els drets humans de tercera generació s'ha presentat una classificació dels drets humans basada en les èpoques en les quals s'han assumit com a tals els diferents drets.

Una altra classificació, coincident en part en la basada en diferents generacions de drets, consisteix en la divisió en drets d'autonomia, enfront de l'Estat (no ser detingut arbitràriament, no ser torturat), corresponents a la primera generació de drets, i aquells drets exigibles a l'Estat, en relació als quals s'espera una acció positiva per part dels poders públics (l'existència d'un sistema d'ensenyament, de sanitat, de seguretat social...), corresponents a la segona generació de drets. Aquesta divisió es completaria amb un tercer grup de drets, que regularien la necessària intervenció de l'Estat, quan la vulneració dels drets del primer grup la perpetressin particulars o agrupacions privades (violència domèstica, segrestos o tortures per part d'agents aliens als cossos de seguretat de l'estat, limitació de la llibertat sindical per part de les empreses...).

Pot establir-se també una classificació dels drets humans basant-se en la seva condició individual o col·lectiva. La Declaració Universal en principi és una proclamació de drets individuals. I diem en principi ja que només és veritat fins a cert punt, en la mesura que molts drets només assoleixen el seu sentit, només es fan possibles, dintre de la col·lectivitat. Per exemple, el dret a la participació política té una dimensió individual, el dret de tota persona a participar activament en ella, i una dimensió col·lectiva, la necessitat que existeixin formes d'organització social en el marc de les quals es pugui exercir realment la participació política.

L'exemple més clar de dret col·lectiu és el dret a l'autodeterminació dels pobles, reconegut des de 1960 per les Nacions Unides per tal d'afrontar la situació resultant de les polítiques colonialistes.

Però existeix un sector d'opinió que argumenta que els drets humans han de ser fonamentalment individuals. Així, els drets de les dones no es justificarien per la seva pertinença al sexe femení,

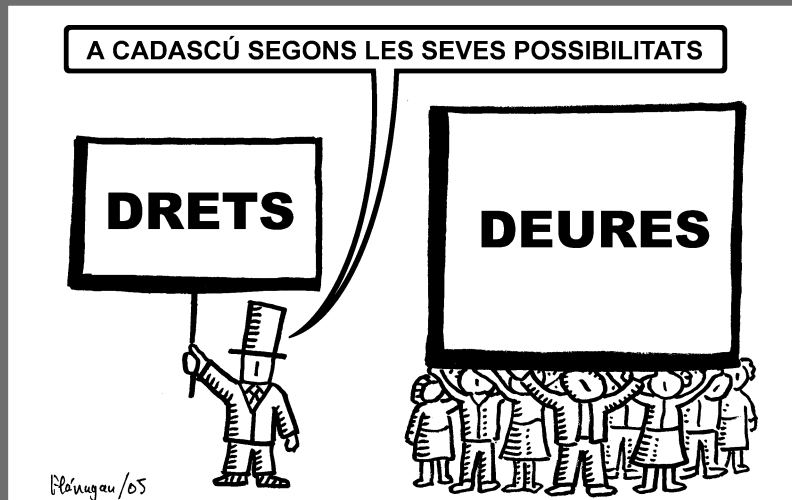
sinó per la seva pertinença al gènere humà, igual que un nen, un refugiat o un homosexual, als quals la dignitat i els drets els vénen de la seva pertinença a la humanitat i no pel fet de pertànyer a determinat col·lectiu (amb independència que les Nacions Unides hagin aprovat declaracions i convencions específiques sobre aquests col·lectius).

En aquest cas, més que dels drets d'aquests col·lectius, seria necessari ressaltar les discriminacions positives que cal implementar en ocasions sobre els integrants d'aquests col·lectius perquè els seus drets no es vegin retallats per l'esmentada pertinença. És a dir, seguint amb l'exemple de la dona, la seva discriminació positiva en alguns àmbits no es justificaria pel fet de ser dona, sinó perquè, "a causa de ser dona", i el que això implica en les societats actuals, hereves d'un masclisme històric, no existeix igualtat de drets reals entre homes i dones: la discriminació positiva, en aquest sentit, tindria per objectiu que els iguals drets teòrics es convertissin en drets efectivament exercibles. I, per tant, la discriminació positiva seria legítima només conjunturalment, mentre no existís una igualtat real d'oportunitats.

En qualsevol cas, el debat entre drets individuals i col·lectius és complex: és possible abordar-lo de diferents formes, presenta múltiples matisos i les línies divisòries entre els uns i els altres sovint són difuses, amb inevitables solapaments. Possiblement, la forma de no perdre's en aquest debat, en aquest laberint, sigui tenir sempre per nord que en cada situació concreta els éssers humans implicats no vegin minvat el gaudi dels seus drets fonamentals, amb independència dels col·lectius als quals pertanyin. Vetllant perquè el legítim dret d'un col·lectiu a l'autodeterminació, a la pròpia cultura, religió, organització social, etc., no sigui mai la justificació de la vulneració dels drets fonamentals de l'individu.

O donant-li la volta a l'argument i exposant-lo en positiu: promovent que la reivindicació i l'exercici dels drets col·lectius sigui un recurs que no només respecti, sinó que reforci l'exercici dels drets fonamentals dels éssers humans implicats en cada cas. Supeditant, en definitiva, la justificació de determinats drets col·lectius a aquest objectiu alliberador i potenciador de la dignitat de cada ésser humà.

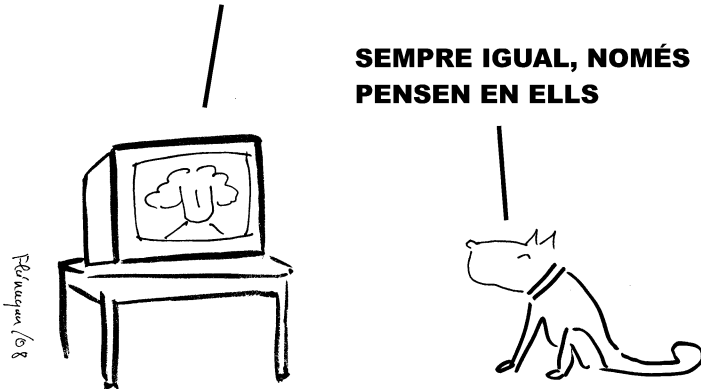
Drets i deures

A la Declaració Universal gairebé no s'esmenten els deures. Apareixen a l'article 29, quan en el seu primer punt diu que "Tota persona té deures cap a la comunitat, ja que només en aquesta li és possible el lliure i ple desenvolupament de la seva personalitat". Fugaçment, apareixen també a l'article primer, quan després de proclamar la dignitat, la llibertat i la igualtat de tots els éssers humans afegeix que aquests "han de comportar-se fraternalment els uns amb els altres".

La presència dels deures a la Declaració Universal és mínima. Hauria estat comprensible que tinguessin un major protagonisme, tenint en compte que en molts països els deures de l'individu constituïen un concepte clau, fonamental, de les seves societats. Ja fos a causa de les seves respectives cultures, en el cas dels països asiàtics i africans, dels seus règims polítics, en el cas de la Unió Soviètica i els seus països satèl·lits, o de les seves creences religioses, en el cas dels països islàmics, encapçalats per Aràbia Saudita, i alguns països de forta tradició cristiana. El resultat, no obstant això, va ser l'absència gairebé total dels deures en el text final, al marge de l'esmentada aparició a l'article 29, inclòs durant les negociacions, ja que inicialment no estava previst, i en el qual d'altra banda no es concreten quins són aquests deures. La presidenta de la comissió preparatòria del text de la Declaració, Eleanor Roosevelt, va argumentar referent a això que el treball que els havien encomanat era precisament una declaració dels drets de l'ésser humà i no de les seves obligacions. De fet, el que es discutia no era si els éssers humans tenen deures en relació amb la societat, un fet obvi, ja que sense aquesta reciprocitat és impensable una societat mínimament estructurada i operativa, però en aquell moment l'única cosa que es pretenia era afirmar els drets. Els països occidentals i de tradició liberal, defensors d'aquesta postura, reforçada amb el record dels recents horrors de la Segona Guerra Mundial, havien apostat amb claredat per una declaració de drets, com a afirmació i salvaguarda de la dignitat de l'individu.

Les discrepàncies sobre el paper dels deures a la Declaració Universal són fàcils de comprendre si es compara el seu contingut amb el d'altres documents regionals sobre drets humans. Tant a la Declaració Americana de Drets Humans, aprovada també el 1948, com a la Carta Africana de Drets Humans i dels Pobles de 1981, els deures tenen un gran protagonisme. Des d'una altra òptica, les declaracions islàmiques de drets els subordinen tots al deure de respectar la Llei Islàmica.

**LES NACIONS UNIDES HAN APROVAT LA
DECLARACIÓ UNIVERSAL DELS DRETS HUMANS**

L'oposició a la Declaració Universal

Quan es va aprovar la Declaració Universal dels Drets Humans el 1948, Aràbia Saudita es va abstenir a l'hora de votar. Durant el procés de redacció, ja havia manifestat les seves discrepàncies a causa de les dificultats d'harmonitzar el text que s'estava gestant amb els principis de la Llei Islàmica.

El 1981, dos anys després de la revolució iraniana, el nou representant d'Iran a les Nacions Unides va afirmar que la Declaració Universal era fruit de la tradició occidental judeocristiana, i que en cas de discrepància i d'haver d'escollir entre la Declaració Universal i la Llei Islàmica, Iran triaria sempre la segona.

El Consell Islàmic d'Europa, una organització amb seu a Londres afiliada a la Lliga Musulmana Mundial, va presentar el 1981 la Declaració Islàmica Universal dels Drets Humans. El 1990, la XIX Conferència Islàmica celebrada a el Caire va promulgar la Declaració dels Drets Humans a l'Islam. El 1994, el Consell de la Lliga d'Estats Àrabs va aprovar la Carta Àrab de Drets Humans. Aquests tres documents sotmeten els drets humans a la Llei Islàmica, tot entrant en conflicte amb principis recollits a la Declaració Universal de les Nacions Unides de 1948. Per exemple, la llibertat religiosa proclamada a la Declaració Universal no és compatible amb la condemna de l'apostasia que formula la Llei Islàmica.

S'argumenta també que el 1948 les Nacions Unides estaven dominades pels països occidentals, i que els països que es van adherir posteriorment a les Nacions Unides no van tenir la possibilitat d'opinar sobre el contingut de la Declaració Universal. Però també és cert que els autors de la Declaració Universal van tenir la gran visió i l'amplitud de mires necessàries per a abordar la redacció d'un text amb clara i irrenunciable vocació d'universalitat, sens dubte perfectible, però no mutilable.

La postura dels països islàmics és el desafiament més important contra les pretensions d'universalitat de la Declaració Universal. Però no ha estat l'únic: països asiàtics i del tercer món han sol·licitat que els drets humans siguin examinats en el context històric i cultural de cada país o

civilització. Alguns, argumentant que les seves societats estan estructurades tradicionalment a partir dels deures i no dels drets. Són exemples del que es denomina relativisme cultural. El 1992, la Declaració Final de la Conferència dels 108 Països No Alineats, celebrada a Djakarta, destacava "les diferències entre cultures", assumint que s'havia de reconèixer la diversitat en la interpretació dels drets humans.

Des d'una altra perspectiva, durant la dècada dels 80 del segle passat, en un ambient de neoliberalisme extrem, alguns països occidentals qüestionaven la validesa de la inclusió dels drets econòmics i socials en els instruments nacionals i internacionals de drets humans. Aquesta postura persisteix encara en alguna mesura actualment: el 2007, arran d'un article publicat a The Economist en el qual es criticava Amnistia Internacional per haver assumit treballar també en la defensa dels drets econòmics i socials, es va generar un nou debat sobre aquest tema.

El 1993, per tal de reafirmar els principis de la Declaració Universal, les Nacions Unides van organitzar a Viena la Conferència Mundial de Drets Humans. Els 171 estats participants van adoptar la Declaració de Viena, en la qual es ratificava la universalitat de tots els drets humans: "La naturalesa universal d'aquests drets i llibertats és inqüestionable".

Totes les cultures tenen codis morals relatius a la forma de com tota persona mereix ser tractada. Totes les societats han intentat definir el concepte de justícia fonamental. El caràcter sagrat de la vida i la dignitat humana i la importància de la justícia i el bon tracte a les persones és un tema recurrent en totes les tradicions filosòfiques o religioses de tot el món.

"Que la Declaració no fos redactada a Birmània i pel poble birmà sembla, si més no, una raó insuficient per a rebutjar-la. Si s'ha de negar la validesa de les idees i creences fora de les fronteres geogràfiques del lloc d'on procedeixen, el budisme quedaria confinat al nord de l'Índia, el cristianisme a una estreta franja de l'Orient Mitjà i l'islamisme a Aràbia."

Daw Aung San Suu Kyi, opositor birmà als anys 90 del segle XX

Molt sovint, rere les reivindicacions de les particularitats culturals s'encobreixen polítiques o costums despòtics o humiliants per a determinats sectors socials.

La cultura no és estàtica; canvia i evoluciona constantment com a conseqüència de la seva interacció amb altres cultures. Que una tradició determinada pugui haver ressaltat algunes normes en el passat no impedeix que noves realitats la vagin remodelant. Tots els canvis culturals que reverteixin en una major protecció dels drets de les persones són saludables. I, al contrari, totes les característiques culturals que justifiquin el manteniment de costums discriminatoris, humiliants o violents contra determinats sectors socials són denunciabls, i és desitjable que siguin abandonats. Independentment que aquestes particularitats culturals siguin pròpies de països occidentals, orientals o de qualsevol latitud.

Per exemple, en el cas de les dones, massa sovint la cultura, la tradició o la religió justifiquen pràctiques que limiten i perjudiquen les seves vides. També en els països occidentals. Tal com deia Gro Harlem Bruntland, antiga primera ministra de Noruega:

"La violència contra les dones, també anomenada violència domèstica, es pot dir que forma part d'un 'model cultural' en la majoria de societats, inclosa la meua."

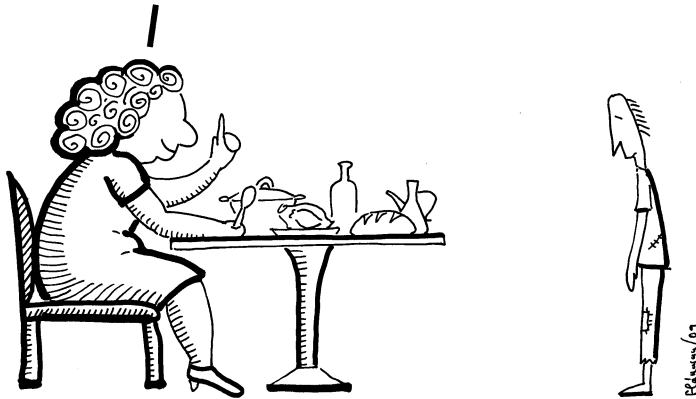

La diversitat cultural, no obstant això, d'entrada sempre és enriquidora: el seu únic límit és el respecte als drets de les persones. Quan aquest respecte s'assegura, la contribució de les diferents cultures, tant a nivell local com mundial, enriqueix també la nostra comprensió dels drets humans. De fet, quan la Declaració Universal defensa la llibertat de pensament i de creences, així com el dret a no ser discriminat a causa del sexe, la raça, l'idioma o qualsevol altra condició, el que fa és precisament defensar la diversitat cultural i religiosa.

La defensa de la universalitat de la Declaració Universal, així com de la indivisibilitat del seu contingut, actualment ha de ser un objectiu irrenunciable de la humanitat.

**ÉS CLAR, QUE TOTS TENIM ELS MATEIXOS
DRETS... PERÒ UN REBOST DIFERENT !**

Annexos

- Els drets humans en l'actualitat: cites breus
  - Cronologia dels drets humans
  - Text de la Declaració Universal
  - Bibliografia
-

Els drets humans en l'actualitat: cites breus

- La importància de la Declaració Universal dels Drets Humans
- La Declaració Universal, una declaració revisable?
- Una declaració de valors occidentals?
- Drets per a tots.
- Drets i deures.
- Drets i religions.

La importància de la Declaració Universal dels Drets Humans

"Encara que de moment sigui una utopia, l'avanç assolit en el cinquantè aniversari de la Declaració Universal dels Drets Humans no indueix al pessimisme. Però com diu Havel: la lluita per la llibertat de l'home no acaba mai."

Ernest Udina. La Vanguardia, 14-12-98

"El que importa, més enllà de les formulacions de la Declaració, és que constitueix un decàleg per a cinc milions d'individus. Observem-ho des d'aquesta perspectiva: ens adonem que --malgrat totes les mancances i insuficiències-- ha tingut el gran mèrit de constituir un dels factors d'unificació de la humanitat."

Antonio Cassese. Los derechos humanos en el mundo contemporáneo. Ariel. Barcelona, 1991

"Amb la Declaració Universal dels Drets Humans de 1948 es va atorgar als drets dels individus un reconeixement jurídic internacional. Per primera vegada, als individus -independentment de la seva raça, religió, gènere, edat o qualsevol altra característica-- se'ls va garantir uns drets que podien oposar a les lleis estatals injustes o als costums opressius."

Michael Ignatieff. Los derechos humanos como política e idolatría. Paidós, Barcelona, 2003

"Abans de 1948 només els Estats tenien drets reconeguts internacionalment. Aquell any --una espècie de nivell zero-- la Declaració Universal dels Drets Humans va garantir aquests drets als individus amenaçats per Estats o per costums opressors, és a dir, per les comunitats."

Thomas W. Laqueur. La imaginació moral i els drets humans (dins de "Los derechos humanos como política e idolatría. Paidós, Barcelona, 2003)

"Avui els tenim tan incorporats al nostre vocabulari [els drets humans] que som incapaços de formular cap reivindicació de justícia sense basar-nos en ells. Aquest és ja, d'entrada, un gran triomf. Tots aquells que es

lamenten que els drets 'no es compleixen' sembla que no valoren aquest fet: que ni tan sols qüestionin que s'haurien de complir."

Belén Altuna. El País, 10-12-2008

"La paradoxa que ha fet de la Declaració un text excepcional és que les in comptables violacions que ha patit i que, per desgràcia, segueix patint no han impedit que es consolidi com un referent moral del nostre temps i com un imperatiu capaç de transcendir les fronteres i les ideologies."

El País, editorial. 10-12-2008

Una Declaració revisable?

"...(la DUDH) com a Pacte que és, és fruit del diàleg, la cessió i el compromís. És, per tant, a més, modificable. Potser d'aquí uns anys estarem immersos en un procés de canvi d'algun dels seus enunciats. Potser les societats ens obliguin a reconsiderar determinats aspectes del seu contingut. Potser hi haurem d'afegir alguns articles (...) La seva universalitat, interculturalitat i atemporalitat són discutibles. No estan en absolut garantides. Encara més: és possible que la seva revisió permanent sigui la millor garantia de la seva continuïtat (...) Les condicions del Pacte són mutables, és cert, però no la seva necessitat."

Miquel Osset, Los fundamentos de los derechos humanos desde la filosofía i el derecho. EDAI, 1998.

"Els drets no són una cosa que existeixi ja a la natura i que nosaltres ens limitem a descobrir, com els cromosomes o els continents. Els drets els creem nosaltres mitjançant les nostres convencions. Així que la pregunta rellevant no és "quins drets té tal criatura?", sinó "quins drets volem que tinguï?"

Jesús Mosterin, professor del CSIC. El País, 29-8-99

"La Declaració Universal dels Drets Humans és un gran document, però no immillorable. Però és encertat no tocar-lo, i en canvi anar-lo completant amb convencions o pactes. Cal millorar les garanties del compliment dels drets humans i denunciar-ne les violacions. Sense la Declaració, la humanitat estaria molt més desempaada."

Joan Gomis, president de Justícia i Pau. El País, 10-12-98

Una declaració de valors occidentals?

"Els prejudicis intel·lectuals contra els orígens occidentals del moviment dels drets humans han seguit dos grans corrents. Una va ser la crítica soviètica que titllava de "burgeses" les llibertats d'Occident; una crítica que es va esvanir amb la desaparició de la URSS. L'altra és la tendència recent a afirmar que l'èmfasi individualista dels documents sobre drets humans no permet l'expressió dels "valors asiàtics". Però es tracta d'un argument per justificar els governs autoritaris en la seva resistència a reconèixer drets que les seves poblacions desitgen."

Gabriel Jackson, El País Semanal, desembre de 1998

"D'altra banda, ja el 1993, a Viena, hi va haver una conferència, amb tot un moviment de països orientals i africans que van atacar la declaració molt violentament perquè era un text de valors occidentals, i van dir que no s'hi sentien vinculats (...) Xina, Índia, Iran... diuen que estan en contra dels valors d'Occident dissimulats rera el principi d'universalitat. I aquesta queixa pot ser que augmenti, per tant convindria replantejar-se tot el tema, no per canviar drets, sinó per aprofundir-los."

Antonio Marina. La Vanguardia, 4-12-98

"Cal revisar el seu contingut. Hi ha valors que no han perdut vigència, els relatius a la dignitat humana, però d'altres no són pròpiament universals, estan afectats per una determinada interpretació cultural (...) Per exemple, els que ara es refereixen a la família, a la nació, el treball, el progrés, etc., s'haurien de reconsiderar a la llum d'una visió autènticament universalista."

Norbert Bilbeny, professor de Filosofia Moral de la UB. La Vanguardia, 4-12-98

"Aquests drets (estan bé com estan) no han de ser un luxe d'Occident, s'han d'universalitzar. I practicar-se. Una declaració occidentalocèntrica? Doncs benvingut sigui l'occidentalocentrisme."

Miquel Porta Perales. La Vanguardia, 4-12-98

"L'elaboració de la Declaració Universal dels Drets Humans va implicar persones vinculades a tradicions culturals d'Amèrica del Nord i del Sud, Europa, Àsia i Àfrica, i tradicions religioses com l'islam, el judaisme, el cristianisme occidental i ortodox, l'hinduisme i altres tradicions religioses. Des dels temps de la redacció dels primers documents, les proves a favor de la idea que moltes cultures poden coincidir en la defensa dels drets humans han anat augmentant."

Amy Gutmann (introducció a "Los derechos humanos como política e idolatría. Paidós, Barcelona, 2003)

"Destacar els orígens europeus dels drets no implica protegir l'imperialisme cultural occidental. La prioritat històrica no confereix una superioritat moral. Com assenyala Jack Donnelly, la funció històrica de la Declaració Universal no va ser la de universalitzar els valors europeus sinó, en realitat, posar-ne algun --el racisme, el sexisme i l'antisemitisme, per exemple-- sota una prohibició perpètua."

Michael Ignatieff. Los derechos humanos como política e idolatría. Paidós, Barcelona, 2003

Drets per a tots.

"La gran revolució política del segle XXI serà, sense cap mena de dubte, el projecte d'estendre efectivament els drets humans a totes les persones (...) alguna cosa s'ha fet, queda molt encara per fer. Però si fracassem, el que ens espera no és una civilització diferent, sinó un barbàrie tecnificada, consumista reforçada per la nefasta superstició que els humans ens hem de dedicar a cultivar les nostres diferències insolubles i no a protegir institucionalment la nostra humanitat comuna."

Fernando Savater, El País Semanal, desembre de 1998

"El darrer informe del Programa de Nacions Unides per al Desenvolupament diu que dels 4.400 milions d'habitants del planeta que habiten als països pobres, tres cinquenes parts no disposen de sanejament bàsic, la quarta part no té vivenda digna i 2.000 milions de persones pateixen anèmia. (...) 4.400 milions de persones volen saber si poder viure dignament és un dret que ha de garantir la comunitat internacional o una oportunitat de mercat."

Mariano Aguirre, El País Semanal, desembre de 1998. Director del Centro de Investigaciones para la Paz

"La pobresa és per ella mateixa una violació de nombrosos drets humans bàsics."

Mary Robinson, alta comissionada de l'ONU per als drets humans. El País Semanal, desembre de 1998

Drets i deures.

"De tota manera, avui hem de parlar sobretot d'obligacions humanes, perquè el nostre món no pot continuar tal com funciona (...) En una família tots sabem que a més de drets també tenim obligacions, per tant no és una cosa complicada d'entendre."

Jostein Gardner, La Vanguardia, 4-12-98

"El títol s'hauria de substituir per Declaració Universal dels Drets i Responsabilitats de la Persona."

Adela Cortina, catedràtica d'ètica de la Univ. de València.

"Els teus drets són els meus deures, els teus deures són els meus drets."

Pierre Cassin, un dels principals redactors del text de la Declaració

"La meua mare, que era ignorant però tenia un gran sentit comú, em va ensenyar que per fixar bé els drets és necessari un acord previ sobre els deures."

Gandhi, en una carta adreçada el 1947 a la ONU

"La pedra angular de tot l'edifici dels drets humans i de les llibertats proclamades a la Declaració –sense distinció d'ètnia, origen territorial o social, religió, llengua o cap altra condició o procedència– és el codi paral·lel de deures que comporta el seu exercici."

Xavier Guerrero. FCONGDH, nº 33, tardor 2008

"L'afany d'acumular drets ha soscavat i sufocat el sentit del deure."

Gregorio Marañón

Drets i religions.

"(...) Un cas extrem el representa el manifest fet per la república iraniana, que considera que la Declaració Universal dels Drets Humans il·lustra una concepció laica de la tradició judeocristiana, que no pot ser aplicada pels musulmans (...) Aquesta posició, fora del cas dels extremistes islàmics, no és compartida ni de bon tros per tots els musulmans. Altres corrents consideren, al contrari, l'absoluta compatibilitat entre els drets de l'home i l'Islam."

Maria Àngels Roque, antropòloga. La Vanguardia, 17-1-95

"Tanmateix, aquesta Declaració té algunes limitacions (...) La més gran de totes és no fer referència a Déu com a autor dels drets humans. Això és degut probablement al fet que va sortir com una solució de compromís entre diverses concepcions de la vida."

Miguel Àngel Monge. Derechos humanos y cristianismo. MC, 1987

"Les Declaracions dels Estats Units van invocar el nom de Déu; la francesa va apel·lar a la Naturalesa i a la Raó. La Declaració de 1945 no ha pogut demanar ajuda ni a aquestes ni a Aquell. I prou que se'n van doldre alguns delegats de l'Assemblea General: el del Líban va proposar que s'esmentés que la família "està dotada pel Creador" de drets inalienables; els representants de Brasil, Països Baixos i Bèlgica van propugnar una referència a l'origen diví de l'home; però l'URSS s'hi va oposar, i el delegat de l'Índia va sostenir fermament que la Declaració s'havia de mantenir aliena a qualsevol posició religiosa o filosòfica."

Antonio Cassese. Los derechos humanos en el mundo contemporáneo. Ariel, Barcelona, 1991

"Quan s'estava redactant la Declaració Universal, l'any 1947, la delegació d'Aràbia Saudita va expressar les seves objeccions en particular contra l'Article 16, que fa referència al lliure consentiment al matrimoni, i contra l'Article 18, referit a la llibertat religiosa (...) Fent servir de pretext la seva objecció als Articles 16 i 18, la delegació saudita es va negar a ratificar la Declaració."

Michael Ignatieff. Los derechos humanos como política e idolatría. Paidós, Barcelona, 2003

"El llenguatge evocador de compromisos amb un sistema particular de creences és absent de la Declaració Universal dels Drets Humans, i això no va passar per equivocació: després de tot, els redactors d'aquest instrument volien assegurar un suport universal en un món radicalment dividit per la tradició, la religió i, per sobre de tot, la ideologia."

Diane F. Orentlicher (dins de "Los derechos humanos como política e idolatría. Paidós, Barcelona, 2003)

**DURANT L'ANTIGUITAT, ABANS DE LA INVENCIO
DELS DRETS HUMANS, HI HAVIA UNA VIOLÈNCIA
TERRIBLE**

**PER SORT, A NOSALTRES
ENS HA TOCAT VIRE JA
AL SEGLE XXI**

Cronologia dels drets humans

2350 aC. Codi de Urukagina. Es coneix només per les referències incloses en documents posteriors. Consistia en una recopilació d'ordenances o lleis dictades pels reis de Mesopotàmia anteriors a Urukagina.

2050 aC. Codi de Ur-Nammu (Mesopotàmia). Primer codi jurídic escrit que es coneix. Es basava en un sistema jurídic que establia jutges especialitzats, el testimoniatge sota jurament i la facultat dels jutges d'ordenar al culpable la indemnització de perjudicis.

1700 aC. Codi de Hammurabi. Redactat per Hammurabi, rei de Babilònia. Apareix per primera vegada la Llei del Talió.

1250 aC. Els Deu Manaments. Segons la tradició judaica, el profeta Moisès va rebre aquesta llista de deu preceptes directament de Déu.

1280 a 880 aC. Codi de Manú. Recopilació escrita de normes jurídiques transmeses de generació en generació. Constituïa la base del sistema de castes de l'Índia, que classificava els individus segons el seu rang social. El càstig només s'utilitzava com a últim recurs. Els membres de les castes superiors eren castigats amb més severitat que els de les inferiors.

621 aC. Codi de Dracó (Atenes). Primeres lleis escrites de Grècia. Redactat per Dracó, era un codi jurídic extremadament sever. Disposaven que només l'estat tenia la potestat de castigar les persones acusades de crims.

630 aC. Naixement de Zaratustra, fundador a Pèrsia del zoroastrisme (religió monoteïsta amb molts trets en comú amb el judaisme).

600 aC. Lleis de Licurg, rei d'Esparta. Transmeses oralment, no van ser escrites. Van ser dictades per donar suport al règim militar espartà. Els nens eren educats per a la guerra; si naixien amb alguna deformitat eren executats. El pitjor crim era rendir-se en la batalla.

590 aC. Codi de Soló. Actualització i suavització del Codi de Dracó, elaborat per l'atenès Soló.

560 aC. Naixement de Buda, fundador del budisme (no es basa ni en revelacions divines ni en dogmes de fe, insta la investigació, l'entrenament mental, la disciplina ètica i l'estudi com a mitjans per eradicar la insatisfacció i el sofriment).

550 aC. Naixement de Confuci, fundador del confucianisme (insta la bona conducta en la vida i el bon govern de l'estat, l'harmonia social com a mitjà d'aconseguir una societat justa, promou la caritat, la justícia, el respecte de la jerarquia, la cura de la tradició, l'estudi i la meditació).

500 aC. Inici de la difusió del taoisme. Posant l'accent en la individualitat i la espontaneïtat, a la Xina va suposar un contrapunt als aspectes més organitzatius i socials del confucianisme.

450 aC. Llei de les Dotze Taules. S'ha conservat parcialment a través de cites posteriors. Aquestes lleis eren aplicables als ciutadans de la República romana, i constitueixen la base del dret públic i del dret privat moderns. Estableixen un procediment per a jutjar els culpables de delictes i un mecanisme en virtut del qual la part ofesa pot reclamar indemnització de perjudicis a la part culpable. El principi essencial és que la llei ha de ser escrita: la justícia no ha de quedar en mans de la discrecional apreciació dels jutges.

350 aC. Codi de Li Kui. Primer codi imperial de Xina. Recull disposicions sobre el robatori, la presó, la detenció i d'altres normes generals. Va servir de model per al posterior codi Tang.

30 a 33. Predicació de Jesús de Natzaret, proclamant la dignitat i igualtat dels éssers humans.

313. Edicte de Milà. Reconeixement del dret a la llibertat religiosa (anul·lada el 392 per Teodosi el Gran).

529. Codi de Justinià. L'emperador bizantí Justinià porta a terme la codificació del dret romà, el Corpus Iuris Civilis. Moltes màximes jurídiques que encara es fan servir en deriven. És l'origen de la noció moderna de justícia i fins i tot de la mateixa paraula.

570. Naixement de Mahoma, fundador de l'Islam (considera Jesús de Natzaret un profeta; es basa en la professió de fe, l'oració, l'almoïna, el dejuni -ramadà- i la peregrinació a La Meca).

653. Codi Tang. Enumera els delictes i les seves penes en 501 articles, modifica els codis xinesos precedents i uniformitza els procediments.

1100. Primera Escola de Dret, a Bolonya. Fundada pel jurista italià Irnerius. Va contribuir a recuperar el Corpus Iuris de Justinià i a difondre el Dret Romà per tota Europa.

1215. Carta Magna. El rei Joan Sense Terra d'Anglaterra va signar la Carta Magna, concedint diversos drets als seus barons i al seu poble. Per primera vegada, un rei es va comprometre a complir la llei i en cas contrari els barons podien acusar-lo. Es considera que és la base del dret comú anglès.

1492. Expulsió dels jueus d'Espanya per part dels Reis Catòlics i arribada de Colom a Amèrica.

1532. Francisco de Vitoria: 'De indis' (contra els abusos comesos a les terres conquerides a Amèrica, afirmant que els indis no eren éssers inferiors, sinó que tenien els mateixos drets que la resta de les persones).

1542. Bartolomé de les Casas: Brevíssima relació de la destrucció de les Índies.

1598. Edicte de Nantes sobre la llibertat religiosa.

1609. Expulsió dels moriscos d'Espanya per Felip III.

1625. Hugo Grotius: De iure belli ac pacis (primer tractat sistemàtic sobre el dret internacional).

1628. Petició de Drets (Anglaterra). Reclamava la protecció dels drets personals i patrimonials, va ser rebutjada pel rei Carles I.

1679. Acta d'Habeas Corpus (Anglaterra). Prohibia les detencions sense ordre judicial.

1689. Declaració de Drets (Anglaterra). Consagrava els drets recollits en els textos anteriors. La seva intenció era limitar els poders de la reialesa i que aquests quedessin sotmesos a les lleis aprovades pel parlament anglès.

1751. Diderot. Publicació del primer volum de l'Enciclopèdia.

1762. Rousseau: El contracte social.

1763. Voltaire: Tractat de la tolerància.

1764. Beccaria: Tractat dels delictes i les penes (contra la pena de mort i la tortura).

1776. Declaració de Drets (Virgínia).

1776: Declaració d'Independència d'Estats Units. Per primera vegada un govern va rebutjar la idea que un determinat poble tenia dret a governar-ne uns altres.

1786. Codi criminal de Toscana (abolició de la pena de mort per Leopold I, després restablerta)

1787. Codi penal austríac (abolició de la pena de mort, després restablerta).

1787. Fundació de la Associació anglesa per a l'abolició del comerç d'esclaus, a Londres.

1787. Constitució dels Estats Units. Defineix les branques del govern (judicial, legislatiu i executiu) i delimita les seves facultats. Estableix també que és superior a qualssevol altres lleis, estatals o federals.

1789. Declaració dels Drets de l'Home i del Ciutadà. Proclamava la igualtat de tots els ciutadans "homes" francesos, igual que la declaració americana feia amb els ciutadans americans.

1791. Carta de Drets americana. Les primeres 10 esmenes a la Constitució d'Estats Units de 1787. Inclouen la llibertat d'expressió, de premsa, de religió, el dret a judici per jurat, la protecció contra càstigs cruels i contra registres injustificats (al llarg dels anys se li aniran afegint diferents esmenes).

1791. Olimpia de Gouges: Declaració dels Drets de la Dona i la Ciutadana

1792. Mary Wollstonecraft: Vindicació dels drets de la dona.

1792. Abolició del comerç d'esclaus per Dinamarca.

1794. Abolició de l'esclavitud a les colònies franceses (derogada per Napoleó el 1802)

1804. Codi Napoleónic. Consagrava molts dels principis resultants de la Revolució Francesa, com la llibertat individual, la igualtat davant la llei, el caràcter laic de l'Estat. Va incorporar la major part del dret Romà, i es va convertir en un model per als sistemes legals basats en el dret civil. La llei era escrita (no desenvolupada pels jutges cas a cas) i estava redactada en un llenguatge senzill, de manera que el poble la pogués entendre. Regulava molts assumptes de dret privat com: propietat, successions i contractes.

1807. Prohibició del comerç d'esclaus pel Parlament britànic.

1808. Prohibició del comerç d'esclaus per part dels Estats Units.

1808. Constitució de Baiona (abolició de la tortura a Espanya).

1812. Constitució de Cadis.

1832. Fundació de la Societat Antiesclavista Americana, als Estats Units.

1833. Abolició de l'esclavitud a tots els territoris britànics.

1848. Marx i Engels: Manifest comunista.

1848. Declaració de Sèneca Falls.

1858. Emancipació dels serfs a Rússia.

1864: Convenció de Ginebra. Acord que reconeix un mínim de drets humans en temps de guerra, com la protecció del personal mèdic militar i el tractament humanitari als ferits. Per primera vegada s'estableix alguna norma de decència humana durant els temps de guerra.

1865. Abolició de l'esclavitud als Estats Units (Tretzena esmena de la Constitució Americana).

1869. John Stuart Mill: El sotmetiment de la dona.

1873. Abolició de l'esclavitud per Espanya a Puerto Rico (1880, a Cuba).

1893. Concessió del dret de sufragi a la dona a Nova Zelanda.

1893. Sufragi universal a Bèlgica (1896 als Països Baixos, 1898 a Noruega).

1902. Dret de sufragi de la dona a Austràlia (el sufragi universal no va arribar a Austràlia fins a 1962, anteriorment els aborígens no podien votar).

1906. Finlàndia és el primer país europeu que atorga el sufragi femení.

1913. Sufragi femení a Noruega (1915 a Dinamarca, 1918 a Alemanya, Gran Bretanya -major límit d'edat- i URSS, 1920 als Estats Units, 1921 a Suècia).

1917. Constitució mexicana. Culminació de la revolució iniciada el 1917. Va ser la primera constitució, abans que la de Weimar, amb un catàleg de drets socials.

1917. Revolució russa.

1919. Constitució de Weimar, Alemanya. Juntament amb drets individuals es proclamen drets socials com la protecció a la família, l'educació, sistema d'assegurances i el dret al treball.

1919. Societat de Nacions, amb seu a Ginebra (Suïssa), creada pel tractat de Versalles. Es va dissoldre el 18 d'abril de 1946 en crear-se l'Organització de les Nacions Unides (ONU). Perseguia els principis de la cooperació internacional, l'arbitratge dels conflictes i la seguretat col·lectiva.

1919. Creació de l'Organització Internacional del Treball (OIT), adherida inicialment a la Societat de Nacions.

1923. Abolició de l'esclavitud a l'Afganistan (1924 a L'Iraq, 1926 a Nepal, 1929 a Pèrsia).

1926. Convenció sobre l'Esclavitud.

1931. Sufragi femení a Espanya.

1932. Abolició de la pena de mort a Espanya (reintroduïda el 1934 i novament abolida el 1978).

1937. Abolició de l'esclavitud a Bahreim.

1945-1946. Procés de Nuremberg. Judici als oficials nazis per crims contra la humanitat durant la Segona Guerra Mundial.

1945. Creació de l'Organització de les Nacions Unides (ONU), hereva de la Societat de Nacions.

1948. Declaració Universal dels Drets Humans.

1959. Declaració dels Drets de l'Infant.

1963. Declaració de les Nacions Unides sobre l'Eliminació de totes les Formes de Discriminació Racial.

1964. Llei de Drets Civils (Estats Units). Prohibició de la discriminació racial.

1965. Convenció Internacional sobre l'Eliminació de totes les Formes de Discriminació Racial (entrada en vigor: 1969).

1966. Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals (entrada en vigor: 1976).

1966. Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics (entrada en vigor: 1976).

1967. Declaració sobre l'Eliminació de la Discriminació contra la Dona.

1968. Convenció sobre la imprescriptibilitat dels crims de guerra i dels crims de lesa humanitat.

1979. Convenció sobre l'Eliminació de totes les formes de Discriminació contra la Dona (entrada en vigor: 1981).

1989. Convenció sobre els Drets del l'Infant (entrada en vigor: 1990).

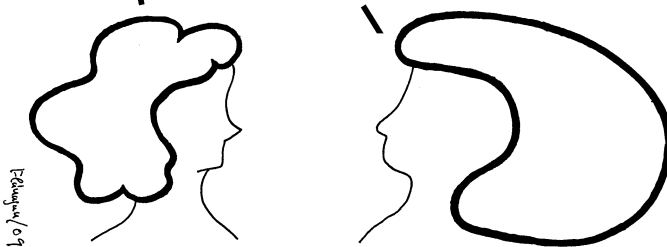
1994. Fi de la segregació racial a Sudàfrica.

1998. Detenció de Pinochet a Londres, a instància de les autoritats judicials espanyoles, i posterior trasllat a Xile per a ser jutjat.

1998. Estatut de Roma. Establiment de la Cort Penal Internacional (entrada en vigor: 2002).

**ESTIC MOLT PREOCUPADA, EL MEU FILL
LLEGEIX D'AMAGAT LA DECLARACIÓ UNIVERSAL
DELS DRETS HUMANS**

**DONCS VIGILA, COMENCEN AMB
AQUESTES LECTURES I ACABEN
FENT DE VOLUNTARIS A UNA ONG
O COSES ENCARA PITJORS**

La Declaració Universal

Nacions Unides, 10 de desembre de 1948.

Preàmbul

Considerant que el reconeixement de la dignitat inherent i dels drets iguals i inalienables de tots els membres de la família humana és el fonament de la llibertat, la justícia i la pau en el món,

Considerant que el desconeixement i el menyspreu dels drets humans han originat actes de barbàrie que han ultratjat la consciència de la humanitat; i que s'ha proclamat com l'aspiració més elevada de tothom l'adveniment d'un món on els éssers humans, deslliurats del temor i la misèria, puguin gaudir de llibertat d'expressió i de creença,

Considerant que és essencial que els drets humans siguin protegits per un règim de dret per tal que les persones no es vegin forçades, com a últim recurs, a la rebel·lió contra la tirania i l'opressió,

Considerant també que és essencial de promoure el desenvolupament de relacions amistoses entre les nacions,

Considerant que els pobles de les Nacions Unides han ratificat en la Carta llur fe en els drets humans fonamentals, en la dignitat i el valor de la persona humana i en la igualtat de dret d'homes i dones; i que han decidit de promoure el progrés social i millorar el nivell de vida dins d'una llibertat més àmplia,

Considerant que els Estats membres s'han compromès a assegurar, en cooperació amb l'Organització de les Nacions Unides, el respecte universal i efectiu dels drets humans i les llibertats fonamentals,

Considerant que una concepció comuna d'aquests drets i llibertats és de la més gran importància per al compliment d'aquest compromís,

L'Assemblea General

Proclama aquesta Declaració Universal de Drets Humans com l'ideal comú a assolir per a tots els pobles i nacions amb el fi que cada persona i cada institució, inspirant-se constantment en aquesta Declaració, promoguin, mitjançant l'ensenyament i l'educació, el respecte a aquests drets i llibertats i assegurin, amb mesures progressives nacionals i internacionals, el seu reconeixement i aplicació universals i efectius, tant entre els pobles dels Estats membres com entre els dels territoris sota llur jurisdicció.

Article 1

Tots els éssers humans neixen lliures i iguals en dignitat i en drets. Són dotats de raó i de consciència, i han de comportar-se fraternalment els uns amb els altres.

Article 2

Tothom té tots els drets i les llibertats proclamats en aquesta Declaració, sense cap distinció de raça, color, sexe, llengua, religió, opinió política o de qualsevol altra mena, origen nacional o social, fortuna, naixement o altra condició.

A més, no es pot fer cap distinció basada en l'estatut polític, jurídic o internacional del país o del territori al qual pertanyi una persona, tant si és independent com si està sota administració fiduciària, si no és autònom, o està sota qualsevol altra limitació de sobirania.

Article 3

Tota persona té dret a la vida, a la llibertat i a la seva seguretat.

Article 4

Ningú no pot ser sotmès a esclavitud o servitud: l'esclavitud i el tràfic d'esclaus estan prohibits en totes les seves formes.

Article 5

Ningú no pot ser sotmès a tortures ni a penes o tractes cruels, inhumans o degradants.

Article 6

Tota persona té el dret arreu al reconeixement de la seva personalitat jurídica.

Article 7

Totes les persones són iguals davant la llei i tenen dret, sense cap distinció, a la mateixa protecció per la llei. Totes tenen dret a la mateixa protecció contra qualsevol discriminació que violi aquesta Declaració i contra qualsevol incitació a una discriminació d'aquest tipus.

Article 8

Tota persona té dret a un recurs efectiu als tribunals nacionals competents que l'empari contra actes que violin els seus drets fonamentals reconeguts per la constitució o per la llei.

Article 9

Ningú no pot ser detingut, pres o desterrat arbitràriament.

Article 10

Tota persona té dret, en condicions de plena igualtat, a ser escoltada públicament i amb justícia per un tribunal independent i imparcial, per a la determinació dels seus drets i obligacions o per a l'examen de qualsevol acusació contra ella en matèria penal.

Article 11

1. Tots els acusats d'un delictes tenen el dret que es presumeixi la seva innocència fins que no es provi la seva culpabilitat segons la llei en un judici públic, en què se li hagin assegurat totes les garanties necessàries per a la seva defensa.

2. Ningú no pot ser condemnat per actes o omissions que en el moment que varen ésser comesos no eren delictius segons el dret nacional o internacional. Tampoc no es pot imposar cap pena superior a l'aplicable en el moment de cometre el delictes.

Article 12

Ningú no pot ser objecte d'intromissions arbitràries en la seva vida privada, la seva família, el seu domicili o la seva correspondència, ni d'atacs al seu honor i la seva reputació. Tothom té dret a la protecció de la llei contra aquestes intromissions o contra aquests atacs.

Article 13

1. Tota persona té dret a circular lliurement i a triar la seva residència dins les fronteres de cada estat.
2. Tota persona té dret a sortir de qualsevol país, fins i tot del propi, i de retornar-hi.

Article 14

1. En cas de persecució, tota persona té dret a cercar asil en altres països i a beneficiar-se'n.
2. Aquest dret no pot ser invocat contra una persecució veritablement originada per delictes comuns o per actes oposats als objectius i principis de les Nacions Unides.

Article 15

1. Tota persona té dret a una nacionalitat.
2. Ningú no pot ser privat arbitràriament de la seva nacionalitat, ni del dret de canviar de nacionalitat.

Article 16

1. Els homes i les dones, a partir de l'edat núbil, tenen dret, sense cap restricció per motius de raça, nacionalitat o religió, a casar-se i a fundar una família. Han de gaudir de drets iguals pel que fa al casament, durant el matrimoni i en la seva dissolució.
2. Només es pot realitzar el casament amb el lliure i ple consentiment dels futurs esposos.
3. La família és l'element natural i fonamental de la societat i té dret a la protecció de la societat i de l'estat.

Article 17

1. Tota persona té dret a la propietat, individualment i col·lectivament.
2. Ningú no pot ser privat arbitràriament de la seva propietat.

Article 18

Tota persona té dret a la llibertat de pensament, de consciència i de religió; aquest dret inclou la llibertat de canviar de religió o de creença, i la llibertat, individualment o col·lectivament, en públic o en privat, de manifestar la seva religió o creença per mitjà de l'ensenyament, la pràctica, el culte i l'observança.

Article 19

Tota persona té dret a la llibertat d'opinió i d'expressió; aquest dret inclou el de no ser molestat a causa de les pròpies opinions i el de cercar, rebre i difondre les informacions i les idees per qualsevol mitjà i sense límit de fronteres.

Article 20

1. Tota persona té dret a la llibertat de reunió i d'associació pacífiques.
2. Ningú no pot ser obligat a pertànyer a cap associació.

Article 21

1. Tota persona té dret a participar en el govern del seu país, directament o per mitjà de representants lliurement elegits.
2. Tota persona té dret, en condicions d'igualtat, a accedir a les funcions públiques del seu país.
3. La voluntat del poble és el fonament de l'autoritat de l'estat; aquesta voluntat ha d'expressar-se mitjançant eleccions autèntiques, que s'han de fer periòdicament per sufragi universal i igual i per vot secret o per altres procediments equivalents que garanteixin la llibertat del vot.

Article 22

Tota persona, com a membre de la societat, té dret a la seguretat social i a obtenir, mitjançant l'esforç nacional i la cooperació internacional, segons l'organització i els recursos de cada país, la satisfacció dels drets econòmics, socials i culturals indispensables per a la seva dignitat i el lliure desenvolupament de la seva personalitat.

Article 23

1. Tota persona té dret al treball, a la lliure elecció de la seva ocupació, a condicions equitatives i satisfactòries de treball, i a la protecció contra l'atur.

2. Tota persona, sense cap discriminació, té dret a salari igual per igual treball.
3. Tothom que treballa té dret a una remuneració equitativa i satisfactòria que assegurï per a ell i la seva família una existència conforme a la dignitat humana, completada, si cal, amb altres mitjans de protecció social.
4. Tothom té dret a constituir sindicats per a la defensa dels seus interessos i a afiliar-s'hi.

Article 24

Tota persona té dret al descans i al lleure i, particularment, a una limitació raonable de la jornada de treball i a vacances periòdiques pagades.

Article 25

1. Tota persona té dret a un nivell de vida que assegurï, per a ell i la seva família, la salut i el benestar, especialment quant a alimentació, vestir, habitatge, assistència mèdica i als serveis socials necessaris; també té dret a la seguretat en cas d'atur, malaltia, incapacitat, viduïtat, vellesa o altra manca de mitjans de subsistència independent de la seva voluntat.
2. La maternitat i la infantesa tenen dret a una cura i a una assistència especials. Tots els infants, nascuts d'un matrimoni o fora d'un matrimoni, gaudeixen d'igual protecció social.

Article 26

1. Tota persona té dret a l'educació. L'educació ha de ser gratuïta, si més no, en la instrucció elemental i fonamental. La instrucció elemental ha de ser obligatòria. L'ensenyament tècnic i professional s'ha de posar a l'abast de tothom, i l'accés a l'ensenyament superior ha de ser igual per a tots d'acord amb els mèrits respectius.
2. L'educació ha de tendir al ple desenvolupament de la personalitat humana i a l'enfortiment del respecte als drets humans i a les llibertats fonamentals; ha de promoure la comprensió, la tolerància i l'amistat entre totes les nacions i grups ètnics o religiosos, i ha de fomentar les activitats de les Nacions Unides per al manteniment de la pau.
3. El pare i la mare tenen dret preferent d'escollir el tipus d'educació que es dona als seus fills.

Article 27

1. Tota persona té dret a participar lliurement en la vida cultural de la comunitat, a gaudir de les arts i a participar i a beneficiar-se del progrés científic.
2. Tota persona té dret a la protecció dels interessos morals i materials derivats de les produccions científiques, literàries o artístiques de què sigui autora.

Article 28

Tota persona té dret a un ordre social i internacional en què els drets i les llibertats proclamats en aquesta Declaració puguin ser plenament efectius.

Article 29

1. Tota persona té deures cap a la comunitat, ja que només en aquesta li és possible el lliure i ple desenvolupament de la seva personalitat.
2. En l'exercici dels drets i les llibertats, tothom ha d'estar sotmès només a les limitacions establertes per la llei i únicament amb la finalitat d'assegurar el reconeixement i el respecte deguts als drets i llibertats dels altres i de complir les justes exigències de la moral, de l'ordre públic i del benestar general en una societat democràtica.
3. Aquests drets i aquestes llibertats mai no poden ser exercits en oposició als objectius i principis de les Nacions Unides.

Article 30

Res en aquesta Declaració no podrà interpretar-se en el sentit que doni cap dret a un Estat, a un grup o a una persona a emprendre activitats o a realitzar actes que tendixin a la supressió de qualsevol dels drets i llibertats que s'hi enuncien.

**ÉS SORPRENENT, QUE BÉ QUE CREMEN
ELS LLIBRES SOBRE DRETS HUMANS!**

Bibliografia

A més dels casos en què en les respectives pàgines ja s'especifiquen les fonts utilitzades, les principals publicacions consultades són les següents:

- Jeanne Hersch (coordinador). *El derecho de ser hombre*. UNESCO, 1968. Ediciones Sígueme, Salamanca, 1973
- José Antonio Marina y María de la Válgoma. *La lucha por la dignidad*. Anagrama, 2000
- Miguel Artola. *Los derechos del hombre*. Alianza Editorial. Madrid, 1986
- Antonio Truyol y Serra. *Los derechos humanos*. Editorial Tecnos. Madrid, 1982
- Ramón Soriano, Juan Carlos Suárez. *Historia temática de los derechos humanos*. Editorial MAD. Sevilla, 2003
- Gregorio Peces-Barba. *Escritos sobre derechos fundamentales*. EUDEMA. Madrid, 1988
- Félix García Moriyón. *Los derechos humanos a lo claro*. Editorial Popular. Madrid, 1992
- Xavier Pons (coordinador). *La Declaración Universal de los Derechos Humanos*. Asociación para las Naciones Unidas en España. Icaria, Barcelona, 1998
- Peter Singer (coordinador). *Compendio de ética*. Alianza Editorial. Madrid, 1995
- Hitos en la historia del derecho. *El Correo de la Unesco*. Noviembre, 1999
- Federico Lara Peinado. *Código de Hammurabi* (edició crítica). Editora Nacional. Madrid, 1982
- Indro Montanelli. *Historia de Roma*. Plaza & Janés. Barcelona, 1961
- Hugh Thomas. *La trata de esclavos*. Editorial Planeta. Barcelona, 1998
- José Andrés-Gallego, Jesús María García Añoveros. *La Iglesia y la esclavitud de los negros*. EUNSA. Pamplona, 2002
- Marc Ferro (coordinador). *El libro negro del colonialismo*. La esfera de los libros. Madrid, 2005
- Francesc Lluís Cardona. *El reconeixement dels drets humans des de l'Antiguitat fins avui*. Associació per a les Nacions Unides a Espanya. Barcelona, 1998
- Francesc de Carreras. *200 anys de drets humans*. Parlament de Catalunya. 1989
- Ingeborg Gleichauf. *Història de les dones filòsofes*. La Desclosa. Barcelona, 2005
- Bertrand Russell. *Història social de la filosofia*. Edicions 62. Barcelona, 1996
- Jostein Gaarder. *El món de Sofia*. Editorial Empúries. Barcelona, 1995
- Gran Larouse Universal*. Plaza & Janés. Barcelona, 1993
- Salvat Universal*. Salvat Editores. Barcelona, 2003

Algunes pàgines de Internet consultades (1):

- www.un.org/spanish/geninfo/faq/hr2.htm (drets humans)
- www.un.org/spanish/events/slaveryabolition/backgrounder.shtml (esclavitud)
- www.un.org/spanish/events/women/iwd/2005/history.html (drets de les dones)

www.icrc.org/web/spa/sitespa0.nsf/htmlall/6m4jhz?opendocument (població civil com a blanc b el.lic)
www.icrc.org/web/spa/sitespa0.nsf/htmlall/5tdlln?opendocument (dret internacional humanitari)
www.icrc.org/Web/spa/sitespa0.nsf/html/6GUKCE ( ndia)
ktouslaw.blogspot.com/2006/02/historia-del-derecho.html (Diana Figueroa. Historia del Derecho)
es.wikipedia.org (diferents consultes)
www.ensayistas.org (diferents consultes)
www.aidh.org/uni/Formation/00Home_e.htm (història general dels drets humans)
www.tuasesorjuridico.com/apuntes.htm (drets humans)
www.egiptomania.com/literatura/ (Egipte)
www.xtec.es/~lvallmaj/summap2.htm (Grècia,  tica)
www.unav.es/hAntigua/textos/docencia/roma/practicas/didrom18.htm (Roma, les 12 Taules)
www.nodo50.org/ddhmujeeres/dossier/web/indice.htm (drets de les dones)
clio.rediris.es/udidactica/sufragismo2/ (drets de les dones)
www.cedt.org/ (esclavitut)
www.filosofia.org/cla/ari/azc03021.htm (esclavitut)
www.gees.org/articulo/1283/41 (Islam i drets humans)
foros.webislam.com/forum_posts.asp?TID=908 (Islam i drets humans)

(1) Nota sobre les fonts d'Internet: les anteriors adreces van ser consultades de forma majoritària el 2007, i algunes el 2010, durant una important revisió i ampliació dels continguts. A les altres pàgines d'aquesta "Història dels drets humans", quan s'esmenten adreces d'Internet com a fonts s'adjunta al final de l'adreça, entre parèntesi, l'any de consulta. Per tant, en tots els casos s'ha de tenir en compte que des del moment de la consulta les pàgines referenciades es poden haver modificat o que senzillament poden haver estat eliminades.

**Amnistia Internacional Catalunya
Grup d'Educació**

Alfons XII, 19-21. 08006 Barcelona
www.amnistiacatalunya.org/edu

- 2013 -
